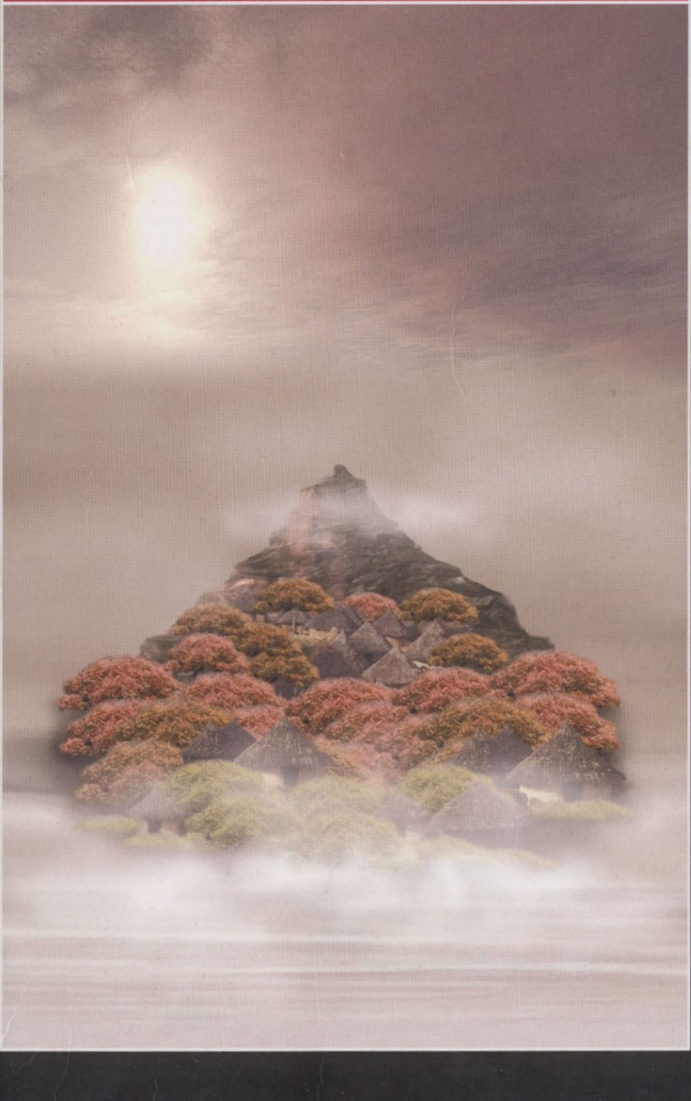
BORDO SİYAH

DÜNYA KLASİKLERİ - FELSEFE

THOMAS MORE

ÜTOPYA

TÜRKÇESİ: NECMİYE UÇANSOY



DÜNYA KLASİKLERİ THOMAS MORE ÜTOPYA

BORDO SİYAH

THOMAS MORE
(1477-1535)

İngiliz yazar, öğrenim alanı olarak hukuğu seçti, ilahiyat okuduysa da din adamı olmayı düşünmedi. Değişik resmi görevler üstlendi. Krala bağlılık yemini etmeyi geri çevirince ölüm cezasına çarptırıldı. Önemli eserleri: *Tyndals'ın Yanıtlarına Tekzip* (1532), *Savunma* (1533), *Fatih* (1533), *Acıya Karşı Bir Yatıştırma Diyaloğu* (1534).

BORDO SİYAH

DÜNYA KLASİKLERİ

THOMAS MORE
ÜTOPYA

TÜRKÇESİ
NECMİYE UÇANSOY

REDAKSİYON
CENK SARAÇOĞLU

TÜRKÇE REDAKSİYON
SÜLEYMAN ASAF

TASHİH
ESEN GÜRAY

BASKI, İSTANBUL 2005

DİZİ TASARIMI
KOORDİNASYON
H. HÜSEYİN ARIKAN

DÜNYA KLASİKLERİ EDİTÖRÜ
VEYSEL ATAYMAN

TÜRK KLASİKLERİ EDİTÖRÜ
KEMAL BEK

ISBN
975-6323-19-1

TREND YAYIN BASIM DAĞITIM
REKLAM ORGANİZASYON
SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
MRK.
MERKEZ EFENDİ MAH.
DAVUTPAŞA CD.
İPEK İŞ MERKEZİ 6/3 7-9-10-11
TOPKAPI/İSTANBUL
ŞB.
CAFERAĞA MAHALLESİ
MÜHÜRDAR CADDESİ NO: 60/5
81300 KADIKÖY/İSTANBUL
TEL: (0216) 348 98 03 Pbx
FAKS: (0216) 349 93 45
E-mail: info@bordosiyah.com.tr
Web: www.bordosiyah.com.tr

HUKUK SERVİSİ
TEL: (0216) 348 99 18

THOMAS MORE

ÜTOPYA

TÜRKÇESİ: NECMİYE UÇANSOY

BORDO SİYAH

FELSEFE

SIR THOMAS MORE

(D. 1477 - Ö. 1535) Hümanist, devlet adamı ve 1529-32 yılları arasında krallık baş danışmanı. Kral VIII. Henry'yi İngiltere Kilisesi'nin başı olarak tanımadığı için boynu vurulmuş, ama Papa XI. Pius tarafından azizliğe yükseltilmiştir.

Oxford'da iki yıl Latince ve biçimsel mantık eğitimi aldı. 1494'te gelenek hukuku öğrenimi görmek üzere Londra'ya döndü. Şubat 1496'da, baroya avukat yetiştiren dört resmi kurumdan biri olan Lincoln's Inn'e kabul edildi. 1501'de baroya girdi. Dört yıl boyunca Lincoln's Inn'in bitişiğinde, Chartreuse tarikatına bağlı bir manastırda kaldı ve koşulları elverdiğince keşişlerin yaşamlarını paylaştı. Özellikle Fransisken tarikatlarına yakınlık duymasına rağmen bağımsız bir Hıristiyan olarak Tanrı'ya ve insanlara daha iyi hizmet edebileceğine karar verdi. More 1509'da Londra şirketleri adına Anversli tüccarlarla yaptığı antlaşmalarda ticaretteki ustalığını ve sözcülük yeteneğini kanıtladı. Eylül 1510'dan, bütün görevlerinden çekilip kralın hizmetine girdiği Temmuz 1518'e kadar, Londra'nın iki yönetici yardımcısından biriydi.

More'un yaklaşık 1513-18 arasında Latince ve İngilizce yazdığı *History of King Richard III.* (Kral III. Richard'ın Tarihi) İngiliz tarih yazıcılığının ilk başyapıtıydı. More, Mayıs 1515'te bir İngiliz-Felemenk ticaret antlaşmasını gözden geçirmekle görevlendi-

rildi. Felemenk'te başlayıp Londra'ya dönüşünde tamamladığı *Ütopya*'yı (Utopia, 1964, 1986) Aralık 1516'da Leuven'de yayımladı.

1515-20 yılları arasında *Kitabı Mukaddes*'e ve Kilise Babaları'na geri dönerek yeni bir ilahiyat oluşturma yolunun Antik Yunan araştırmaların- dan geçtiğini savunan Erasmus'un dinsel ve kültü- rel programına katıldı. Erasmus'un *Yeni Ahit* çevi- risini yorumlayan şiirler yazdı. More'un Latince şi- irleri 1518'de, *Utopia* ile Erasmus'un *Epigrama- ta*'sıyla (Yazıt) birlikte tek cilt içinde yayımlandı. Öl- çü ve tarz bakımından büyük çeşitlilik gösteren şi- irlerde işlenen başlıca konular hükümet biçimleri, kadınlar ve ölümdü.

1521'de Hazine Bakanı yardımcısı oldu ve şö- valye unvanı aldı. VIII. Henry'nin *Essertio septem sacramentorum adversus Martinum Lutherum* (1521; Martin Luther'e karşı Yedi Sav) adlı kitabı- nın yazılmasına yardımcı oldu. Martin Luther'in bunu yanıtlaması üzerine *Responsio ad Luthe- rum*'la (1523; Luther'e Yanıt) kralı savundu. Nisan 1523'te Avam Kamarası'nda sözcü seçildi. Bir yan- dan yönetimin hedeflerini güvence altına almak için bağlılıkla çalışırken parlamentoda çalışma öz- gürlüğünün hayata geçirilmesini istedi. 1524'te Oxford, 1525'te Cambridge üniversitelerinin yöne- ticisi oldu.

1525'te Lancaster Düklüğü yöneticiliğine ata- nan More, böylece kuzey İngiltere'nin büyük bölü- münün yargı kurumları ve yönetimi üzerinde söz sahibi oldu.

1527 yazında Fransa'daki bir elçilik görevinden döndüğünde, VIII. Henry'nin bir erkek veliaht do- ğuramayan Aragonlu Catherine'le evliliğinin geçer- siz olduğu savıyla karşılaştı. Önce kralın savını be- nimsemeye çalıştıysa da giderek Catherine'in

Henry'nin gerçek karısı olduğu görüşünü savundu. Mart 1528'de Londra piskoposu Tunstall tarafından İngilizce yazılmış bütün heretik, resmi kilise öğretisine aykırı düşen metinleri okuyup çürütmekle görevlendirilmesi üzerine 1529-33 arasında bu konuda yedi polemik kitabı yazdı. Bunların en başarılısı, ilk kitap *A Dialoge concerning Hereics*'di (Hereik Görüşler Üzerine Bir Diyalog).

19 Ekim 1529'da Kardinal Wolsey ülkeyi terk etti ve altı gün sonra More onun yerine başdanışman oldu. 3 Kasım'da da parlamentoyu açtı. More açılış konuşmasında kralın sözcüsü olarak Wolsey'i suçladı ve Kral'ın boşanmasından yana olan üniversitelerin görüşlerini açıkladı. Ama İngiliz soylularıyla Wolsey'in de aralarında bulunduğu yüksek din adamlarının, Kral'ın istekleri doğrultusunda ilk evliliğin geçersiz olduğunu ilan etmeleri için Papa'ya baskı yapmak amacıyla imzaladıkları 1530 tarihli mektubu imzalamadı. 1531'de, din adamları kralın kilisenin başı olduğunu onaylayınca da görevden çekilmek istedi.

More'un iki ciltlik en hacimli kitabı *The Cofutacyon of Tyndals Answere* (1532 ve 1533; Tyndals'ın Yanıtlarına Tekzip) kilisenin niteliği üzerinde yoğunlaşıyordu. 16 Mayıs 1532'de, sağlık nedenlerini ileri sürerek Henry'den kendisini görevden almasını istedi. Aynı gün Canterburry başpiskoposluğunda yapılan bir toplantı sonucunda kralın kilisenin başı olduğu onaylanmıştı. More 1533'te yazdığı *Apology* (Savunma) ve *Debellacyon* (Fatih) adlı iki kitapta Katolik inancını savunmayı sürdürdü.

Kral, 1533'te kendisine veliaht doğuramayan Catherine'den boşanarak Anne Boleyn ile evlendi. Anne Boleyn'in taç giyme törenine katılmayı reddeden More, şimşekleri iyice üzerine çekti. Bu arada rüşvet aldığı suçlamalarından bir sonuç çıkmadı.

13 Nisan'da saray görevlilerinin önünde, kralın Catherine ile evliliğinin geçersiz, Anne ile evliliğinin ise geçerli olduğu yönündeki Veraset Yasası'nı onayladığına dair yemin etmeye çağırıldı. More Anne'in yasal kraliçe olduğunu onaylamaya hazırdı; ama bu yasa papanın üstünlüğünü reddetmeyi de gerektirdiği için yemin etmedi. 17 Nisan 1534'te Londra Kulesi'ne hapsedildi. Hapiste Hıristiyan edebiyatının başyapıtlarından biri olan *A Dialoge of comfort against tribulacion*'u (Acıya Karşı Bir Yatıştırma Diyaloğu) yazdı. 1 Temmuz 1535'te mahkemeye çıktı. Yönetimin perde arkasındaki başı, Thomas Cromwell'in adamı, başsavcı yardımcısı (solicitor general) Richard Rich, More'un Kral'ı İngiltere Kilisesi'nin başı olarak onaylamadığına tanıklık etti. More bu yalancı tanıklığa kesinlikle karşı çıktıysa da jüri oybirliğiyle suçlu olduğuna karar verdi. Yargıçların arasında Anne Boleyn'in babası, ağabeyi ve amcası da vardı. More, önce vatan hainlerine verilen gerilip asılarak dört parçaya bölünme cezasına çarptırıldıysa da Kral bu cezayı kafasının kesilmesi cezasına çevirdi.

ÖNSÖZ

Thomas More ya da Latince yazılışıyla Thomas Morus, 1515 yılında Felemenk'te (bugünkü Hollanda'da) ağırlığın pamuk ticareti konusunun oluşturduğu toplantıya İngiltere kralı adına katılır. Bu toplantı sert tartışmalarla geçer. Toplantıya verilen aradan yararlanan More, dostu Rotterdamlı Erasmus'un bir mektubu üzerine, birlikte Antwerpen devlet sekreteri Petrus Aegidius'u ziyaret eder. Peter Gilles'in (Petrus Aegidius) yanında, Americo Vespucci ile birlikte dünyayı dolaşmış Raphael Hythlodaeus adında bir maceracıyla da tanıştığını söyler More. İşte bu noktadan itibaren öykü, gerçeklik alanının dışına çıkıp kurmacanın dünyasına kayar. Gerçekten böyle birini tanımış mıdır More? Tanıdıysa da o kişi ona neler anlatmıştır? More'un dünyaca ünlü kitabı *Ütopya*'nın sırrı bu sorularda yatıyor.

Ütopya, tıpkı More'un hayatı gibi, çok düzlemli, hayatın farklı alanlarını içeren bir metindir. Bu metnin yorumunun, hâlâ üzerinde anlaşılmış bir çerçeveye oturtulamamış olmasında, bu çok düzlemli yapıyı bir uyum içine sokma güçlüğü rol oynar. Ütopik ada, yazara göre, keşfiyle Avrupa'da büyük bir heyecan yaratan Yeni Dünya'da bir yerdedir. Yeni Dünya'nın keşfi, dünyanın ufkunu genişletirken, Hıristiyan Avrupa düşüncesinin ve dünya görüşünün temelinden sarsılmasına yol açmıştı. O zamana kadar hiç bilinmeyen ve birdenbi-

re ardı arkası kesilmeyen fantastik hikâyelerin, söylencelerin, uydurma maceraların baş döndürücü anlatılarında şekillenen, halkların ve ilkel kavimlerin devlet biçimleri, yaşama tarzları, kültürleri ve elbette inançları, Thomas More ve hümanist arkadaşları için heyecan verici sohbetlerin kaynağı olmuş olmalıdır. Özellikle felsefe kadar eski bir konu olan 'devlet' konusu tartışması, bu yeni ufuklar doğrultusunda yeniden alevlenmiştir. Bu bağlamda, *Ütopya*'nın, antik (ilkçağ) devlet felsefesine bağlı geleneğin bu ucunda yer alması da bir rastlantı değildir.

Bildiğimiz gibi, devlet felsefesi, Platon felsefesinin içinde önemli bir yer tutar. Hümanistler hem bu felsefe geleneğinin kendisine hem de bu geleneğin tohumlarının atıldığı antik dünyaya bütün dikkatlerini ve sempatilerini yöneltmişlerdir. Yeni Dünya'nın ilkel halkları ile ilk çağın Yunan ve Roma dünyasını birbirine bağlayan ortak yan ise her ikisinin de, Hıristiyanlığı tanımayan (bilmeyen), tanrıtanımaz halkların dünyasını temsil etmeleriydi. Hümanistler gerek bu yeni keşfedilmiş gerekse o eski, antik dünyanın Hıristiyanlık öncesi inançlara bağlı hayatına büyük ilgi göstermekle kalmıyor, aynı zamanda hayranlığa yakın bir sempati duyuyorlardı. Hümanistlerin sırf bu yakınlık duygularından ötürü tanrıtanımazlığı (teslis dinini tanımazlığı) seçtiği yolundaki iddialar bile uzun yıllar Batı dünyasında tartışılmışsa da, modern eleştiri bu iddiaları çürütmüştür. Ne olursa olsun Thomas More bu anlamda bir tanrıtanımaz kesinlikle değildi ve ilkçağ tanrıtanımazlığını hümanizm çağında diriltmek niyeti taşıması az sonra yapacağımız açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, söz konusu olamazdı. Hıristiyanlık öncesi inançların biçimlendirdiği, bu anlamda da tanrıtanımaz antik çağ, ba-

tıp gittikten sonra hümanizm çağında iki anlamda doğuş yaşamıştı. Geri gelen antik çağın tanrıtanımazlığı değildi sadece. Antik kültürün toplum ve devlet düzeni de Rönesans'la hümanizmle birlikte aydınlanma hareketinin arifesinde Avrupa'nın gündemine oturmuştu. Dolayısıyla yazıldığından uzun yıllar sonra Hıristiyanlık karşıtı yanıyla öne çıkartılan *Ütopya*'nın, içinde yaşanan günlere yönelik eleştirel boyutu gözden kaçırılmamalıdır. Ütopya Adası, birçok yönüyle Britanya Adası'nı anımsatmaktadır; bu anımsatma, metindeki sayısız imayla desteklenebilir. Böylelikle metin bir devlet felsefesi boyutunun, bir antik çağ boyutunun yanı sıra üçüncü bir düzlemde de Avrupa'nın (o dönemdeki) güncel politik sorunlarına değinen bir boyut kazanmaktadır. Özellikle de metni yayına hazırlayan arkadaşları ile More arasındaki yazışmalar, *Ütopya*'nın olağanüstü bir politik eleştiri içerdiğini göstermeye yeter. Peki de More bu kitabıyla ne yapmayı amaçlıyordu? Yeni Dünya'yı cennet gibi sunan bir tasvir mi; ikinci bir Platoncu "Devlet" öğretisi mi, yoksa, politik reformlara bir çağrı mı?

Bütün bu yorumlar ve daha fazlası, aradan geçen yaklaşık dört yüz elli yıl içinde dönemin ilgisine göre artan ya da azalan ölçüde Avrupa düşünce tarihinde önemli tartışmaları kışkırttı. More'un çağdaşları, böyle bir adanın var olup olmadığını bile ciddi ciddi tartıştılar. 1519'da Rotterdamlı Erasmus, metnin, mevcut devlet sistemlerini, en başta da İngiliz sistemini referans olarak kurgulamış bir eleştiri ve yorum olduğunu ileri sürdü ve bu görüş, *Ütopya*'nın, kurmaca, hayali bir ideal devlet tasarımı olduğu anlayışının önünü açtı. Yüzyıllar boyunca bu anlayış, herkesi memnun etmiş, metinde ideal bir devletin ilkesel öğeleri aranıp bulunmuş ve böylelikle de More bir ütopyacı olarak benimsenmiştir.

Nihayet 19. yüzyılın sonuna doğru, özellikle ilk sosyalist hareketlerin ve arayışların ortaya çıkmasıyla birlikte, metnin özünün nasıl yorumlanması gerektiğine ilişkin bir tartışma fırtınası patlak verecekti. Erken dönem teorik sosyalizm, *Ütopya*'nın içinde "komünist" pasajlar bulduğunu düşünüp kitabı sosyalizmin programatik rehberi olarak kabul etmiş; Karl Kautsky, 1888'de More'u "ütopik sosyalistlerin babası" ilan etmiştir. Daha sonra resmi Marksizm-Leninizm öğretisi içinde bile, önemli bir metin olarak sık sık atıf yapılmıştır metne. Hemen hemen Kautsky ile aynı tarihlerde Katolik Kilisesi de *Ütopya*'ya kendince nedenlerle yeniden ilgi duymaya başlar. 1886'da dini bir metin olarak kabul edilen *Ütopya*, 1937'de, bir din şehidinin 400. ölüm günü münasebetiyle kutsal ilan edilmiştir. Gerçi metnin, (Hıristiyanlığın) Tanrısını tanımayan ilkel toplumlara yönelik içeriğinin yanı sıra ilkel komünal toplumun komünist toplum modeli ile benzerlikleri, Kilise'ye güçlük çıkartmıyor değildi. 1930'da bir Katolik yazar, *Ütopya*'yı More'un ideali saymanın tam bir saçmalık olduğunu ileri sürecektir. Buradaki düşünceye göre, More, sadece Hıristiyan dünyaya tamamen zıt bir dünya tasarlayarak, gerçek dünyayı kavramayı hedeflemiştir. Bu doğrultudaki bir yorum da Chambers'in yorumudur; düşünüre göre, More çağdaşlarının karşısına onları uyarmak amacıyla dinsiz bir toplum modeli koymaya çalışmıştır ve bu dünya utanç verici bir şekilde, kimi yönlerden Hıristiyan dünyasından daha iyi yanlara sahiptir. Chambers, *Ütopya*'nın sosyal düzenine katılmadığını da yorumlarına ekler.

Ütopya'yı, daha çok politik içerikli bir metin olarak görenlerin başında bazı Alman tarihçiler gelmektedir. Hermann Oncken, 1922'de, *Ütopya*'yı, ileride bakanlığa hazırlanan Thomas More'un prog-

ram metni olarak kavrayıp metinde daha sonra gelişecek olan İngiliz emperyalizminin ana hatlarını bulur. Bu yorum büyük tepkiler görmüşse de, kimi yorumcular More'un, bilinçli olmasa da, İngiliz emperyalizminin ilk habercilerinden olduğu görüşünün pek de yabana atılacak bir görüş olmadığını ileri sürmüşlerdir. Gerhard Ritter'in 1940–1948 tarihleri arasında tam altı baskı yapan, *Kudretin Şeytanlığı* diye çevirebileceğimiz kitabı, tamamen bu görüşü desteklemektedir.

Ütopya'nın, Machiavelli'nin *Prens*'i ile hemen hemen aynı tarihlere rastladığı gerçeğini göz önünde tutarak her iki metinde de yeniçağ başındaki Avrupa tarihinin geniş bir yorumunu bulduğumuzu ileri süren görüşler de vardır. Bu görüşlere bakacak olursak, More'un, ütopik bir adayla sınırlı, yasalarla yönetilen bir devlet modeli, Machiavelli'nin her şeyi hükümdarın düzenleyici yetki ve iradesine bağlayan modern kıta Avrupası'na özgü devlet modeli ile birlikte, iktidar, güç, yetki sorununun tartışılmasına yönelik iki önemli kaynak sunmaktadırlar. Bu yorumlarda More, Machiavelli'den farklı olarak, devletler arasındaki doğal mücadeleyi hak/hukuk süreci içinde yorumlamaya çalışan bir düşünür olarak çıkar karşımıza. Bu yorumlara, *Ütopya*'nın dış politikaya yönelik bölümü kaynak oluşturmaktadır. Öte yandan ellili yıllarda Amerika'da *Ütopya*'nın sosyo-ekonomik yanı ön plana çıkartılmıştır. Russel Ames 1949'da More'un, yükselmekte olan ticaret burjuvazisinin bir sözcüsü olarak, bu erken kapitalist dönemde, feodalizme bu metinle bir karşı çıkma denemesi yaptığını ileri sürer.

Thomas More hakkındaki literatürün sadece birkaç önemli yanını değerlendirmeye çalıştığımız bu açıklamalar bile, Ütopya-araştırması diye bir

alan olduğunu kavramamıza yetmektedir. Bu alandaki tartışmaların da bitmesi pek mümkün görünmemektedir. Buraya kadar yaptığımız tespitler, bize, *Ütopya*'yı anlamanın, en başta da söylediğimiz gibi, çok düzlemli bir metnin bu düzlemlerini belli bir uyum içinde bir araya getirmek anlamına geldiğini gösteriyor. Bu da bir bakıma bir okuma özgürlüğünden çok bir zorluğa işaret ediyor: Metni gönlünce belli bir yana çekmeye kalkan kimse bunu yapmaya kalkışır kalkışmaz bunun pek de kolay olmadığını görecektir. Bütünün hakkını vermek istiyorsak, (elbette bu mümkünse), sosyalist, tanrıtanımaz, kapitalist, reformist, ideal devletçi, vb. perspektifleri bir uyum içine sokmak gerekir.

Metnin Yapısı

Birinci kitapta More, toplumsal bir eleştiriye ağırlık verirken, ikincisinde, mahiyetinin ne olduğu oldukça tartışmalı ütopyasının ayrıntılarını sergiler. Bu bölümde, her ne kadar açık seçik bir sınıflandırma mümkün değilse de, ütopik hayatın beş bileşkeni ele alınır: Ütopya'lıların anayasası, toplum düzeni, ahlak öğretisi, dış politika ve inanç sistemi. Bunların içinden siyasi örgütlenmeye ilişkin olanların ağırlıkta olduğu söylenebilir, ancak etraflı dinsel-felsefi açıklamalarla bu bölümler de iki kez kesintiye uğrar. Sınıflandırdığımız farklı bileşkenler, ütopik bir hayat üst başlığı altında az çok bir araya getirilebilirler. Ne var ki yorumlamayı derinleştirdikçe, bu bölümler birbirinden kopma eğilimi gösterirler. *Ütopya* bu yönüyle bir elması andırmaktadır: Ona baktığınız yöne göre farklı yansımalar ve renkler görürsünüz onda; hatta çocukluğumuzdan bildiğimiz prizmatik çiçek dürbününe de benzetebiliriz onu; her sallayışımızda karşımızdaki

öğeler (düzlemler), yeni kombinasyonlar, yeni bir renk ve şekil cümbüşü oluşturur.

Metni anlamaya çalışırken, anlatım yapısının nasıl kurulduğunu da göz önünde tutmakta yarar var. Ütopik devleti tasvir edip öven More'un kendisi değil, More'un uydurduğu Hythlodeus adında bir figürdür. More metin içinde belli bir görüş birliğine varmayı amaçlamadan tartışıp durur bu figürle.

Önemlidir bu. *Ütopya*'nın, yaratıcısının ideali olup olmadığı sorusu bile ortada kalır bu yüzden. Ancak çoğu okurun yaptığı gibi, *Ütopya*'yı her şeye rağmen, tasarladığı cennet benzeri devlet ve toplum düzenine bakarak More'un ideali olarak kavramaya kalkarsak, bu kez de bambaşka bir çelişki ya da soru çıkar karşımıza. Önsözün önüne koyduğumuz tanıtımda da görebileceğimiz gibi, kralın kilise üzerinde söz sahibi olmasına bile göz yummak istemeyen More gibi inançlı bir Katoliğin, bir Hıristiyanlık öncesi toplum biçimini nasıl olup da ideal bir düzen olarak tasarlayabileceği sorusudur bu. Çünkü Ütopya'lıların bu anlamda 'kâfir' sayılmaları gerektiği konusunda düşünce ve edebiyat tarihinde kimsenin şüphesi olmamıştır. Gerçi Hıristiyanlığı reddetmezler, ama henüz çok ilkel, başlangıç halindeki bir dindir bu orada. Kaldı ki metinde sıkça karşılaştığımız o doğal akla yapılan yollamalar, Ütopya toplumunun doğal aklın ölçülerine göre düzenlendiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla Hıristiyan ilahiyatına göre, Ütopya'lılar, Tanrı'nın 'inayetinden' yoksun 'kâfirler' sayılırlar. İş dini sorulara geldiğinde, anlatıcı Hythlodeus bile temkinlidir; söylediğine bakılacak olursa, dinsizliği savunmak değil, sadece olgusal olanı anlatmak istemektedir. More'un bu temkinli tutumu, dönemin sansürünü aşma (sansüründen sakınma) önlemi olarak anlaşılmamalıdır; çünkü o dönemde sansür,

sıkça sanıldığının aksine, pek etkili değildi; More tanrıtanımaz değildi; dolayısıyla da böyle bir anlayışı savunması zaten düşünülemezdi.

Görüldüğü gibi, sonuçta bir sürü acabaya başka acabaların da eklenebileceğini söylemiş olduk herhalde. Bu durumda, "okur, böyle bir metin karşısında donanmış mı oluyor, yoksa okuma iştahı mı kapanıyor?" sorusu haklı olarak akla geliyor. *Ütopya*'yı sosyal, politik, dinsel sorulara cevap arayan bir metin düzlemine indirgerken onun aynı zamanda klasik bir edebiyat eseri olduğunu gözden kaçırmamalıyız. Espri, mizah dolu bir öykülendirme hazzı bütün metin boyunca duyurur kendini. Okur, bütün öteki sorun düzlemlerini bir yana bırakıp metnin edebi tadına varmayı deneyebilir. Bu durumda yıllarca yapıldığı gibi, *Ütopya*'yı, zeki bir hümanistin şakası olarak görmenin de ötesine geçebilir.

Gerçekten de More'un kendine özgü, usta bir mizahi yanı olduğunu öğreniyoruz. Arkadaşları, onun, ciddi düşünür gibiyken şaka mı yapıyor, şaka yaparken ciddi mi düşünüyor, bir türlü anlaşılamadığını söylemişlerdir. Ne var ki, More'un bir espri tutkunu olmadığı muhakkak; zaman zaman sanılageldiğinin aksine, alabildiğine ciddi bir düşünür olduğu da kesin. Böyle olmasaydı yaklaşık beş yüz yılı aşıp gelen bu metin, kuşakları kendini tartışmaya zorlayamazdı.

Veysel Atayman
Mayıs 2004, İstanbul

ÜTOPYA

BİRİNCİ KİTAP

Saygıdeğer Bay Raphael Hythlodeus'un En İyi Devlet Düzeni Hakkında Konuşması

Dünyaca ünlü İngiliz başkentinin yurttaşı ve soylu şansölye Bay Thomas More tarafından yayımlanmıştır.

Yenilmez İngiltere Kralı, büyük bir monark olmanın gerektirdiği bütün meziyetlere sahip Sekizinci Henry, yüce Kastilya Prensi Charles ile sonuçları hiç de önemsiz olmayan bazı anlaşmazlıklara düşmüştü. Bu anlaşmazlıkları ele alıp yatıştırmak için de beni elçisi olarak Felemenk'e gönderdi. Bu görevde kendisine eşlik ettiğim ve beraber hareket ettiğim kişi, kısa bir süre önce kralın, herkesin alkışları arasında Danıştay Başkanı yaptığı Cuthbert Tunstall'dı. Burada, size onunla ilgili bir şey anlatacak değilim. Bunun sebebi, insanın tanıdığı kişiye yağdırdığı övgülerin şüpheyle karşılanacak olması değil. Tunstall'ın bilgi birikimi ve erdemliliği o kadar büyük ve herkes tarafından o kadar iyi biliniyor ki, onu övmek bana düşmez; zira bu, atasözünün dediği gibi,* güneşi fenerle göstermeye benzer.

* Erasmus, *Adagia*, 1629 basımı, s. 126.

Prensin bizimle görüşmek üzere görevlendirdiği birbirinden değerli kişilerle, önceden kararlaştırıldığı gibi Bruges şehrinde buluştuk. Toplantıya katılımcılar arasında en yüksek makama sahip kişi olan Bruges valisi başkanlık ediyordu, fakat katılımcıların en bilgilisi olduğu için büyük saygı gören ve diğerleri adına söz sahibi olan asıl kişi Cassel Valisi George Temse'di. Tanrı vergisi yeteneği ve aldığı eğitim, ona son derece etkili konuşma vasfını kazandırmıştı. Sahip olduğu engin hukuk bilgisi, üstün yetenekleri ve devlet işlerindeki tecrübesi de onun zor meseleleri çözüme kavuşturabilen yetenekli bir diplomat olmasını sağlamıştı.

Birçok toplantı yaptıysak da, bir anlaşmaya varamadık. Bunun üzerine, toplantının bizim dışımızdaki katılımcıları, Bruges'ten ayrıldılar ve Kastilya prensinin ne diyeceğini öğrenmek için birkaç günlüğüne Brüksel'e gittiler. Onlar ayrılınca, biz de Antwerp'e gitme fırsatını yakaladık. Burada bulunduğum süre içinde beni ziyaret edenler arasında en çok Peter Giles hoşuma gitti. Bu kişi, Antwerp'te doğup büyümüş, kasabada çok saygın bir yere sahip, doğruluğuyla nam salmış ve kendisine gösterilenden çok daha fazla saygıya layık büyük bir insandı. Belki de yeryüzünde, onun kadar bilgili, kendini iyi yetiştirmiş bir insan daha yoktur. Bu değerli ve bilgili kişi, herkese karşı son derece kibar, özellikle dostlarına karşı öyle sevecen, dürüst, nazik ve öyle şefkat doludur ki, onun gibi her bakımdan mükemmel bir dosta sahip olmak neredeyse

imkânsızdır. Çok alçakgönüllüdür, kesinlikle kurnazlık düşünmez. Yeryüzünde bu kadar ölçülü sadeliğe sahip başka bir insana daha rastlayamazsınız. Sohbeti hoş, nüktesi kabalıktan uzaktır. Sıcak dostluğu, ülkemden, karımdan ve çocuklarımdan dört aydır uzak kalmamın acısını dindirdi, içimdeki hasret ateşini söndürdü, zamanın hızla geçmesini sağladı. Bir gün en sık ziyaret edilen, insanların akın akın doluştuğu, Antwerp'teki en önemli kilise olan Saint Mary'deki bir törenden eve dönerken, tesadüfen Peter Giles'i yaşı epeyce ileri bir yabancıyla konuşurken gördüm. Uzun sakalları olan bu yabancının yüzü güneşten iyice yanmıştı, üstünde üzerinden düşecekmiş gibi görünen bir yelek vardı. Görüntüsüne ve tavrına bakılırsa denizci olmalıydı. Peter beni görür görmez yanıma gelerek selam verdi. Selamına karşılık vermeye çalışırken beni bir kenara çekti ve onunla konuşan adamı işaret ederek,

"Şu adamı görüyor musunuz? Ben de tam şimdi onu size getirmeyi düşünüyordum," dedi.

"Sizin refakatinizde gelen her kim olursa olsun başımın üstünde yeri var, yardımcı olmaktan memnuniyet duyarım," diye karşılık verdim.

"Eğer tanımış olsaydınız, benim refakatim olsun olmasın zaten bu insanı çok beğenecektiniz," dedi Peter, "çünkü hem bilinmeyen diyarlardaki ülkeler ve insanlarla ilgili kelime dağarcığı bu kadar geniş, bilgisi bu kadar çok olan birini daha tanımıyorum hem sizin de

bu hikâyelere ne denli düşkün olduğunuzu gayet iyi biliyorum."

"O zaman, tahminimde yanılmamışım, çünkü ilk bakışta onun denizci olduğunu şıp diye anlamıştım," dedim.

"Ama ilk bakışta onu denizci sanarak çok yanıldınız," diye cevap verdi, "ona, deniz yolculuğu yapmış bir seyyah ya da daha çok bir filozof diyebilirsiniz, ama kendisi denizci değildir. İsmi Raphael. Ailesinden kalan Hythlodeus soyadını devam ettiren Raphael. Latince bilir fakat Latince'den çok Yunanca'ya ilgisi olduğu için Yunancası mükemmel düzeydedir; çünkü felsefeye duyduğu ilgi sayesinde, Seneca ve Cicero'nun yapıtlarından başka, Romalıların günümüze değerli hiçbir şey bırakmadığını öğrenmiştir. Portekiz doğumludur kendisi. Dünyayı gezip görmek için yanıp tutuştuğundan malını mülkünü kardeşleri arasında bölüştürüp Americo Vespucci'nin peşinden aynı tehlikelere atılmış ve Vespucci'nin şimdi her yerde anlatılan dört büyük seyahatinin üçünde yanından ayrılmamış; sadece en sonuncusundan onunla birlikte geri dönmemiş, Yeni Kastilya'ya son seyahatleri sırasında ulaştıkları en uç noktaya bırakılan yirmi dört adamdan biri olmak için Vespucci'yi zor da olsa ikna etmeyi başarmıştır.* Seyahat etmeyi eve geri dönmeye her zaman tercih ettiğinden ve gurbette ölmeyi yadırga-

* Vespucci'nin (*Quattuor Americi Vesputii Navigationes*, St. Dié 1507) gezi notlarına atıf; Bu notlara göre A.V., 1503/4 yıllarındaki dördüncü yolculuğunda Brezilya'nın doğu sahilinde, muhtemelen Cap Frio'da 24 yol arkadaşını sabit bir ticaret noktası kurmak üzere bırakmıştı.

mayacak bir insan olduğundan burada kalmak Raphael'i hiç üzmez. Zaten, sık sık 'cennete giden bütün yollar eşit uzunluktadır'* ve 'bir yere gömülmeyenlerin mezarı gökyüzüdür' gibi özdeyişleri ağzından hiç düşürmezmiş. İyi ki, Tanrı ona karşı merhametli davranmış da, bu şekilde düşünmesinin bedelini çok ağır ödememiş. Vespucci'den ayrıldıktan sonra beş Kastilyalı'yla beraber pek çok ülkeye seyahat etmiş, sonunda, tuhaf bir rastlantı sonucu Seylan'a, oradan da güzel bir rastlantı sonucu Portekiz'e giden gemileri bulduğu Kalküta'ya ulaşmış; şansı yaver gitmiş de görmekten umudunu kestiği memleketine geri dönebilmiş."

Peter bana bunları anlatınca, sohbetinden zevk alacağım bir şahsı bana tanıtmak nezaketini gösterdiği için kendisine teşekkür ettim. Ardından Raphael'le kucaklaştık. İlk tanışma sırasında söylenmesi gereken nezaket cümlelerinden sonra birlikte benim eve gittik, bahçeye çıkıp bir banka oturduk ve konuşmaya başladık. Vespucci'nin gemisiyle, kendilerini bıraktıkları yerden ayrıldıktan sonra Yeni Kastilya'da kalanların yavaş yavaş yerlilerin dostluğunu kazandıklarını, onlarla sık sık bir araya geldiklerini, onlara nazik davrandıklarını, sonunda tehlike olmaksızın birlikte güzel güzel yaşadıklarını, yaşamakla da kalmayıp dillerini konuşmaya başladıklarını anlattı. Kendisinin ve ülkesinin adını şimdi unuttuğum bir prens onlara çok iyilik etmiş.

---

* Lukan VII, 819'dan atasözleri; Augustin, *De civ. Dei I*, 12 ve Cicero, *Tusc.* I, 43, 104'te de var.

Bu prens, seyahatleri boyunca, denizden gitmek istediklerinde kullanacakları teknelerden tutun da, gerektiğinde karadan ilerlemelerini sağlayacak arabalara kadar onlara gerekli olacak tüm malzemeyi sağlamış. Üstüne üstlük, diğer prensleri tanımalarında kendilerine yardımcı olacak en sadık kılavuzunu da onların hizmetine sunmuş. Günlerce süren yolculuktan sonra oldukça iyi idare edilen, refah düzeyi yüksek kasabalara, kentlere, kalabalık ülkelere ulaşmışlar. Ekvatorda ya da ekvatorun her iki tarafında güneşin daimi ışığı altında yanıp kavrulan çok büyük çöller varmış; bu alanlarda toprak kuru, etraftaki her şey kasvetliymiş. Kurak ve başıboş topraklarda ya hiç yaşam yokmuş ya da vahşi hayvanlar ve yılanlarla, vahşi hayvanlardan hiç de aşağı kalmayan birkaç insan varmış. Raphael ve arkadaşları daha da ilerlediklerinde manzara değişmeye başlamış. İklim yavaş yavaş yumuşamış, hava daha az bunaltıcı, toprak daha bir yeşil ve daha bir bereketli olmuş, hatta hayvanlar daha az vahşi hale gelmişler. Nihayetinde de sadece kendi aralarında ya da komşularıyla değil, kara ve deniz yoluyla kendilerinden çok uzaktaki ülkelerle de ticaret yapan insanların yaşadığı kasabalara, kentlere, uluslara rastlamaya başlamışlar. Birçok yer görmüş olmanın sağladığı avantajla, bütün gemilere memnuniyetle kabul edilir hale gelmişler. Gördükleri ilk gemilerin tabanları düz, yelkenleri kamışlardan ya da hasır dokumadan, çok azı da deridenmiş; fakat daha sonra, her yanıyla bi-

zim gemilerimize benzeyen, bez yelkenli ve omurgaları uçlara doğru sivrilen gemiler görmüşler; hem gökler hem de denizler bu gemilerin denizcilerinden sorulurmuş. Raphael ve arkadaşları onlara o zamana kadar kesinlikle haberdar olmadıkları pusulanın nasıl kullanıldığını gösterdiklerinde çok memnun olmuşlar. Daha önce denize sadece yaz mevsiminde ve korka korka çıkan bu insanlar, Raphael ve arkadaşlarıyla tanıştıktan sonra artık pusulaya güvenip emin bir şekilde ve hiçbir ek tedbir almadan her mevsim denize açılıyorlarmış. Sırf bu nedenle, tamamen güvendikleri bu icat menfaatlerine olacağı yerde, tedbirsizlikleri yüzünden onları daha büyük belalara atabilirdi. Neyse, Raphael'in gittiği yerlerde gördüklerini, başına gelenlerle ilgili anlattıklarını burada sizlere özetlemem çok vakit alır; hem zaten böyle yaparsam amacımdan da büyük ölçüde uzaklaşmış olacağım. Daha uygun bir zamanda Raphael'in uygar topluluklar arasında gördüğü akıl ve öngörüyle inşa edilmiş kurumlardan anlatılması lüzumlu olanlarını, yani bizi ilgilendiren bazı gözlemlerini size anlatabilirim. Raphael'e merak ettiğimiz bütün konularla ilgili birçok soru sorduk, o da bunlara büyük bir memnuniyetle cevap verdi. Canavarlar hakkında hiç soru sormadık, çünkü canavar hikâyeleri artık sıradanlaşmıştı. Her yerde vahşi köpeklerden ve kurtlardan, insan yiyen devlerden* bahsedildiğini duyabilirdiniz, ama doğru ve

---

* Vergil, *Aen. III*, 426 ff ve Homer, *Odys*. X. Burada alaya alınan gezi kitaplarına bir iki örnek: John Maundeville, Antonio de Herrera vb.

akılcı bir yöntemle yönetilen toplumları gören birine rastlamak pek öyle sık olmuyordu.

Raphael yeni keşfedilen bu ülkelerdeki kusurlar, göze batan terslikler hakkında da pek çok şey anlattı ve bu hatalardan dersler çıkarıp, yaşadığımız toplumla ilgili çarpıklıkları düzeltebileceğimizi söyledi. Daha önce söylediğim gibi bu konudan başka bir zaman bahsedeceğim. Şimdilik, size sadece Raphael'in Ütopya adasının kanunları ve gelenekleri ile ilgili bize anlattığı birtakım ayrıntılardan bahsetmek istiyorum. İsterseniz, öncelikle lafın dönüp dolaşıp Ütopya dediğimiz bu mutlu adaya nasıl geldiğini açıklayayım. Raphael sohbet sırasında, hem bizim toplumumuzda hem de bizzat gördüğü gezdiği bu yeni devletlerde ortak görünen büyük çarpıklıklar üzerine derin yorumlar getiriyor; sanki bütün yaşamını oralarda geçirmiş gibi, gördüğü her yeni ulusun farklı idare sistemi ve gelenekleri hakkında bizi bilgilendiriyordu. Peter'ın hayranlıktan ağzı açık kalmıştı:

"Raphael doğrusu çok merak ediyorum, nasıl olup da hiçbir kralın emrine girmediğinizi anlamıyorum, çünkü eminim sizi kabul etmeyecek hiçbir kral yoktur. İnsanlar ve nesneler hakkında o kadar bilgi ve deneyime sahipsiniz ki, anlattıklarınızla onları sadece hoşnut etmekle kalmaz, aynı zamanda sunduğunuz değişik memleket ve insan örneklemelerinizle onlara birtakım tavsiyeler sunmuş olurdunuz. Üstelik bu şekilde hem kendinize hem de eşinize dostunuza faydanız dokunmuş olurdu," dedi.

"Dostlarımdan yana bir kaygım yok," dedi Raphael, "onlar için üzerime düşen görevi daha önce yaptım ben. Birçok kimse, yaşlanıp da elden ayaktan kesilince sahip olduklarından istemeye istemeye vazgeçer; ben ise, tersine, daha sağlığım yerindeyken ve gençken bütün varımı yoğumu aileme ve dostlarıma dağıttım. Dostlarımın bunun kıymetini bilip hallerine şükretmeleri gerekir; benden sırf onların iyiliği için bir kralın kölesi olmamı beklemeleri büyük haksızlık olurdu."

"İnsaf, dostum! Sana, bir kralın kölesi ol diyen mi var? Hizmet etmeyip kralların hizmetinde olman* gerektiğini söylemek istemiştim," diye yanıt verdi Peter.

"Kelimelerle oynamak meseleyi değiştirmez," dedi Raphael.

"Siz nasıl ifade ederseniz edin, hem dostlarınıza hem halka faydalı olabilmeniz hem de kendinize daha mutlu bir hayat sağlayabilmeniz için bundan daha iyi bir yolun olduğunu sanmıyorum," dedi Peter.

" Daha mutlu bir hayat mı?" diye cevapladı Raphael. "Mutluluk, insanın tabiatından ödün vererek mi yaşamasıdır? Şu an özgürce, istediğim gibi yaşıyorum. O zengin saraylıların kaçı benim yaşadığım gibi özgürce yaşayabilir? Kralı memnun etmek isteyen o kadar çok insan var ki, ben ya da benim mizacımda birkaç kişinin saraya girmemesi, kral için pek fark etmez."

Bu sözün üzerine bu sefer ben dedim ki "Ne paraya ne de şan şöhrete önem veriyorsu-

* Non ut servias, sed inservias.

nuz; beni öyle etkilediniz, size öyle hayran kaldım ki, yeryüzünün en büyük hükümdarı gelse size verdiğim kıymeti ona vermem. Oysa bence zamanınızı ve değerli düşüncelerinizi kamu hizmetine adasanız, bu her ne kadar sizi tedirgin etse de, gerçekten de son derece özverili bir iş yapmış olursunuz. Bunu da en faydalı şekilde, ancak büyük bir prensin danışmanı olarak ve onu soylu ve değerli düşünceler doğrultusunda yönlendirerek gerçekleştirebilirsiniz. Böyle bir konuma eriştiğinizde bunu başarabileceğinizi biliyorum. Bildiğiniz gibi, iyilik de, kötülük de en tepede duran kraldan halka doğru akar. Devlet işlerinde deneyimli olmasanız bile, sahip olduğunuz bu bilgi birikiminizle ve engin hayat tecrübenizle ek bir şey daha öğrenmeden bütün kralların işlerini yoluna koyabilirsiniz," dedim.

"İki noktada yanılıyorsunuz sevgili More," dedi Raphael. "Hem benimle ilgili hem de mevcut durum hakkında hatalı düşünüyorsunuz. Birincisi, sandığınız kadar olağanüstü niteliklere sahip biri değilim. İkincisi, öyle biri olsaydım ve kendimi kamu işlerine adamış olsaydım bile halk bundan etkilenip zerre kadar bir iyileşme gösteremezdi; çünkü krallar kendilerini barış sanatının faydalarından çok savaş meselelerine adamışlardır. Ayrıca benim hem bu konularda hiçbir bilgim yok hem de bu konuları öğrenmeyi arzu etmiyorum. Sahip oldukları krallığı doğru dürüst yönetecekleri yerde her ne yolla olursa olsun yeni krallıklar edinmeyi kendilerine görev bilmişler. Kralın etrafındaki devlet erkânı bilgiçlik

taslayan, kimsenin fikrine saygı göstermeyen, kimseye ihtiyacı olmadığını düşünen kendini beğenmiş insanlardan oluşur. Eğer kral bazı düşüncelere değer veriyorsa, bu düşünceler, kralın değer verdiği gözde kimselere, sadece kendi menfaatlerini düşünüp krala yalakalık yapan ve yaltaklanan kişilere ait düşüncelerdir.* Kendi inandığımız şeyleri göklere çıkarmak ve yalnızca kendi düşüncelerimizden hoşnut olmak bizim doğamızda var. Kargaya yavrusu kuzgun görünür, maymun yavrusuna baktıkça kendini bir şey sanar,** deriz ya, onun gibi.

"Bu nedenle, başkalarının düşüncelerini hep kıskanan ya da kendininkini ötekilerin düşüncesine tercih eden kimselerden biri, başka zamanlarda olup bitmiş olanları kitaplardan ya da başkalarının görüşlerinden öğrendiğini söyleyince dinleyiciler, hemen, başkalarının bulduklarını önemsizleştirecek bir şeyler ortaya atamazlarsa, ün ve bilgeliklerinin sallantıya düşeceğinden endişelenirler. Akıllarına herhangi bir şey gelmezse, "Atalarımız bunu böyle istemişlerdi, ah keşke biz de bu kadar akıllı, bilge olsaydık!" türünden laflara sığınıyorlar. Bu türden sözlerin ardından mucizevi bir şekilde lafla işi halletmiş gibi yerlerine oturuyorlar. Sanki aralarından birinin, herhangi bir konuda, atalarından daha akıllı olduğu ortaya çıkması büyük bir felaket olacakmış gibi. Ancak atalarımızın düzenledikleri (yayıp ettikleri) şeyler çok ilginç; bun-

---

* Supparasitantur, bkz. Plautus, *Mil. II*, 3, 77.

** Erasmus'a atıf, *Adagia*, 642.

ları dikkate almıyoruz,* ama (orada) çok daha akıllıca yapılabilmiş olması mümkün bir şey tespit edince, bu sefer de bu noktaya büyük bir iştahla sarılıyor, onu zorlayarak elimizde tutmaya çalışıyoruz. Sık sık karşılaştığım, özellikle günün birinde İngiltere'de de karşımıza çıkan bu kibirli, ukala ve çılgınca yargılar buradan kaynaklanıyor."

"İngiltere'de hiç bulundunuz mu?" diye sordum.

"Evet," diye yanıtladı beni, "birkaç ay kaldım orada, batıda çıkan isyanın bastırılmasından, başkaldıran zavallı yoksul insanların kılıçtan geçirilmesinden** kısa bir süre sonra. O sıralar Canterbury Başpiskoposu ve İngiltere Başbakanı, Kardinal John Morton'a minnet duygularıyla bağlıydım. Evet Peter, Morton mevkisinden çok bilgisi ve erdemiyle saygı uyandıran bir kişiliğe sahipti (bu anlattıklarımı sadece size anlatıyorum, çünkü More onu zaten gayet iyi tanıyor). Orta boyluydu ve yaşına rağmen hâlâ dimdik duruyordu; bakışları insanda korkudan çok saygı uyandırıyordu. Sohbeti hoştu, ama ciddi ve ağırbaşlıydı. İş için kendisine gelenlerle bazen kabalığa kaçmadan sert konuşurdu ve bu şekilde onlarda, kendisinin çok önem verdiği zekâ pırıltılarını keşfetmeye çalışırdı. Eğer karşısındaki kişi işi küstahlığa vardırmadan kendisininkine yakın bir üslupla cevap verebiliyorsa hoşuna gidiyordu ve bu

---

* Lat. "Valere sinimus": Elveda (güle güle) diyoruz.

** Cornwalli yurttaşlarının ayaklanması; 22 Haziran 1497 Blackheath'te isyancılar kılıçtan geçirilmişti.

yolla da iş için en uygun adamı bulmaya çalışıyordu. Çok zarif ve etkili konuşurdu; zengin bir hukuk bilgisine sahipti, eşsiz bir belleği vardı, kavrama gücü muazzamdı ve Tanrı vergisi bu yeteneklerini, çalışarak, okuyarak, öğrenerek daha da geliştirmişti. İngiltere'de kaldığım süre içinde Kralın daha çok kendi bakanlarının yardımıyla işleri yürüttüğünü ve bakanlar kurulunun da daha çok Morton tarafından yönlendirildiğini gördüm. Gençliğinden beri tüm hayatını devlet işlerine kafa yorarak geçirmişti. Pek çok zorluklarla karşılaşmış, adeta feleğin bin bir çemberinden geçmiş ve sonuçta da engin bir bilgi birikimine sahip olmuştu. Bir gün Kardinalle yemek yiyordum. Masada da hırsızlara uygulanan idam cezalarının ne kadar doğru olduğunu savunan, hırsızları hızla sallandırdıklarını, hatta bir darağacında bir seferinde yirmi kişiyi birden astıklarını ballandıra ballandıra anlatan; ama buna rağmen hırsızlığın sona ermediğinden, ellerinden kaçan gerçekten çok az hırsız olmasına rağmen yine de ortalığın hırsızdan geçilmediğinden ve hatta hırsızlığın artarak devam ettiğinden yakınan bir İngiliz hukukçu vardı. Kardinalden önce söze girmekten kaçınmayan ben, bunda şaşılacak bir şey olmadığından, çünkü hırsızları bu şekilde cezalandırmanın hem kendi içinde adil hem de kamu için faydalı olmadığından bahsettim. İdam bu suç için çok ağır bir cezaydı, işlenen suçun ortaya çıkardığı hasardan daha fazla şeylere mal oluyordu. Basit bir çalma eyleminin cezası, insan ha-

larında çalışan insanları* sömüren, onların sırtından daha fazla para kazanabilmek için neredeyse derilerini yüzen aristokratların sayısı bir hayli çoktur. İş, emirleri altındakileri sömürmeye gelince pek hesaplı davranırlar, fakat diğer her şeyde kendilerini sefalete sürükleyecek kadar müsrif olurlar. Bunun yanı sıra başka şekilde hayatını kazanabileceği hiçbir hüner öğrenememiş, aylak aylak dolaşan eşlerini dostlarını da uşak olarak çalıştırarak sırtlarında taşırlar. Efendileri ölürse ya da kendileri hasta olursa bu aylak takımı kendisini kapının önünde bulur; çünkü aristokratlar işi olmayan aylak insanları beslemeye hazırdır, ama hasta insanları beslemezler. Ölen akrabasının yerine gelen yeni bir aristokrat, çoğu zaman kendisine kalan bu büyük aileyi bir arada tutmayı başaramaz ve böylelikle de bu adamlara da kapı gözükmüş olur. Şimdi kapı önüne konan bu insanlar karınlarını doyurmak için çalmaktan başka ne yapabilirler ki? Çevrelerinde iş ararlarken kıyafetleri de sağlıkları da yıpranır. Zengin insanlar bu paçavralar içinde yüzleri sapsarı kesilmiş insanlara iş vermek istemez. Yoksullar da geçmişte zevk ve sefa içinde yaşamış, kılıcı ve kalkanıyla etrafta salına salına gezen, komşularına tepeden bakan bu aylakların kazma kürek sallamak için uygun kişiler olmadığının bilinciyle onlara iş vermeye yanaşmazlar. Kısacası, bu insanlar, çok az bir ücretle, hatta neredeyse boğaz tokluğuna

* Özgün biçimi coloni. Toprak işçiliğinin özgün bir biçimi aslında.

yatının sona erdirilmesi kadar büyük bir suç olamazdı. Yaşamak için çalmaktan başka şansı olmayan kişi, cezası ne kadar ağır olursa olsun çalardı. Bu konuda sadece İngiltere'nin değil dünyanın büyük bir bölümündeki hükümetlerin hasta ruhlu okul müdürleri gibi davrandıklarını söyledim ve "Öğrencilerini eğitecekleri yerde, cezalandırıyorlar. Hırsızlara bu tür korkunç cezalar verileceğine, onlara geçimlerini sağlayacak iş olanakları sağlansa ve insanlar kelleleri pahasına çalmaya muhtaç edilmese çok daha iyi olur," diye ekledim.

"Bütün bunlar göz önünde tutuluyor," dedi masadaki hukukçu, "hastalıklı yollara sapmak gibi daha iyi(!) fikirleri yoksa, ülkemizdeki insanlar tarım ve zanaatla uğraşarak namuslarıyla karınlarını doyurabilirler."

"Açıklamalarınız beni tatmin etmedi," diye cevap verdim, "çünkü bu insanlardan pek çoğu iç ve dış savaşlarda organlarını kaybediyor, en son Cornwall isyanında olduğu gibi bir zamanlar Fransa ile yaptığınız savaşlarda* kralları ve vatanları uğruna savaşan bu insanlar, savaş bitince evlerine döndüklerinde eski işlerini yapamıyorlar ve yeni bir zanaat öğrenmek için de yaşları geçmiş oluyor. Tamam savaş her zaman olmuyor ve iki savaş arasında zaman aralığı oluyor, ama bir de gelin yaşadığımız yere, her gün gözümüzün önünde olup bitenlere bir bakalım.

"Erkek arılar gibi aylak aylak ortalıkta gezen, başkalarının alın teriyle geçinen, toprak-

* 1513'te Fransa'ya yapılan seferler.

yoksul bir insanın hizmetinde bile çalışamazlar."

Hukukçu bu söylediklerime, "Bu tür adamları özellikle beslemeliyiz, çünkü savaş durumunda ordu onların arasından çıkacak insanlarla kurulacaktır. Onlar, soylu yaradılışları gereği tüccarlardan ve çiftçilerden daha cesur olur," diye cevap verdi.

"O zaman siz aynı zamanda, savaş ihtimaline karşı hırsızları da asker gücü olarak beslememiz gerektiğini söylüyorsunuz. Hırsız olmazsa asker de olmaz. Hırsız ne kadar çok olursa ordumuz da o kadar büyük olur ve hakikaten bazen hırsızlardan çok iyi asker olur. Askerler de genellikle çok cesur hırsızlardır; bu nedenle bu iki yaşam pek çok yönden benzerlik gösterir. Ne yazık ki bu kötü gelenek, yani evlerde pek çok uşak beslemek sadece İngiltere'ye özgü değildir. Fransa'da da hâlâ bu tür işe yaramaz insanlara oldukça sık rastlamak mümkün. Bütün ülke, barış zamanında bile, ağzına kadar asker kaynar; tabii buna barış denirse. Parayla asker tutan bu zihniyet, evlerinde aylak uşak besleyen soylularla aynı yolun yolcusudur. Bu korkak ve yalancı morosophi'ler (devlet bilginleri)* halkın güvenliği için büyük ve daima hazır bir orduya sahip olmak gerektiğini ve bu yüzden onların beslenmesi gerektiğini savunuyorlar. Bu zihniyet acemi neferlere güvenilmeyeceğini düşünür ve hatta bazen askerler boğaz kesme sanatında deneyim kazansın di-

* Özgün biçimi morosophi. Lukian'ın 'philosophi' sözcüğüyle yaptığı kelime oyunu.

ye savaş için kendilerine bahane yaratır. Ya da Latin tarihçi Sallust'un alaylı bir şekilde söylediği gibi savaşlar arasındaki uzun aralıklar sonucu tembellikten elleri ve beyinleri uyuşuklaşmasın,* elleri işten soğumasın diye savaş çıkarılır. Fakat Fransa böylesi tehlikeli hayvanları beslemenin ne kadar belalı olduğunu ağır bir bedel ödeyerek de olsa öğrendi. Her an savaşa hazır bekleyen ordular yüzünden hem hükümdarları devrilen hem de bütün şehirleri yakıp yıkılan Romalıların, Kartacalıların, Suriyelilerin ve daha pek çok milletin geçmişi insanlara ders olmalıdır. Hatta bundan daha da açık bir örnek verecek olursak Fransa'nın o eğitimli askerlerinin sizin acemi İngiliz birliklerinize karşı hüsrana uğradıklarını hatırlamamız gerekir. Bundan daha başka bir şey söylemeyeceğim, çünkü aksi takdirde İngilizleri övdüğümü düşünebilirsiniz. Her gün ülkemizde yaşananlar gösteriyor ki ne kentlerdeki zanaatkârlar ne de köylerdeki çiftçiler, bedenlerinde bir arıza, ruhlarında bir çöküntü yoksa, bu aylaklar ordusuyla dövüşmekten çekinmiyor. Bu sebeple artık aylaklık içinde hamlaşmış, kadın gibi bir hayat sürmekten uyuşmuş, bir savaş durumunda harekete geçecek kadar atik olmayan bedenler içindeki güçlü, gösterişli ve iriyarı adamlardan –çünkü zenginler çürütene kadar sevecekleri kimseleri bu tipteki insanlar arasından seçer– korkmak için hiçbir ne-

* Catilina 16. Fransa'nın denetlenmesi imkânsız paralı askerler karşısında özellikle VI. Charles ve VII. Charles'ın (1380-1461) yaşadığı tehdit.

den yoktur. Asla ihtiyaç duymayacağınız, fakat gerçekleşince pek memnun kalacağınız bir savaş ihtimaline karşı, barış zamanında bile sorun çıkartabilecek, –ki barış savaştan çok daha değerlidir– bir sürü aylağı beslemeyi saçma buluyorum.

Fakat insanları çalmaya iten zorunluluğun sadece bu sebeplerle açıklanabileceğini sanmıyorum. Bunun, İngiltere'ye özgü bir sebebi daha var" dedim. "Nedir o?" diye sordu Kardinal. "Sizin koyun sürüleriniz!" diye yanıt verdim. "Aslında oldukça uysal, tok gözlü olarak bilinen koyunların memleketinizde insanları yiyebilecek kadar yabanileştikleri, nüfusu azalttıkları, sadece köyleri değil kasabaları da silip süpürdükleri söylenebilir. En yumuşak ve en değerli yünün elde edildiği memleketinizin her yerinde üst tabakadan insanlar, soylu zümre mensupları hatta, baş rahipler bile sahip oldukları topraktan elde ettikleri gelirle tatmin olmuyor, işsiz güçsüz oturup, keyif çatmaktan başka hiçbir iş yapmadıklarını ve topluma bir yarar sağlamadıklarını bir an bile akıllarına getirmeksizin daha fazla toprak için birbirlerini yiyorlar. Tarımın ilerleyişini durduruyorlar, evleri ve kasabaları yakıp yıkıyorlar, sadece, kiliseleri –koyunları misafir edebilecekleri bir ağıl olarak düşünüp etrafını çitle çeviriyorlar– koruyorlar. Bu kodaman beyler ormanları, parkları zaptettikleri yetmiyormuş gibi en iyi yaşam alanlarını da ıssız çöllere çeviriyor. İngiliz tarımcılığının, yer yer büyük iç savaşların ardından kırsal kesimin koşulları altında, bü-

yük ölçüde ekonomik nedenlerle yaşadığı gelişmeler (geçici) sosyal sonuçlarıyla birlikte bütün bir 16. yüzyıl boyunca İngiliz iktisadi hayatının en çok tartışılan olaylarından biridir. Sayısız bildiri, bu konuda elden ele dolaşmıştır. 1516 yılında da T. More'un İngiliz parlamentosuna bu konuda bir soruşturma yazısı verdiğini biliyoruz.

Ülkesinin musibeti haline gelen, doymak bilmeyen açgözlü adamın biri binlerce dönümlük toprağın etrafını çitle çevirmeye çalışırken, oralardaki toprak sahiplerini ve çiftçileri yalanla, dolanla, hileyle tedirgin ederek yerinden yurdundan ediyor, toprağını satmaya zorluyor. Kadın erkek, dul yetim, genç yaşlı, çoluk çocuk, sayıları bir hayli kalabalık olan bu zavallı insanlar (tarım çok fazla insanın çalıştığı bir iştir çünkü) nereye gideceklerini bilmeden yollara düşerler. Bir alıcı çıksa bile çok fazla para etmeyecek ev eşyalarını, alelacele, yok pahasına satmak zorunda kalırlar. Bu küçük para da sonunda harcanır biter gider; ya hırsızlık yapıp asılmaktan (bunun ne kadar adil olduğunu Tanrı bilir!) ya da ortalıkta dolaşıp dilencilik yapmaktan başka seçenekleri kalmaz. Dilendikleri zaman da işsiz gezen serseri muamelesi görüp yakalanırlar, zindana atılıverirler. Çalışmaya çok istekli oldukları halde hiç kimse onlara iş vermez; çünkü ülkede işlenebilir tarım alanı kalmamıştır. Ekilecek biçilecek sürülebilir arazi de kalmayınca ne yapabilirler? Eskiden büyük tarım alanları ekilip biçilmeye kalkıldığında yığınla insana ihtiyaç oluyorken, şimdi

bu geniş arazilere ancak sığabilen koca bir sürüyle ilglenmek için tek bir çoban yeterlidir. Bu durum aynı zamanda pek çok yerde buğday fiyatlarını da artırır. Yün fiyatları da aynı şekilde artar, bu yüzden de kumaş dokumak isteyen yoksul dokumacılar yün satın alamayacak duruma gelirler ve bu durum da yine ortaya işsiz gezen birçok insan çıkarır. Ekilip biçilen verimli araziler yok edilip koyunlar otlasın diye açılan otlakların artışından sonra, Tanrı koyunların arasına büyük bir kısmını telef eden salgın bir hastalık göndererek koyunların pinti ve açgözlü sahiplerini cezalandırdı. Fakat, bize göre salgın hastalığa yakalanıp ölenler zavallı koyunlar değil de sahipleri olsaydı daha adil bir durum olurdu. Hadi koyun sayısı hemen arttı diyelim, yün fiyatları yine de düşmeyecektir; çünkü yün ticareti bir kişinin değilse bile –bu sebeple tekelcilik diye adlandıramayız– birkaç kişinin tekelindedir ve bu fırsatçılar bu suretle son derece zengin olur, bu yüzden ellerindekileri kısa bir süre içinde satmak için kendilerini paralamazlar. Yünün fiyatı çok yükselmediği sürece mallarını mümkün olduğu kadar ellerinde tutarlar. Aynı sebepten çiftlik hayvanlarının da fiyatı artar, çünkü otlak alanı açılabilsin diye pek çok kasaba ve köy ortadan kaldırıldığı ve çiftçilik görmezden gelindiği için hayvan besleyecek hiç kimse kalmamıştır.

Zenginler koyunlara verdikleri önemi ineğe, öküze vermezler ve onları beslemezler; cılız, bir deri bir kemik kalmış koyunları dışa-

rıdan ucuza alıp kendi otlaklarında besler ve sonra da yüksek rakamlara satarlar. Bu adamların ortaya çıkardıkları sıkıntının şimdiye kadar fark edildiğini hiç sanmıyorum; çünkü, bir yandan çiftlik hayvanlarını ateş pahasına sattıkları gibi bir yandan da diğer yörelerden hızla hayvan getirtiyorlar. Kısacası, hayvanlar üretildiklerinden daha çabuk tüketildikleri için sayıları son derece hızlı bir şekilde azalıyor. Bu işin sonunda açlık kıtlık gelip kapımıza dayanacak ve bu da demek oluyor ki hayvancılık konusunda son derece bereketli ve son derece şanslı olan adanız birkaç lanetli ve açgözlü adam yüzünden büyük sıkıntıya sürüklenecek. Tüm bunların yanı sıra, buğday fiyatlarının artması da aileleri küçülmeye zorlayacak. Bu durumda evlerinden kapı dışarı edilen, ailelerinden uzaklaştırılan insanlar çalmaktan ya da dilenmekten başka ne yapabilirler? Bu insanlardan hedefi büyük olanları, dilencilik yapmaktan çok çalmayı yeğleyecektir. Yoksulluk ve sefaletin artmasının diğer bir nedeni de insanlarınızın lükse aşırı düşkün olması. Sadece zengin aileler arasında değil, uşaklar, işçiler, köylüler arasında, kısacası toplumun her kesiminde şatafatlı giyinmek ve pahalı yemekler yemek marifet sayılıyor. Fuhuş yuvalarınız da var. Meyhaneler ve birahaneler de cabası. Bunlara bir de uğrunda su gibi para harcanan zarları, kâğıtları, oyun masalarını, futbolu, tenisi, halka oyununu ekleyin. Bu işlerin içine dalan kişiler en sonunda, paralarını tüketiyorlar ve hayatlarını devam ettirebil-

mek için de çalmaktan başka çareleri kalmıyor. Bu musibetlerin hepsini yasaklayın ve insanları topraklarından edenlerin yok ettikleri köyleri kasabaları tekrar inşa etmemizi sağlayacak yasalar çıkarın. Bu insanlar ya kendi bozdukları her şeyi kendi imkânlarıyla yeniden yapsınlar ya da topraklarını bu işi yapacak insanlara terk etsinler. En az tekelcilik kadar kötü olan, zenginlerin şu açgözlülüğüne bir son vermek gerekiyor. Aylak aylak gezmeye fırsat vermeyin. Tarımın tekrar canlanmasını sağlayın ve yünlü dokuma atölyelerini yeniden düzenleyin. Bunları yapın ki hem hırsız olma yolunda ilerleyen serseri takımından insanlara, hem kimseye yararı olmayan uşaklara hem de hırsız olmaya zorlanan yoksul insanlara iş olanakları çıksın. Bu kötü gidişata çare bulmazsanız, hırsızlığı en katı şekilde cezalandırmakla ne kadar övünseniz boştur. Bu, adaletli bir iş gibi görünebilir, ama aslında ne kendi içinde adildir ne de topluma faydalıdır. İnsanları kötü eğitim almaya mahkûm ederseniz, bebekliklerinden itibaren ahlaklarının bozulmasına izin verirseniz ve daha sonra da bu eğitim sonucu suça itildiği için onu cezalandırırsanız, bizzat kendinizin hırsız yaptığı insanları cezalandırmaktan başka hiçbir şey yapmamış olursunuz."

Ben bu şekilde konuşurken hukukçu bana cevap vermeye, ama ilkin, tartışmanın raconuna uyarak ve sanki hafızasının ne kadar güçlü olduğunu göstermek istercesine bütün söylediklerimin aynısını tekrar etmeye hazır-

lanıyordu. "Güzel konuştunuz," dedi "etraftan duyduğu yanlış bilgileri, üzerinde pek düşünmeden söyleyen bir yabancı gibi; ancak şimdi size bütün meseleyi açıklayacağım. İlk önce söylediklerinizin üzerinden şöyle bir geçeceğim, daha sonra bizim koşullarımız hakkında konuşurken, bu konudaki bilgisizliğinizin sizi ne tür hatalara düşürdüğünü göstereceğim; sonra da iddialarınızı çürüteceğim. İşte bu bahsettiğim sırayı takip edecek olursak, yanılmıyorsam dört...."

Kardinal, "Daha sonra devam etmek üzere, isterseniz sohbeti burada bırakalım," dedi. "Konuşmanız uzun süreceğe benzer; bu sebeple bugünlük sizi cevap verme zahmetinden kurtaralım ve bu cevabı bir sonraki toplantımıza bırakalım; eğer Raphael'in ve sizin iş durumunuz uygun olursa yarın," dedi ve devam etti: "Fakat Raphael, lütfen söyleyiniz, hırsızlığın cezasının ölüm olmamasının gerektiğini neye dayanarak söylüyorsunuz, gerçekten bilmek istiyorum, siz olsanız hırsızlığı serbest bırakır mıydınız? Ya da topluma daha faydalı bir ceza türü söyleyebilir misiniz? Eğer ölüm cezası hırsızlığın önüne geçemiyorsa hiçbir şey geçemez. Eğer insanlar can güvenliklerinden emin olurlarsa nasıl bir korku ve güç onları başkalarının malını çalmaktan vazgeçirebilir ki? Cezanın hafifletilmesi, suçu önlemekten ziyade suçun artmasına neden olmaz mı?"

"Biraz para çaldı diye bir adamın canına kıymak, bana çok büyük haksızlık gibi geliyor," dedim. "Dünyada hiçbir şey bir insanın canıyla eş değerde olamaz. Diyebilirsiniz ki,

bir hırsız, para çaldığı için değil, yasaları çiğnediği için böyle cezalandırılıyor. Fakat şunu da bilmeliyiz ki, aşırı adalet, aşırı hasarlar yaratır. Yasalara aykırı en ufak hatayı ölümle cezalandıran ya da bütün suçları aynı kefeye koyan o korkunç Stoacı anlayışı niye benimseyelim ki? Sanki bir adamı öldürmek ile parasını çalmak arasında fark yok! Halbuki, tarafsız bir gözle bakacak olursak bu ikisi arasında aslında hiçbir benzerlik yoktur. Tanrı bize öldürmeyi yasaklıyor. Peki, biraz para çaldı diye bir insanı öldürmeli miyiz? Buna karşılık olarak, Tanrı'nın yasaklarının kanunların hükümlerine yönelik olmadığı söylenebilir. O zaman aynı şekilde, tecavüze, yalan yere yemin etmeye izin veren yasalar çıkarttığımızda, bu işlere karışmış insanların günahsız olduğunu mu düşüneceğiz? Tanrı hem kendi canımıza hem başkalarının canına kıymamızı yasaklamışken, yasaları uygulayan insanlara öldürme hakkı verilmesi, onları ilahi yasadan muaf tutmaktan, cinayeti yasal hale getirmekten başka nedir? İnsanın koyduğu yasaları Tanrı'nın kutsal yasalarından üstün tutmak değil midir bu? Buna bir kere izin verilirse insanlar her durumda Tanrı yasalarına istedikleri kısıtlamaları koyacaklardır. Musa'nın, azgın bir toplumu uslandıran sert ve katı yasalarında bile insanlar çaldıkları için öldürülmüyorlar, para cezasına çarptırılıyorlardı. Tanrı'nın bize baba şefkatiyle yaklaştığı *Yeni Ahit* altında, İsa'ya, bize Yahudilere gösterilenden daha fazla şiddet gösterme hakkı verdiğini hiç sanmıyorum.

Bütün bu sebeplerle hırsızları ölümle cezalandırmayı meşru bulmuyorum. Hırsızlıkla cinayeti eşit şekilde cezalandırmanın saçma ve halkın huzurunu zedeleyici olduğu açık ve aşikârdır. Bir hırsız, hırsızlık yapmakla adam öldürmenin aynı cezaya tabi olduğunu gördüğü anda, hırsızlık yapmakta gösterdiği cesaretin aynısını adam öldürmekte de gösterecektir. Böyle olmasa sadece hırsızlıkla yetinebilecekken, adam öldürmekle hırsızlığa verilen ceza aynı olduktan sonra hırsızlığı yapan insan, soyduğu insanı öldürmekte tereddüt etmez ve böylece de kendisini ele verme ihtimali olan kişiyi ortadan kaldırarak suçunun ortaya çıkmasını engellemiş olur. Kısacası hırsızı fazlaca korkutmak, ters bir etki yaratarak, onun adam öldürmesinin önünü açabilir. Hırsızlığa ne tür bir ceza verilebileceğini sormuştunuz. Bence en iyi yolu bulmak en kötü yolu bulmaktan her zaman daha kolaydır. Devletin nasıl yönetilmesi gerektiğini çok iyi bilen Romalıların uzun süre kullanmış oldukları yol, hırsızları cezalandırmak için çok uygun görünmüyor mu? Romalılar çok büyük suçlar işlemiş kişileri, tüm hayatları boyunca taş ocaklarında veya madenlerde çalışmaya mahkûm ederlerdi. Fakat ben en çok İran'a seyahatlerim sırasında, iyi yönetilen ve uygar insanlardan oluşan Polileritlerde gördüğüm uygulamayı sevdim. Polileritler, her ne kadar İran şahına yıllık vergi ödeseler de bunun dışındaki konularda tamamen özgürdürler ve hatta kendi yaptıkları kanunlarca yönetilirler. Denizden uzakta, etrafı dağlarla

çevrili bir bölgede yaşarlar; verimli topraklarında kendi yetiştirdikleri ürünlerle yetinirler; diğer topluluklarla çok az ticaret yaparlar; sınırlarını genişletme eğilimi taşımazlar. İran'a ödedikleri vergi onları bütün istilalara karşı korur. Böylelikle de hiçbir savaşa karışmazlar ve rahat bir şekilde yaşarlar. Üstün ya da ünlü bir halk olarak değil de mutlu bir halk olarak bilinirler. Zira, komşu halklar dışında onları isimleriyle bilen kimsenin olduğunu sanmıyorum. Polileritlerde, hırsızlıkla suçlanan insanların çaldıkları şeyi, başka yerlerde olduğu gibi krala değil, bizzat hırsızlığa maruz kalmış kişinin kendisine geri vermeleri gerekir; çünkü onlara göre kralın da hırsız gibi çalınan şey üzerinde hiçbir hakkı yoktur. Fakat eğer çalınan mal kayıpsa, o zaman hırsızın mal varlığı tahminen tespit edilir ve çalınan eşyanın değeri kadar hırsızın malına el konur; kalan malı da karısına ve çocuklarına verilir. Hırsızın kendisi de, eğer işlediği suçta aşırı bir durum söz konusu değilse ne zincire vurulur ne de hapse atılır; sadece kamu hizmeti için çalıştırılır. Serbest olarak toplum arasında gezer, toplum için çalışır. İş yapmayıp aylaklık yaparsa kırbaçlanır; sıkı çalışırsa hiçbir kötü muameleye maruz kalmaz ve hatta azarlanmaz. Sadece, günün sonunda yoklamaları alınır ve geceyi kapıları kilitli bir yerde geçirirler. Çektikleri tek zorluk sürekli çalışmak zorunda olmalarıdır. Toplum için çalıştıkları için, değişik yerlerde değişik şekillerde yapılan halk yardımı ile bir misafir gibi en iyi şekilde ağırlanırlar. Kimi

bölgelerde, onlara bağışlanan bütün her şey hayırseverlerin yardımı ile toplanmıştır. Her ne kadar, pek güvenilir bir yol gibi gözükmese de halkın merhameti bol bol yardım toplamak için çok elverişli bir yoldur. Bazı yerlerde ise, devlet gelirlerinin bir kısmı özel olarak mahkûmlara ayrılmıştır veya onların bakımlarının giderlerinin karşılanacağı özel bir vergi konmuştur. Kimi yerlerde de mahkûmlar kamu hizmetinde çalışmazlar, bunun yerine, özel bir şahıs, mahkûmu işçi olarak kiralayabilir. İhtiyacı olanlar pazara giderler ve ücreti özgür bir işçiden daha az olan mahkûm bir işçiyi kiralayabilirler. Mahkûmlar görevlerini yerine getirirken tembellik yaparlarsa kiralayan kişinin onları kırbaçlama yetkisi vardır. Bu şekilde mahkûmlar işsiz kalmamış olurlar, hatta para bile kazanabilirler. Bu yöntemle ayrıca devlet hazinesine de bir katkı sağlanır. Mahkûmların hepsi de tek tip ve tek renk kıyafet giymek zorundadırlar. Üstelik, hepsinin saçları kulaklarının üzerinde bir hizadan kırpılır, kulaklarının biri de ucundan kesilir. Dostlarının onlara et, yiyecek ve uygun renkte olmak şartıyla giyecek vermesine müsaade edilir; fakat para vermek ve para almanın cezası ölümdür. Özgür bir kişinin onlardan para alması, hangi sebeple olursa olsun, suçtur. Bu kölelerin –mahkûmlar böyle çağırılırdı– elini silaha sürmesinin cezası da ölümdür. Kölelere, onların hangi bölgenin kölesi olduğunu gösteren işaretler verilir. Bu işaretleri çıkarmak, saklamak, kendi bölge sınırlarının dışına çıkmak ya da başka bir böl-

genin kölesiyle konuşmak ölümle cezalandırılır. Kaçma girişiminde bulunmak kaçmak kadar ağır bir suçtur. Eğer bir köle kaçmaya kalkarsa sonu ölümdür. Eğer özgür bir adam kölenin kaçmasına yardımcı olursa, onun da cezası köleliktir. Bu tür suçları bulup bildirenler ödüllendirilir. Bu muhbir eğer özgür bir adamsa para ile, köleyse özgür bırakılarak ödüllendirilir. Suçu bildiren kişi o suçun içinde olsa bile cezalandırılmaz ve böylelikle de bir suç işleme girişimi içindeyken, pişman olarak bundan vazgeçebilir. İşte Polileritlerin hırsızlıkla ilgili ceza sistemi böyle işliyor. Açık bir şekilde görülebilir ki bu sistem insani olmak dışında aynı zamanda topluma faydalıdır da. Öbür türlü bir cezalandırma yöntemi yalnız insana zarar vermekle kalmaz, aynı zamanda onu kötülük yapmaya da iter. Halbuki, suçlulara bu şekilde iyi muamele etmek onların namuslu, dürüst insanlar olmalarını sağlar. Bu şekilde, yaşamlarının geri kalanında daha önce topluma vermiş oldukları zararı telafi etmeye çalışırlar. Mahkûmlar, bir kez böyle bir cezaya maruz kaldıklarında, artık eski suçlarını tekrarlamak gibi bir eğilim içinde olmazlar. Seyahat edenlerden çok azı onlardan kötülük geleceğini düşünür ve bu yüzden de genellikle rehberlerini mahkûmlar arasından seçerler. Tabii ki, bu seyyahlar, her bölgenin sınırında köle değiştirmek durumundadırlar. Kölelerin silah taşımaları yasak olduğundan üzerlerinde soygun yapmada kullanabilecekleri hiçbir şey yoktur. Üzerlerinde para bulunursa bu, zaten, kurallara

uymadıkları ve suç işledikleri anlamına gelir ve bu durum eğer fark edilirse kesinlikle cezalandırılmalarıyla sonuçlanır. Kaçma umutları da yoktur, çünkü kölelerin giydikleri tek tip kıyafet, özgür insanların giydiklerinden tamamen farklıdır. Kaçmak için, ya çırılçıplak soyunmaları ya da fark edilmemek için kanatlanıp uçmaları gerekir! Keza, kaçmaya kalktıklarında, saçları ve kesik kulakları da onları kolaylıkla ele verecektir. Onlardan gelebilecek tek tehlike hepsinin birlik olup devlete karşı ayaklanmaları olabilir. Ne var ki, bütün köleler başkaldırmadığı sürece sadece bir bölgedeki köleler tek başlarına hiçbir şey yapamazlar. Öte yandan bütün kölelerin birleşmesi zaten mümkün değildir; çünkü farklı bölgelerdeki kölelerin bir araya gelmelerine ve konuşmalarına izin yoktur. Zira, muhbirliğin kazançlı, devlete karşı ayaklanmanın da riskli olduğu gayet açıktır. Hiçbir köle, özgürlüğe kavuşup kavuşmayacağı konusunda umutsuz değildir, çünkü kurallara uyarak, sabır göstererek ve gelecekte değişip iyi insan olacaklarına dair bir izlenim uyandırarak özgürlüklerini sonunda geri almaları her zaman mümkündür ve onlar da bunun beklentisi içindedirler. Her sene bazı köleler iyi davranışlarının mükafatı olarak özgürlüklerine kavuşur."

Bunları anlattıktan sonra, masadaki hukukçunun öve öve bitiremediği o katı ve faydasız adalet anlayışından çok daha faydalı olan bu uygulamanın neden bir türlü hayata geçirilemediğini anlayamadığımı söyledim.

Hukukçu anlattıklarımın bütün halkı tehlikeye atmaksızın İngiltere'de asla uygulanamayacağını söyledi. Bunu söylerken kafasını iki yana sallıyordu ve yüzünde de alaycı bir ifade belirmişti; o susuyor, Kardinal hariç salondaki bütün herkes ise ondan yana gibi görünüyordu. Henüz hayata geçirilmemiş bir uygulamanın başarısız olup olmayacağı konusunda bir yargıya sahip olmanın doğru olmayacağını söyledi Kardinal.

"Ama bir hırsıza ölüm cezası verildiğinde kral bunu bir süreliğine erteleyip onun iyi yolda olup olmadığını sınayabilir. Örneğin, hırsızların kutsal yerlere sığınma ayrıcalıklarının kral tarafından iptal edilmesi, hırsız üzerinde olumlu etki yaparsa, bu uygulamaya başvurulur; eğer başarılı olmazsa en kötüsü olur, yani suçlanan kişinin en sonunda infazı gerçekleştirilir. Anlamıyorum, cezayı geciktirmek neden adaletsiz, tehlikeli, yararsız bir iş olsun ki? Benim fikrime göre serserilere de aynı şekilde muamele edilmeli. Bu serseriler için pek çok kanun çıkardık, ama hiçbiri başarılı olmadı," dedi.

Böyle söyleyince herkes Kardinalin ne kadar haklı olduğunu söylemeye ve onu övmeye başladı; oysa aynı şeyleri biraz önce ben söylediğimde küçümsemişlerdi. Özellikle serserilerle ilgili fikrine övgüler yağdırıyorlardı, çünkü bu fikri kendi bulmuştu. Bundan sonraki konuşmalar anlatılmaya değer mi bilemiyorum, çünkü çok komik şeyler söylendi. Yine de anlatayım, çünkü konumuzla bağlantılı şeylerden bahsedildi biraz.

Masada soytarı tipli, sürekli şakalar, taklitler yapan biri vardı ve bu işi o kadar doğal bir şekilde yapıyordu ki görseydiniz gerçekten deli sanırdınız. Yaptığı şakalar öyle soğuk öyle saçma sapandı ki söylediklerinden çok, o an düştüğü hale gülüyorduk. Buna rağmen tesadüfen bazen lafı gediğine koyduğu da oluyordu. Atasözünün dediği gibi "çok zar atar bir kez bütün dokuzları tutturur."* Davetlilerden birisi, benim hırsızlar için, Kardinalinse serseriler için çözüm ürettiğimizi söyledi. Toplumun, kendi geçimlerini sağlayamayacak kadar yaşlı ve hasta olan zavallı insanların ihtiyaçlarını da karşılaması gerektiğini ekledi.

Bu sırada, "Bu işi bana bırakın," diye atladı soytarı. "Ben onların sorunlarının çözümünü biliyorum; öyle insanları görünce tiksiniyorum; şikâyetlerini, iniltilerini duydukça cinlerim tepeme çıkıyor; ama başlarına gelenleri ne kadar kendilerini acındırarak anlatsalar da benden, bugüne dek asla tek peni bile koparamamışlardır; çünkü ya param vardır, canım onlara para vermek istemiyordur ya da canım para vermek istiyordur, ama o an yanımda param yoktur. Artık beni öyle iyi tanıyorlar ki önlerinden geçerken hiçbir şey koparamayacaklarını bildiklerinden bana hiç sorun çıkarmıyorlar. Hiçbir zaman sadaka vermeyeceğimi biliyorlar; papaz bile olsam, benden bundan fazlasını bekleyemezler.** Yi-

---

* Crebro iactu iacitur aliquando Venus. Erasmus'un *Adagia*'sından, (1629), 99 b.

** 1518 yılındaki bir kenar notuna göre sık kullanılan bir dilencilik deyişi.

ne de onların sorunlarını çözmek adına bir yasa çıkartıp bütün dilencileri Benedikten papazları tarikatına göndermek üzereyim; kadınları rahibe, erkekleri ise papaz olarak."

Kardinal bu söylenenleri hoş bir şakaymışçasına gülümseyerek karşıladıysa da salondaki diğer insanlar soytarının dediklerini oldukça ciddiye aldılar. Davetliler arasında asık suratlı bir din görevlisi vardı. Bu adam, soytarının papazlar ve keşişler hakkında yaptığı bu şakayı sevmişe benziyordu. Soytarıya takılarak,

"Biz rahiplerin bakımını sağlamazsanız, dilencilerden asla kurtulamazsınız," dedi.

"Sayın Kardinalin işi olmayan serserilerin yakalanıp çalıştırılması konusundaki önerisini size de uygulayabiliriz. Sizden âlâ serseri mi olur?" diye cevap verdi soytarı.

Kardinale bakan ve onun bu cevabı ters karşılamadığını gören topluluk, soytarının bu cevabı sayesinde epey eğlendi. Ortamda sinirinden kuduran tek kişi, çok fena küçük düşürülen papazdı. Soytarıya ağzına geleni söylemekte bir sakınca görmedi: dolandırıcı, düzenbaz, iftiracı, rezil herif! Üstüne bir de kutsal kitaptan alınmış korkunç tehditler savurdu. Soytarı iyice havasını bulmuştu. Rahat rahat saldırıyordu artık: "Sevgili rahip kızmayın lütfen. Kutsal kitapta 'sabır ruhunuza hükmetsin,' der."

Rahip hemen cevap verdi (onun kelimeleriyle, verdiği cevabı size aynen aktarıyorum): "Kızmıyorum sana hergele! En Mezmurlar Kitabı 'kızın, ama günah işlemeyin,' der."

Bunun üzerine Kardinal rahibi kibarca uyardı ve sinirlerine hâkim olmasını istedi.

"Hayır efendim," dedi, "susamam, gerektiği gibi büyük bir coşku ile konuşuyorum; çünkü Tanrı'nın sevgili kullarında büyük bir coşku vardır, 'Tanrım sana sığınmanın coşkusu, için için yedi bitirdi beni' diye bir söz vardır; ayrıca kiliselerde söylediğimiz ilahilerde de Tanrı evinden çıkan Elişa'yla kel diye dalga geçenlerin nasıl gazaba uğradıklarını söyler dururuz; belki benimle dalga geçen bu adam da aynı şekilde bu coşkunun gazabına uğrayacak," dedi rahip.

"Belki tüm bunları iyi niyetinizden yapıyorsunuz, ama..." dedi Kardinal, "bana kalırsa bir deliyle saçma sapan bir tartışmaya girmezseniz, daha akıllıca davranmış olursunuz."

"Hayır efendimiz, yapılacak en akıllıca iş susmak değil. İnsanların en akıllısı Süleyman, 'deliyle deli ol' demiştir. Benim şu anda yaptığım da budur. Bu adama, ne yapmakta olduğunun farkına varmayıp daha da ileri gittiği zaman düşeceği uçurumu göstermeye çalışıyorum. Elişa tek kişi olmasına rağmen, kendisiyle dalga geçen çok sayıda insanı büyük bir cezaya çarptırdı. Elişa böyle davrandıysa, bugün, aralarında pek çoğunun kel olduğu rahiplerle dalga geçen bir kişinin hali ne olur? Üstelik Papa tarafından yazılmış resmi bir belge, bizim gibi papazlarla alay edenlerin afaroz edilmesini emrederken."

Kardinal bu tartışmanın sonunun gelmeyeceğini görünce soytarının ortamdan uzaklaşması için bir işaret yaparak, onu odadan

çıkarttı ve sohbetin konusunu değiştirdi. Kısa bir süre sonra da masadan kalktı ve bizleri uğurlayıp işlerine döndü.

"İşte böyle sevgili More, hikâyeyi uzun uzun anlattım, eğer istememiş olsaydınız ve sanki anlatılanların hiçbir bölümünü kaçırmak istemiyormuşçasına beni can kulağıyla dinlemeseydiniz, bu kadar uzun konuştuğum için çok utanacaktım. O gün olanların üzerinden kısaca geçebilirdim; fakat bu kez oradaki insanların, ilk önce iddia ettiklerimden hazzetmeyip daha sonra Kardinalin düşüncelerimi sevdiğini görünce kendi görüşlerinden nasıl çark ettiklerini, soytarının saçmalıklarına sırf Kardinal beğendi diye alkış tuttuklarını size anlatamayacaktım. Bu hallere düşmüş bu küçük saray mensubu insanların bana ya da benim öğütlerime değer verebileceğine hâlâ inanıyor musunuz?"

Bunun üzerine, "Bana bunları anlatarak çok büyük iyilik ettiniz; çünkü çok bilge bir insansınız ve anlattığınız her şeyi çok hoş dile getirdiniz, öyle ki siz konuşurken kendimi adeta memleketimde sandım. Çocukluğumu yanında geçirdiğim bu iyi yürekli Kardinal gözümde canlandı bir an. Zaten size çok büyük hayranlık duymaktaydım, ama Kardinal hakkında söylediğiniz sözler, beni size daha da bağladı. Buna rağmen, fikrimi değiştirmedim; çünkü saray erkânına olan nefretinizi yenerseniz, bir kralın himayesine girip insanlığa büyük hizmetlerde bulunabileceğinizi düşünüyorum hâlâ. Sizin gibi bilge bir insan için insanlığa hizmet etmek en önemli görev ol-

malıdır. Platon der ki, 'filozoflar kral, krallar filozof olursa devletler mutlu olur.' Filozoflar krala tavsiyelerde bulunmayı, akıl vermeyi görev saymadıkları müddetçe mutluluk her zaman bizden uzak olacaktır," dedim.

"Filozoflar o kadar da bencil değillerdir," dedi, "İnsanlığa hizmet etmekten asla kaçmazlardı; zaten pek çoğu bu konuyla ilgili düşüncelerini daha önce de yazdı, devleti yönetenler bu kitaplarda tavsiye edilenleri dinleselerdi onlar için faydalı olurdu. Platon, çocukluktan beri kafalarına hep yanlış bilgiler sokulmuş kralların, filozofların sözlerini dinlemeyeceklerini söylerken çok haklıymış. O bu gerçeği Dionysus'un sarayında büyük bir hayal kırıklığına uğrayarak da olsa görmüştür. Şimdi herhangi bir krala faydalı yasalar önersem ve ruhunda bulunan tüm lanetli kötülük tohumlarını yok etmeye çalışsam ne olur dersiniz? Saraydan kovulmam an meselesi değil midir? Hadi kovulmadım, diyelim, tüm saray, çırpınışlarıma bu kahkahalarla gülmez mi? Diyelim, Fransa kralının himayesine girdim, kralın başkanlık ettiği ve politik çareler öneren bilgili bakanların katıldığı bir bakanlar kurulu toplantısına çağrıldım. Bu toplantıda şu kirli işler konuşulmayacak mı: Milano hangi hilelerle ve ne tür entrikalarla kolayca ele geçirilebilir;* bir türlü ele geçirile-

---

* 1494 yılında Fransa Kralı VIII. Charles'ın uygulamaya başladığı ve 1515 yılına kadar gerek diplomatik yollardan gerekse de savaşa başvurarak Fransız krallarının politik duruma göre yürütmeye çalıştığı, İtalya'yı hedef alan, özellikle de Napoli, Milano ve zaman zaman da Venedik'e yönelik işgal politikaları o yıllarda bütün bir Av-

meyen Napoli tekrar nasıl kazanılabilir; Venedik ve daha sonrasında İtalya'nın geri kalan bölümü nasıl baskı altında tutulabilir; daha sonra Felemenk, Brabant, tüm Burgonya ve daha önce fethedilen diğer bazı krallıkları imparatorluğun çevresinde topla-

---

rupa'yı tedirgin etmiş ve diken üzerinde tutmuştu. Bu konuda yayınlarımız arasında yer alan Machiavelli'nin "Prens"inde de çok sayıda açıklama bulabiliyoruz. Thomas More'un bu metinde ortaya attığı Fransız sarayı hakkındaki düşünceler bütün ayrıntılarıyla 1513-1515 yılları arasındaki durumun ayrıntılarına uymaktadır. Gerçi o yıllarda Fransa Habsburg ile gerginlikler yaşamaktaydı ve gerginliğin kaynağı Maria von Burgund'un veraseti etrafında düğümlenmişti, ama söz konusu İtalya olduğunda bu iki devlet arasındaki gerginlik geri plana düşmüştü. Gelgelelim bu iki ülke arasındaki uzlaşma da geçici olmaktan öteye gidemeyecekti. Fransa, İtalya'da paralı Alman askerlerinin büyük katkısıyla 1512 yılında Ravenna'da kazandığı zaferin ardından ele geçirdiği Milano Dükalığı'nı kaybetmişti. Buna karşılık 1513 yılında Fransız diplomasisi Venedik Hükümeti'ne, Milano'dan elde edilecek ganimetin büyük bir bölümünü önerip Venedik Cumhuriyeti'ni Papa II. Julius'un kurduğu "Kutsal İttifak"tan (İspanya, Venedik) ayırmayı başarmıştı. Gelgelelim 1513 yılında İngiltere, Fransa karşıtı koalisyona girdi ve İngiliz Burgonya orduları Fransızları Guinegate mızrak savaşında mağlup ettiler. Thomas More'un 34-35. sayfalarda atıf yaptığı savaş budur. Ancak bu gelişmelerin ardından İsviçreliler İtalya'da Kutsal İttifak'tan yana tavır alarak Novara'da 1513 yılında zafer kazanınca, Fransa elinden gelen bütün çarelere başvurmuş, İspanya'yı bu ittifakın dışına çekebilmek için, işin içine bir evlenme teklifi sokmuştu. Milano ve Cenova, Aragon ve Kastilya'yı birleştirip hâkimiyeti altına almış olan İspanya Kralı Ferdinand'ın torunlarından birine kalacak ve bu torun, XII. Louis'nin kızlarından biriyle evlenecekti. Bu evlendirme politikası yeni bir şey sayılmazdı. İspanya kralının kendisi de 1506'dan beri Louis'nin kuzinlerinden biriyle evliydi ve Thomas More *Ütopya*'yı yazdığı sıralarda Fransa Kralı I. François ile İspanya kralının varisi Carlos arasında yeni evlendirme pazarlıkları başlamıştı. Bu tür politikalar Fransız devlet idaresinin ve yönetim sanatının ayrılmaz parçalarıydılar. Thomas More'un sözünü ettiği "sürgün" soylular, Perkin Warbeck ve VIII. Charles'ın desteklediği York Dükü olabilir.

manın yolları nedir? Biri kalkıyor diyor ki: 'Venedik'le kral uygun bulduğu müddetçe yürürlükte kalan bir anlaşma yapalım. Onların güvenini kazanmak için savaş zamanı kazandığımız ganimetten onlara da biraz pay verelim; nasıl olsa anlaşmayı bozup da onların üzerlerine yürüdüğümüzde, verdiklerimizi fazlasıyla geri alabileceğiz.' Öte yandan, başka birisi parayla Alman askerlerinin kiralanmasını, İsviçrelilere maaş bağlanarak onların memnun edilmesini önerebilir. Bir diğeri, her şeyin anahtarının parayla Roma İmparatorluğu'nu satın almaktan geçtiğini söyler, öteki Aragon kralıyla, Fransa'ya ait olmayan Navarre krallığının hibe edilmesi karşılığında bir anlaşma yapmaktan söz eder, bir başkası Kastilya prensine müttefik olma ümidi vererek onu tuzağa düşürmeyi ve sarayındaki adamlarını parayla satın almayı önerebilir. En zor mesele İngiltere'ye ne yapılacağı konusu. İngiltere'yle her zaman barış koşulları içinde yaşamak, tehlike arz ettiklerinde ve barış anlaşmasını bozmaya niyetlendiklerinde onlarla ilişkileri sıkı tutmak, aslında dostluklarından sürekli şüphe duyulduğu halde, her fırsatta onlardan 'dostlarımız' diye bahsetmek önerilecektir. Bu nedenle İskoçlar, İngiltere'de bir hareketlenme olursa harekete geçmeleri sağlanacak şekilde sürekli hazır tutulmalıdırlar ve İngiltere tahtında hak iddia ettiği için sürgüne gönderilmiş bir soylu el altından desteklenmelidir (barış anlaşmasından dolayı bu açıkça yapılamaz). Üzerinde şüphe beslenilen bir İngil-

tere kralı ancak bu şekilde hizaya getirilebilir. Şimdi her şey büyük bir heyecan içerisinde gelişirken ve pek çok kahraman, savaşların nasıl yürütüleceğine dair yaptıkları planlarını birleştirirken, benim gibi bir adam kalkıp bütün kararlarını değiştirmelerini isterse, mesela İtalya'yı rahat bırakmalarını, kendi sınırları içinde kalmalarını, Fransa gibi bir ülkenin tek bir kişi tarafından iyi yönetilemeyecek kadar büyük bir ülke olduğunu, bu sebeple başka ülkeleri ele geçirmemeleri, kendi ülkelerine yeni ülkeler katmamaları gerektiğini söylese sizce ne olur? Tüm bunların arkasından, Ütopya adasının güneydoğusunda yaşayan, çok uzun zaman önce eski bir anlaşmadan dolayı başka bir krallık üzerinde hak iddia ettikleri için bir savaşa sürüklenen Akhorialıları, örnek versem... Savaşın sonunda Akhorialılar, üzerlerinde hak iddia ettikleri bu ülkeyi fethetmiş, ancak burayı elde tutmak, en az elde etmek kadar zormuş. Fethedilen insanlar sürekli isyan çıkarıyor ya da yabancı istilacılar ülkeye sürekli saldırı düzenliyormuş. Ya içerideki isyanı bastırmak ya da dışarıdan gelen tehlikelere karşı savunma yapmak için sürekli savaş halinde yaşar olmuşlar ve sonuç olarak ordularını bir türlü feshedememişler. Bu arada vergiler artırılıyor, halk çok sıkıştırılıyormuş; çünkü para sürekli ülke dışına akıyormuş. Halka hiçbir faydası olmamasına rağmen krallarının zafer sevdası, çok kan dökülmesine neden olmuş. İnsanlar barış zamanında bile bu durumdan en ufak bir fayda görme-

mişler, çünkü böylesine uzun süren bir savaşın sonunda toplumda ahlaki çöküntü ortaya çıkmış ve bu durum barış zamanını da çekilmez hale getirmiş. Her yerde hırsızlık ve cinayet suçları işlenmeye başlamış, yasaları kimse umursamaz olmuş. Kral hem eski hem de ele geçirilen yeni krallığın sorunlarıyla uğraşırken kafasını ne ona ne diğerine tam anlamıyla veremiyormuş. Bu vahim durumun sonunun gelmeyeceğini düşünen halk, konseyler oluşturarak, krallarının huzuruna çıkmış ve kralın iki krallığı birden yönetemediğini, birini seçmesini istemiş. Halka göre, iki krallıktan oluşan bu ülke tek bir kral tarafından yönetilemeyecek kadar büyükmüş. Hiç kimse kendi seyislerinin başkalarının atlarına da bakıcılık etmesine memnuniyetle razı olmazmış. Bunun üzerine iyi kalpli kral halkın sözünü dinleyerek, eski ülkesinin kralı olmayı seçmiş ve ele geçirdiği yeni ülkeyi de bir dostuna devretmiş. Daha sonra, bu dostu da bu sonradan ele geçirilen krallığı bir arada tutamayarak yitirmiş. Neyse, benim şu varsaydığım duruma dönersek, ben tutup Fransa Kralına savaş durumunun büyük karışıklıklar çıkardığını, ülkeleri yakıp yıktığını, hem devlet hazinesini hem de insanları tükettiğini, sonunda ülkenin durumunun içinden çıkılmaz bir hal alacağını söylesem, ona, sahip olduğu ülkeyi mümkün olduğu kadar mutlu etmesini, halkını sevmesini, onların arasında yaşamasını, onlara babacan bir şekilde yaklaşmasını, halihazırda büyük olan ülkesini daha fazla genişletmeye

kalkışmamasını önersem bana ne der?" diye sordu Raphael.

"İtiraf etmeliyim ki hoş karşılamazdı," dedim.

"Biraz da kralın hazinesinin ne tür entrikalarla dolacağının hesabını yapan bakanlardan bahsedersem ne olur? Bir bakan, kral halka kredi verdiği zaman paranın değerini artırması gerektiğini, vergi toplayacağı zaman da değerini düşürmesini teklif eder, böylece kral az para ödeyerek borcunu büyük ölçüde kapatırken, miktarca az olan alacaklarını, büyük meblağlara dönüştürebilir. Başka biri bir savaş söylentisi çıkarmaktan bahseder. Ona göre, savaş masraflarını karşılayabilmek için ek vergi koyulabilir, sonra da hazinenin dolması için gerekli para toplanınca barış ilan edilebilir. Dini duyguları bu şekilde istismar edilen insanlar da krallarının yufka yürekli olduğunu ve halkının hayatını büyük bir şefkatle koruduğunu düşünürler. Başka bir bakan, kullanılmaya kullanılmaya artık işe yaramayan küflenmiş yasalara dikkat çeker. Hazır halk bu yasakları unutmuşken, bunların ihlali durumunda büyük para cezaları uygulanmalı ki, yasağı unutup da gafil avlanan insanlardan para koparılabilsin. Bir diğer bakan pek çok şeye, özellikle kamu çıkarına ters düşen eylemlere ağır para cezaları getirecek olan yeni yasalar çıkarılmasını teklif eder, daha sonra kral bu yasaları ihlal ederek büyük çıkar sağlayacak olanlar için büyük paralar karşılığında bu yasadan vazgeçecektir. Bunun her iki tarafca kabul gören

iki sonucu vardır: Hem yasayı ihlal eden zenginlerden para alınacak hem de yasayı ihlal etmek isteyen imtiyazlı kişilerden gelir elde edilecektir. Tabii halk da bunu kralın halkı için yaptığını düşünerek aldatılacaktır. Bir başkası yargıçların daima imtiyazlı kişilerin lehine karar verdiklerinden emin olmaları gerektiğini söyler. Yargıçların, sık sık saraya gelmeleri ve kralı ilgilendiren konularda kral huzurunda tartışmaları istenmelidir. Zira, kral bir davada ne kadar haksız olursa olsun, onu haklı çıkarabilecek bir yargıç her zaman bulunabilecektir. Başka yargıçlarla çelişmişmiş, mevcut bütün iddiaların tersini savunmuşmuş, mahkemeyi kendi tarafına çekmişmiş hiç fark etmez. Değişik yollarla, adaletten yana karar verir gibi görünüp kralın lehine kararlar alabilir. Fakat, böyle yapıldığında, yargıçların hepsi farklı fikirde olacağından toplumda bir tartışma alır yürür. O zaman kral yasaları kendi çıkarına göre sonuçlandırıp kestirip atmanın yollarını arar. Karşı çıkan yargıçlar korkutularak ya da makul bir şekilde ikna edilir ve bu şekilde oyuna getirilen yargıçlar kurulda korkusuzca kralın lehine olabilecek kararlarını açıklamak zorunda kalırlar. Hüküm bir kez kraldan yana verildi mi işi hukuki kılıfına uydurmak kolaydır. Ya adaletin kraldan yana karar vermek olduğu söylenir, ya yasalarda bunu ima eden sözler bulunur ya da yasalara zorlama manalar kazandırılır. Kralın otoritesi dışında her şey işe yaramaz hale getirildiğinde, kralın tartışılmaz üstünlüğü, ki bu üstünlük yasaların da üze-

rindedir, ortaya çıkar. Dinine bağlı bir yargıcın da bu üstünlüğe özel bir saygısı olmalıdır. Böylece herkes şu Crassus atasözünü kabul etmiş olur: Bir kral hiçbir zaman büyük bir servete sahip olamaz, çünkü ordusunu beslemek zorundadır; bir kral yapabilse dahi haksızlık edemez; halk dahil bütün mal mülk onundur, kral uygun görmezse halktan hiç kimse mal mülk sahibi olamaz. Halka mümkün olduğunca az mal mülk vermek kralın menfaatinedir; halka servet ve özgürlük verilmemesi kralın yararınadır; zenginlik ve özgürlük, adaletsiz ve zalim hükümetlere karşı halkı tahammülsüz yapar; halbuki zorunluluk ve yoksulluk nefsi köreltir, sabırlı olmalarını sağlar, ruhlarının yücelmesine neden olur; aksi takdirde halk isyan çıkarmak isteyebilir.

Şimdi bakanlar tarafından yapılan bu tekliflerden sonra kalkıp bu tip fikirlerin bir krala hiç yakışmadığını ve ona zarar verdiğini iddia etsem, güvenliğinin ve saygınlığının kendi zenginliğine değil halkının refahına bağlı olduğunu söylesem, halkın kralı kendi çıkarı için çalışsın diye değil insanlığın yararı için başa getirdiğini söylesem; krala dönüp halkı haksızlıklara karşı koruması ve kollaması ve onlara daha güvenli ve daha rahat bir hayat sürmelerini sağlaması gerektiğini iletsem, bu sebeple bir kralın halkının mutluluğunu kendi mutluluğundan daha çok gözetmesi gerektiğini anlatsam; bir çoban, sürüsüne nasıl göz kulak oluyorsa öyle, kralın da halkına öyle bakması gerektiğini ifade

etsem ne olur? Desem ki, halkın güven için-de olması için toplumun ille de yoksul olma-sı gerektiğini savunmak büyük bir yanlıştır. En çok kavgalar, gürültüler dilenciler arasın-da olmuyor mu? Yeniliği, mevcut durumun-dan rahatsız olan birinden daha fazla kim is-teyebilir ki? Karışıklık yaratmak isteyen, kaybedecek hiçbir şeyi olmayan kişi değil mi-dir? Eğer bir kral halkını koruyamıyorsa, halkı baskıyla kötü yönetiyorsa, halkı soya-rak dilenci muamelesi yapıyorsa, perişan ediyorsa, krallığını bırakıp gitmesi o tahtta hâlâ oturmasından çok daha hayırlıdır. Bu şekilde ayakta kalmaya çalışan bir kral sade-ce otoritesini korur, ancak büyüklüğü, say-gınlığı çoktan kaybolmuştur. Bir kral dilenci-lerin üzerinde saltanat sürdüğü zaman değil, himayesinde zengin ve mutlu insanlar yaşa-tabildiği sürece değer kazanır. Bu noktada, yüce Fabricius şöyle demiştir: 'Kendim zen-gin olmaktansa zengin insanları yönetmeyi tercih ederim; eğer kendi dışındaki herkes inim inim inlerken, matem tutarken bir kral zevk ve sefa içinde, zenginlik ve bolluk için-de yüzerse ona kral denmez; dense dense gardiyan denir. Onun hali, hastasını tedavi etmek isterken, ona başka bir hastalık bu-laştıran doktora benzemektedir. Halkının so-runlarını, onların sevinçlerini çalarak, onları dünyanın nimetlerinden yoksun bırakarak, hayatlarını zehir ederek çözmeye çalışan bir kral bu işi bilmiyor demektir. Kral tembelli-ğini ve kibrini silkinip üzerinden atmalıdır; bunlardan vazgeçemediği için halk kralı sev-

miyor, saymıyor. Başkalarının hakkını yemeden, başka ülkelere saldırmadan kendisine ayrılan sınırlar içinde, ülkesinin kaynaklarıyla, gelirini giderine denk tutarak yaşasa ne olur? Suçluları cezalandırsın ve yaygınlaştığında sıkıntı çekeceği barbar cezalar vereceğine, bilgece bir yönetimle suçları engellemeye çalışsın. İstenmeyen ve kullanılmadığı için unutulup giden küflenmiş yasaları asla canlandırmasın; bu yasaların ihlal edilmesinden dolayı da asla para cezası kesmesin. Tüm bunları söyledikten sonra Ütopya adasından çok uzakta olmayan Makaria topluluğu arasında uygulanan yasalardan örnekler versem ve desem ki, bu toplumda kral tahta geçmeden önce hazinede 500 kilogramdan daha fazla altın bulundurmayacağına dair yeminler eder ve bunu da bağlayıcı bir dini tören içinde yapar. Makarialıların bize anlattığına göre, bu yasa, kendi zenginliğinden çok, ülkesinin zenginliğine önem veren ve bu sebeple de halkın fakirleşebileceği ihtimalini düşünüp hazinede para yığma taraftarı olmayan çok değerli bir kral tarafından çıkartılmış. Bu krala göre, hazinede biriken para, çıkan isyanları bastırmak ya da bir düşman istilasının önüne geçebilmek için yeterli iken tahta geçecek bir kralın başka ülkeleri istila girişiminde bulunmasını sağlayamayacak kadar yetersiz olmalıymış. Zaten kralın bu yasayı çıkarmasındaki asıl neden de bu ikincisini, yani kralın başka ülkelere saldırmasını engellemekmiş. Bu kral aynı zamanda günlük ticareti ve alışverişi sağlamak için gerekli

olan serbest para akışını da düşünmüş. Bütün bunları düşünen bir kralın halkını ezme niyetinde olması mümkün değildir. Böyle bir kraldan kötüler rahatsızlık, iyiler de memnuniyet duyacaktır. İşte tüm bu söylediklerimin tam karşısında olan önyargılara sahip bir grup adama bu tür düşüncelerden bahsedersem bana sağır taklidi yapmazlar mı?"

"Şüphesiz sağır gibi davranacaklardır," dedim. "Bunda şaşılacak bir şey yok, çünkü kimsenin dinlemeyeceğinden, kulak asmayacağından emin olduğunuz önerileri ve tavsiyeleri asla söylememeniz lazım. Konuşarak hiçbir şey elde edemezsiniz. Sıradışı söylemlerinizin bu gibi insanların düşüncelerini hemen etkilemesi olanaksızdır. Filozofça konuşmak, dost sohbetlerinde memnuniyet verebilir, fakat otoritelerce büyük meselelerin konuşulup tartışıldığı kralların sarayında bu tip değerlendirmeler hoş karşılanmaz."

"Ben de bunu diyorum işte," dedi, "kralların sarayında felsefeye yer yoktur."

"Vardır, ama her zaman bir doğrunun her yerde geçerli olduğunu söyleyen hayali felsefeye yer yoktur. Sizin başvuracağınız felsefe, yere ve zamana uyum sağlayan bir felsefe olmalıdır. Bu felsefe insana neyin ne zaman ve nerede söylenip savunulması gerektiğini öğreten bir felsefe olmalıdır. Eğer Plautus'un komedilerinden biri sahneleniyorsa ve pek çok uşak kendi bölümlerini oynuyorsa, sizin bir filozof kılığında sahneye çıkıp Seneca'nın Neron'a *Oktavia* isimli oyunda söylediklerini tekrarlamanız hiç de hoş karşılanmaz. Hiçbir

şey söylememeniz gülünç bir trajedi yapmak için tabiatları böylesine farklı olan şeyleri bir araya getirmenizden daha iyidir. İyi niyetle de olsa, oyuna içeriği tamamen farklı şeyleri kattığınızda oyunun bir hiçe dönüşmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu sebeple oyunda, oyunun doğasına uygun olarak yapabildiğiniz en iyi şekilde rolünüzü oynayın, fakat asla daha iyi olduğunu düşündüğünüz başka bir oyundan parçalar ekleyip her şeyi mahvetmeyin. Hatta bir devlet görevindeyseniz ve kralların toplantılarına katılıyorsanız, burada kötü düşünceleri kökünden kazıyamadığınızda, çarpıklıkların dilediğiniz gibi önüne geçemediğinizde bile devlet işlerini terk etmemelisiniz. Nasıl bir kaptanın, rüzgârlara söz geçiremediği için gemisini bırakması yakışık almıyorsa, sizin de bu sebeplerle devlet işlerinden uzaklaşmanız yakışık almayacaktır. İnsanların şimdiye kadar öğrendiklerinin, sizin onları etkilemenize engel olduğunu gördüğünüzde, onlara inanmadıkları konuşmaları yaparak saldıramazsınız. Daha çok araştırmalısınız ve gücünüzün yettiğince bütün becerilerinizi olayları idare etmeye harcamalısınız. Bu şekilde, işler tamamen yolunda gitmese bile insanlar daha az sorun çıkarırlar. Bütün insanlar iyi olmadığı sürece her şeyin iyi ve doğru olmasına imkân yoktur ve zaten insanların tümünün iyi olması da öyle bugünden yarına gerçekleşecek bir şey değil."

"Öyleyse size göre, benim yapabileceğim tek şey, bir yandan aklını kaçırmış insanları iyileştirmeye çabalarken, bir yandan da ken-

di akıl sağlığımı korumaya çalışmak. Fakat şunu tekrarlamalıyım ki, filozoflar yalan söyler mi bilmiyorum, ama ben yalan söyleyebilen filozoflardan değilim. Söylediğim şeylerin, saray erkânını çok rahatsız ve huzursuz etmesi onların saçma ve akıl dışı olduğu anlamına gelmiyor. Onlara önerdiğim şey, Platon'un *Devlet*'inde yazdıklarından ya da Ütopyalıların uyguladığı düzenden pek farklı değil. Tabii ki Platon'un önerdiği sistem veya Ütopyalıların yaşamları bizimkilerden çok daha iyi ve bizimkilerden epey farklıdır. Zira, bizim sistemimiz özel mülkiyete dayanırken, bunlarda özel mülkiyet diye bir şey yok. Bu bakımdan onları bu örneklerle etkilemeyi ummuyorum. Geçmişte işlenmiş hatalarla ve bu hataların nelere mal olduklarıyla ilgili söylediklerim ise öyle yadırganacak şeyler değildirler. Onların bu görüşleri aşırı bulacak olmalarının sebebi, içinde bulundukları ve inandıkları şeye tam zıt şeyleri söylememdir. Bazılarının hoşuna gitmeyecek diye inandığımız şeyleri söylemekten çekinmek gerçekten de çok saçma. O zaman İsa'nın saklamamamızı, sağır sultana bile duyurmamızı emrettiği öğretisini Hıristiyanlar arasında bile yaymayı bırakmalıyız. İsa'nın söylediklerinin çoğu, bu çağın insanlarına bile benim söylediklerimden daha aykırı gelecek şeylerdi. İnsanların yaşamlarını İsa'nın kurallarına göre şekillendiremeyeceklerini anlayan vaizler, sizin bana önerdiğiniz şeye benzer bir yolu deneyerek, İsa'nın öğretisini, sanki o kadar uygulanamaz kurallarmış gibi, insanların mevcut

alışkanlıklarına uyduracak biçimde değiştirdiler. Bu ise, insanların vicdan rahatlığı içinde günah işlemelerinin önünü açmaktan başka bir işe yaramadı. Bir sarayda görev alırsam benim de sahip olabileceğim bütün başarı bu olacak, çünkü her zaman diğerlerinden farklı bir kişi olarak, hiçbir şey ifade etmeyeceğim ya da onlarla aynı fikirde olacağım ve böylelikle de onların saçmalıklarına yardımcı olacağım. Yasalarda açık bir yer var mı araştıralım ya da onları eğip bükelim ve hünerli bir şekilde uygulayalım derken tam olarak ne demek istediğinizi kavrayamıyorum. Ya sükûnetimi koruyacağım, ki saray erkânı böyle insanlara tahammül edemez, ya da diğerlerinin suç ortağı olacağım. Bir insan sarayda en kötü planlara umursamazca onay vermeden ve en karanlık projelere rıza göstermeden casus veya vatan haini damgası yemekten kurtulamaz. Bir insanın, bir kez böyle bir topluluğa girdikten sonra, mevcut durumu evirip çevirip onarması mümkün değildir. Saray ortamında, iyi işler yapmanın önünde birçok engel vardır. Saraya tüm iyi niyetiyle giren bir kişi, ya diğerlerinin etkisi altında kalarak kendi ahlakını bozacaktır ya da diğerleri tarafından, ahmak ve saf damgası yiyecektir. Ortaya çıkan yeni fikirleri kendi fikirleriyle harmanlayan kişi ise diğerlerinin işlediği bütün suçlara ortaktır. Platon, filozofların burunlarını devlet işlerine sokmalarını mantıksız bulmuştur. Bu konuda şöyle bir benzetmeden faydalanır: 'Eğer bir adam bir grup insanın her gün yağmurda koşmaktan

ve ıslanmaktan zevk aldıklarını görüyorsa ve bununla birlikte onları eve dönmeleri konusunda uyarmanın nafile olacağını düşünüyorsa, onları uyarmaya çalışmaktansa evine kapansın ve kendini korusun daha iyi. İnsanların aptallıklarını düzeltmek konusunda yeteri kadar etkili olamayacaksanız bunu yapmaktan vazgeçmelisiniz ve kendinizi korumalısınız. Gerçek fikirlerimi açıkça ifade etmem gerekirse, özel mülkiyet sürdüğü ve her şeyin ölçüsü para olduğu müddetçe bir milletin mutlu olabilmesi veya adaletli bir şekilde yönetilmesi mümkün değildir. Böyle bir toplumun adaletli olması söz konusu olamaz, çünkü bütün zenginlikler bir kesimin elinde toplanacak ve geri kalan insanlar aç ve mutsuz bırakılacaklardır. İşte bütün bu sebeplerden dolayı, her şeyin birkaç yasa ile iyi bir şekilde yönetildiği, erdemli olmanın ödüllendirildiği, ama yine de herkesin eşit olduğu, herkesin bolluk ve refah içinde yaşadığı, bilgeliğe dayanan bir devletin kurumlarını; yeni yasalar çıkaran, ama yine de devlet kurumlarına hâlâ doğru düzenleme getirmeyi beceremeyen, herkesin mülkiyet hakkı bulunmasına rağmen kanunların o mülkiyeti korumaya yeterli olmadığı ya da birinin malını diğerinden ayırma gücünün olmadığı, bu yüzden her gün bitmek tükenmek bilmeyen davaların açıldığı diğer ulusların kurumlarıyla karşılaştırdığımda, Platon'a hak veriyor ve ortak mülkiyeti kabul etmeyen toplumlar için herhangi bir yasa önerisinde bulunmak istememesini gayet iyi anlıyorum. Platon, tüm bilgeliğiyle,

halkların mutlu olmasının tek koşulunun özel mülkiyetin ortadan kaldırılması olduğunu görmüştü. Toplumda bir kez özel mülkiyet oldu mu, insanlar en fazla mülkiyeti elde edebilmek için bütün yolları, diğer insanları yoksul bırakmak pahasına denerler ve bu da bir kısım insanın zengin, diğerlerinin de yoksul olmasına sebep olur. Aylak aylak gezip kimseye bir faydası dokunmayan, ahlaksız ve açgözlü zenginler ve sürekli çalışıp halka hizmet eden, dürüst ve namuslu yoksullar: İşte, artık kaderlerinin değişmesi gereken iki türlü insan. Bu noktadan sonra iyice ikna oluyorum ki mülkiyet ortadan kalkmadığı sürece ne eşit ve adaletli bir zenginlik dağılımı ne de milletin iyi bir şekilde yönetilmesi mümkün olabilir: Bu sağlanmadığı sürece insanlığın en kalabalık ve en faydalı kısmı huzursuz, sıkıntılı ve yoksul bir biçimde yaşayacaktır. İtiraf etmeliyim ki mülkiyeti tamamen ortadan kaldırmadıkça, insanlığın bu en faydalı sınıfı üzerindeki bu sıkıntıları da ortadan kaldıramazsınız, ancak hafifletebilirsiniz. Eğer yasalar, insanların sahip olacağı toprağın ve paranın ne kadar olacağını belirlerse, kralın yayılmacılığını dizginlerse, zorbalığı ve bozgunculuğu engellerse ve kamu kullanımında olan şeylere göz dikip onları satarak ya da büyük masraflar yaparak topluma külfetli hale getirenlerin önünü alırsa bana göre kötülük hafifletilebilir. Aksi takdirde kamuya hizmet eden kurumlar giderlerini hile ve zorbalıkla karşılamaya eğilimli olacaklar ve sıkıntıya düşürülen bu kurumlar bilgili insanlar tara-

fından yönetilmesi gerekirken, parasal kaynağa sahip, zengin insanlar tarafından yönetilecektir. Bu yasalar, bana göre, iyileşmesi olanaksız hasta bir adama uygulanabilecek en sağlıklı kısıtlamalardır. Bu tedbirler hastalığı hafifletir ve adamın acısını dindirir, fakat asla tamamen iyileştirmez. Aynı şekilde mülkiyetin varlığı sürdükçe siyasal alanın sağlıklı bir biçime sokulması asla mümkün olmayacaktır. Hastalık yeni komplikasyonlarla devam edecek, bir ıstırabı dindirmeye çalışmak başka bir ıstıraba yol açacaktır. Bir hastalık belirtisini ortadan kaldıran şey bir diğerini ortaya çıkaran etmen halini alır, vücudun bir bölümünün eski gücüne kavuşması geri kalanının zayıf düşmesine neden olur."

Tüm bunlar üzerine ben de dedim ki, "Tam tersine, bence, her şeyin ortak olduğu bir yerde insanlar rahat yaşayamazlar. Her insan çalışmaktan muaf tutulursa nasıl bolluk ve refah olabilir? Kazanç umudu onları heyecanlandırmazsa ve diğer insanların çalışıp kazandıklarına ortak olurlarsa sağlanan bu güven ortamı onları tembel ve çalışmaya isteksiz hale getirmez mi? Eğer insanlar kendi istekleriyle paralarını harcamaz ve yine de hiçbir şeye sahip olmazlarsa hevesleri kaçacaktır; bu durum, özellikle yetkili kişilerin bir otoritesi ve saygınlığı kalmayınca, ülkede isyan ve fitne fesat ortamı doğurur. Malın, mülkün eşit dağıldığı bir ülke varlığını nasıl sürdürür, hayal bile edemiyorum."

"Sizi anlayabiliyorum," dedi Raphael, "böyle bir ülkenin nasıl yönetilebileceğine da-

ir hiçbir fikriniz yok ya da yanlış fikirleriniz var. Eğer benimle beraber Ütopya'da bulunsaydınız ve yasalarını görseydiniz, onlar kadar iyi ve mükemmel bir toplumu bir daha asla göremeyeceğinize inanmak zorunda kalırdınız –ki ben orada 5 sene kaldım, aralarında yaşadım ve bundan çok hoşlandım, eğer bu yeni dünyadan Avrupalılara bahsetmek zorunda olmasaydım kesinlikle onları bırakmak ve oradan ayrılmak istemezdim."

"Bu yeni dünyada bizimkilerden daha iyi yönetilen uluslar olduğu konusunda beni çok kolay ikna edemeyeceksiniz," dedi Peter, "Biz onlardan daha az zekâya mı sahibiz ki yönetim biçimlerimiz onlardan kötü olsun. Eski bir uygarlık olmasak bile uzun süreli uygulamalar yardımıyla hayatımıza pek çok kolaylık getirdik ve güzel rastlantılar bize başka bazı şeyler keşfettirdi ki en keskin dehaların bile düşünebileceği şeyler değil bunlar."

"Onların ve bizim idari sistemimizin eskiliği hakkında tartışacaksak eğer," dedi Raphael, "bu ulusların tarihlerini okumadan, onlar hakkında doğru yargılara varamazsınız. Mesela, bazı tarih anlatımlarına göre, bizim yaşadığımız yerlere daha insanlar yerleşmemişken oralarda kentler varmış. Ya tesadüfen ya da dâhilerin ortaya çıkardığı bu tür keşifler burada olduğu gibi orada da yapılıyor. Zekâ olarak onlardan daha üstün olduğumuzu söyleyebilirim, fakat sanayi kollarında, uygulamada ve çalışmada bizden çok önde oldukları açık. Biz oraya gitmeden önce Ütopyalılar bizimle ilgili çok az şey biliyorlardı. Bizi eki-

noks çizgisinin ötesindeki milletlerin hepsine birden verdikleri genel bir isimle biliyorlardı. Tarihi kayıtlarına göre 1200 yıl önce kıyılarında bir gemi kazası meydana gelmiş ve gemi batınca Romalı ve Mısırlı yolcuların bazıları kıyıya vurmuş, sağ kalanlar da ölene kadar orada yaşamış. Ütopyalılar kurtulanlardan pek çok sanat dalı öğrenerek bu fırsattan çok iyi yararlanmışlar. Romalıların ve Mısırlıların verdikleri ipuçlarını kullanarak, kendilerine tam olarak açıklanamayan bazı sanatları da kendi başlarına keşfetmişler. Böylece bir rastlantı sonucu oralara sığınan insanlarımız onlara bizimle ilgili pek çok şey öğretmiş ve onlar da bu öğretilenleri geliştirip ilerletmişler. Zamanın birinde oralardan birini Avrupa'ya getiren bu tip bir kaza olmuşsa da biz, onlar gibi, bu fırsattan faydalanamadık. Hatta böyle bir olayı hatırlamıyoruz bile. Aynı şekilde, benim oralarda bulunduğum da bizim insanlarımız tarafından belli bir zaman sonra unutulup gidecek. Gemi kazası onlara önemli keşifler yapmaları için vesile oldu. Fakat aslında şuna inanıyorum ki, onların yaptıkları keşiflerin hepsini yıllar önce biz yapabilir ve uygulamaya koyabilirdik. Yönetim biçimlerinin bizden daha iyi ve halklarının bizden daha mutlu olmasının gerçek nedeni, onların dışarıdan gelen yararlı yeniliklere ve buluşlara kafalarının daha açık olmasıdır."

Bunun üzerine, "Bize lütfen bu adayı bütün ayrıntılarıyla anlatın," dedim. "İstediği kadar uzun sürsün. Oraların dağını, taşını, toprağını, nehirlerini, kentlerini, insanlarını,

insanların yaşama biçimlerini, kurumlarını, yasalarını, yani bu adayı öğrenmeye can atıyoruz. Buna inanın."

"Bunu büyük bir şevkle yaparım," diye cevap verdi Raphael, "orada olup biten her şeyi ayrıntılarıyla büyük bir dikkatle hafızama kazıdım, bu sebeple de konuşmam uzun sürer."

"O zaman haydi önce gidip yemek yiyelim, daha sonra sohbet için yeterli vaktimiz olacak," dedim. Raphael kabul etti. Eve gidip yemek yedik ve yemekten sonra tekrar aynı yerde toplandık. Hizmetçilerden kimseyi yanımıza sokmamalarını ve kimsenin bizi rahatsız etmemesini istedim. Peter'la beraber onu can kulağıyla dinlemek için sabırsızlandığımızı söyledim. Çok dikkatli dinlediğimizi görünce önce kafasını toparlamak için durakladı, sonra söze başladı.

İKİNCİ KİTAP

Raphael Hythlodeus'un En İyi Devlet Düzeni Hakkında Konuşması

Ütopya adasının ortası iki yüz mil genişliğindedir ve adanın hemen her yeri aynı genişliğe sahip olmakla birlikte, her iki uca doğru genişlik azalmaya başlar. Böylece, ada bir hilâl şeklini alır. Deniz, bu hilalin bir ucuyla diğeri arasında on bir mil içeri girer ve çevresi yaklaşık beş yüz mil olan adanın iç kısmını rüzgârlardan koruyan büyük bir körfez oluşturur. Bu körfezde güçlü akıntılar yoktur; bu nedenle de bütün kıyı şeridi, ticaretle uğraşmak için çok uygun koşullar sağlayan işlek bir liman olarak faaliyet gösterir. Ama körfezin bir tarafının girişi kayalık, diğer tarafı da oldukça sığ olduğundan giriş epey tehlikelidir. Tepesi deniz yüzeyinin üstünde olduğundan dolayı kolayca fark edilen bir kayanın üzerine bir kule inşa edilmiş ve buraya nöbetçiler yerleştirilmiştir; tamamen suyun altında olan diğer kayalar da epey tehlike oluşturur. Geçilmeye uygun su yolunu ise sadece adanın yerli halkı bilir. Bu nedenle de ada halkından bir kılavuz almadan körfeze girmeye kalkışan bir yabancı büyük bir kaza

riskine giriyor demektir. Hatta kıyıdaki bazı işaretler kendilerine yol göstermese ada yerlileri dahi buradan emniyetle geçemezler. Bu işaretlerin bir parça bile değiştirilmeleri durumunda adaya saldırmaya kalkan filo ne kadar güçlü olursa olsun muhakkak yolunu kaybeder. Adanın diğer tarafında da aynı şekilde birçok liman bulunmaktadır. Burada da sahil şeridi, doğanın da yardımıyla o kadar korunaklı bir haldedir ki, bu sayede küçük bir birlik büyük bir ordunun karaya çıkmasını engelleyebilir. Ütopyalılar eskiden burasının bir ada değil, anakaranın bir parçası olduğunu söylerler (bunun doğruluğunu kanıtlayacak oldukça kuvvetli ipuçları vardır). Buna göre, o zamanki adı Abraxa olan kara parçasını Utopus adlı biri fethetmiş, izlediği başarılı siyasetle bu kaba saba, medeniyetten habersiz halkı eğiterek insanlık içersinde önemli bir seviyeye getirmiştir. Yerli halkı kısa sürede egemenliği altına alarak, kara parçasının anakarayla bağlantısını kesmeyi ve bu kara parçasının etrafını sularla çevirmeyi tasarlamış. Bunu gerçekleştirmek için on beş mil uzunluğunda derin bir kanal açılmasını emretmiş; yerlilerin onun kendilerine esir muamelesi yaptığını düşünmemeleri için kendi askerlerini de bu işte çalıştırmış. Böylece, iş umulandan çok daha kısa sürede tamamlanabilmiş. Önceleri bu çılgın tasarıya gülüp geçen komşu halk, kanal açılma işinin bitmesiyle şaşkınlığa düşüp hayranlık içinde kalmış.

Adada benzer plana göre inşa edilmiş ve

gelenekleri, kurumları, yasaları bir olan elli dört büyük ve görkemli kent* vardır. Kentler arasındaki mesafe en az yirmi beş mil olup, en uzaktakine bir günlük yürüyüşle ulaşılabilir. Her kent, senatosundan en yetkin üç temsilciyi her sene bir kere ortak sorunların görüşülmesi için Amaurot'a gönderir; adanın tam yüreğinde bulunan Amaurot bu konumundan dolayı toplantı için en uygun kenttir. Her kentin arazisi yaklaşık yirmi mil kadardır, fakat bu nicelik kentten kente biraz olsun değişebilir. Hiçbir kent toprağını genişletmeyi düşünmez, çünkü halk kendini kentin sahibi değil, kiracısı olarak görür. Arazinin her yerine çok iyi tasarlanmış ve her türlü tarım gereçleriyle donatılmış çiftlik evleri inşa etmişlerdir. Aileler bu evlere sırayla gönderilirler; bu evlerde kadınlı erkekli en az kırk kişi barınır, ayrıca iki de toprak kölesi** vardır. Her aileyi belirli olgunluktaki bir erkek ve bir kadın yönetir ve her otuz aile için bir yüksek memur vardır. Her yıl, çiftlikte iki yıllık ikamet süresini tamamlamış olan yirmi aile kente geri gönderilir ve onların yerine kentten yirmi aile gelir; bir yıldır orada bulunanlar da bu yeni gelenlere tarım işlerini öğretirler. Böylece bu çiftlik evlerinde oturanların tarımdan anlamaları, dolayısıyla halkın hububat teminini engelleyecek bir hata yapmamalarından emin olunur. Bu değişikliğin her yıl yapılmasının sebebi, insanların kendilerini

* Wales dahil aşağı yukarı İngiltere'nin o zamanki kent sayısı.

** Servos ascripticios. Roma hukukunda toprakla birlikte satılan köle. İng. bondmen'e karşılık.

fazlaca yorarak ağır tarım şartlarına maruz kalmalarının önüne geçmektir; gene de tarım işlerinden hoşlananlar burada daha uzun süre kalmak için izin alabilirler. Bu çiftçiler toprağı işler, üretir, hayvan yetiştirir, odun keser ve bunları kara ya da deniz yoluyla kentlere sevk ederler. Çok ilginç yollar kullanarak çok sayıda tavuk yetiştirirler; yumurtaları kuluçka altına koymaz, onlara uygun bir sıcaklık ortamı sağlarlar ve civcivler kabuklarını çatlatıp dışarı çıkarak hareket etmeye başladıklarında onların anneleri artık tavuklar değil, orada çalışan çiftçilerdir.* Çok az sayıda at yetiştirirler, fakat bunlar çok azgın olurlar ve gençler ata binmeyi bu hayvanları kullanarak öğrenirler; hiçbir işe koşturulmazlar, çift sürmek ve kağnıya koşmak için öküz kullanılır. Ütopyalılara göre atlar güçlü olsa da öküzler daha dayanıklıdır, kolay kolay hastalanmazlar. Üstelik işe yaramaz hale geldiğinde etleri yenilebilir.** Ancak ekmek yapmaya yetecek kadar buğday ekerler; üzüm, elma ve armuttan yaptıkları şaraplarla birlikte, daha çok su, bazen de bal ve meyankökünü kaynatıp içerler; her kente ne miktarda tahıl gerektiğini tam olarak bilirler, gene de bu miktarın üzerinde tahıl ve hayvan üretir, kendi tükettiklerinden fazlasını komşularına verirler. Çiftliklerde üretilmeyen bir şeye gereksinim duyduklarında bunu herhangi bir karşılığa gerek kalmadan kentlerden kolayca elde ede-

* Bkz. Pilinius, His. nat. X, 55. İmparator I. Maximilian'ın yumurta kuluçka fırınları hakkında Koniad Pentinger'in Mektupları. E. König seçkisi, s. 126.

** Dönemin Felemenk (Hollanda) koşullarına atıf gibi.

bilirler. Kent yöneticisi kentlerden çiftçilere aktarılan şeyleri bizzat takip eder; bunun için genellikle ayda bir defa olan tatil günlerinde kente giderler. Hasat zamanı geldiğinde çiftlikteki yüksek görevli kent yöneticisine haber salarak hasat için ne kadar işçiye ihtiyaç olduğunu bildirir ve o sayıda insan gelerek, eğer hava şartları uygunsa bütün ürünü bir günde kaldırırlar.

Ütopya'nın Kentleri ve Özellikle Amaurot Üzerine

Ütopyanın bir kentini gören hepsini görmüş gibi olur, çünkü arazi şekilleri dışında hepsi birbirine benzer. Bu yüzden size kentlerden sadece birini anlatarak hepsini anlatmış olurdum aslında. Fakat Amaurot şehri özel bir öneme sahiptir (ve hiçbiri onun kadar ünlü değildir, çünkü orası idari meclisin toplandığı kenttir), ayrıca ben orada tam beş yıl oturduğumdan en iyi tanıdığım yer orası.

Amaurot,* bir tepenin yamacında uzanmaktadır. Dört köşemsi bir şekle sahiptir. Şehir neredeyse tepenin tam üstünden başlar ve Anider nehrinin kıyılarına doğru iki mil kadar uzanır ve nehrin kıyılarına yaklaştıkça da genişler. Anider nehri,** şehre seksen mil mesafede bulunan küçük bir pınardan doğar ve sonra diğer akarsularla birleşir. Birleştiği akarsulardan ikisi diğerlerine göre oldukça

* Sisler kenti Amaurot'un Londra ile benzerliği aşikâr.

** Uzunluğu hariç Thames Nehri ile birçok ayrıntıda örtüşüyor.

büyüktür. Amaurot'tan geçerken genişliği yarım mile yaklaşır ve buradan altmış mil mesafedeki okyanusa ulaşana kadar yatağı daha da genişler. Kentin birkaç mil yukarısında kalan kısmında her altı saatte bir güçlü bir ırmak suları gelgitler oluşturur. Kabarma sırasında deniz otuz mil kadar içerilere sokulur, sonra nehir tuzlu suyla dolar, tatlı su bunun gücüyle geriye çekilir ve buradan birkaç mil yukarıda bile su hafif tuzludur; fakat kente gelindiğinde su artık tamamen tuzsuzdur, deniz çekildikten sonra nehrin suyu neredeyse sahile kadar tatlı sudur. Kent karşı kıyıya tahta köprü ve ağaç kazıklarla değil, harika kemerli bir köprü ile bağlanmıştır. Köprü kentin denize uzak yerinde bulunur, böylece gemiler bir engelle karşılaşmadan kentin bir ucundan diğerine rahatça hareket edebilirler. Orada büyük olmayan ama eğimi yumuşak ve çok elverişli olan* bir başka ırmak daha vardır. Kentin yaslandığı aynı tepeden doğan bu güzel ırmak da kentin bulunduğu yerde Anider'le birleşir. Kent sakinleri, bir kuşatma sırasında düşman suyu kesemesin, yolunu değiştiremesin veya zehirleyemesin diye nehrin biraz kent dışında kalan kaynağını taş örgülerle koruma altına almışlardır; pişmiş topraktan künklerle su kentin aşağı mahallelerine taşınır; küçük nehrin suyunu ulaştıramadığı semtlerde ise yağmur suyu depolamak

* Lat. 'perquam placidum ac incundum' diyor. Alabildiğine hoş, elverişli ve memnuniyet verici demek. Herhalde bu kanalın pratik yararından ötürü hak ettiği bir tanım. Söz konusu, Londra'daki kanal köprü de Londra'nın ünlü taş köprüsü.

için kocaman sarnıçlar inşa edilmiştir ve bu da oldukça yararlı bir sistemdir.

Kent, üzerinde birçok kule ve mazgalların bulunduğu kalın ve yüksek bir duvarla çevrilidir; ayrıca kentin üç yanında, içleri dikenli çalılarla dolu susuz hendekler vardır. Kentin dördüncü yanında akan nehir ise doğal bir hendek vazifesi görür.* Arabaların rahatça geçmelerine olanak sağlayan caddeler rüzgâr almayacak şekilde tasarlanmıştır. Caddeler boyunca karşılıklı uzanan binalar çok güzeldir ve birbirleriyle o kadar uyum içerisindedirler ki, tüm cadde sanki tek bir evden oluşuyormuş gibi görünür. Karşılıklı uzanan ev sıralarının arasından yirmi ayak genişliğinde bir araba yolu geçer. Bütün evlerin arkalarında bahçeleri bulunur. Bunlar evlerin genişliğiyle sınırlıdır, ayrıca her evin biri caddeye, diğeri de bahçeye açılan ön ve arka kapıları vardır. Her iki kapı da kolayca açılıp kapanır, mülkiyet olmadığından herkes istediği zaman eve serbestçe girebilir. Her on yılda bir evler kurayla değiştirilir. Kentte yaşayanlar bahçelerini büyük bir titizlikle işleyerek şaraplık üzüm, meyveler, çeşitli otlar ve çiçekler yetiştirirler; bunlar o kadar güzel düzenlenmiş, o kadar hoş tutulmuştur ki... İnanın, ben hiçbir yerde böylesine verimli ve güzel bahçe görmedim. Bahçelerine böyle güzel bakmalarının nedeni sadece uğraşırken aldıkları haz değil, hangi bahçenin caddenin en güzel bahçesi olduğu üzerine girilen rekabettir. Şehirde

* Eski Londra'nın kule savunma hendeklerine belirgin atıf.

yaşayanlar için, bundan daha yarar sağlayan ve daha keyif veren başka bir uğraş olabilir mi? Kenti kurmuş olan kişinin en çok bahçelere önem verdiği apaçık ortada. Tüm kenti önce Utopus'un tasarlamış olduğu, ama onun bayındır hale getirilip güzelleştirilmesini kendinden sonra geleceklere bıraktığı, çünkü bunun tek bir kişinin ömrü için çok uzun bir görev olduğunu düşündüğü söylenir.

Adanın 1760 yıllık tarihini içeren kayıtlar büyük bir özenle korunmaktadır. Bunlardan anlaşıldığına göre ilk başlarda evler kerpiç duvarlı, çatıları samanla örtülü barakayı andıran kulübelermiş. Ama şimdi bunlar üç katlı, taş ya da tuğla duvarlı ve içten sıvalıdır. Tavanları düzdür ve ucuz, ateşe ve hava şartlarına kurşundan daha dayanıklı bir maddeyle sıvalıdır. Pencereleri camlarla kaplıdır. Bazen pencerelerde cam yerine yağlanmış veya kehribarla sıvanmış keten bezler kullanılır, böylece bir yandan içeriye rüzgârın girmesi önlenirken bir yandan da ışıktan faydalanılır.

Yönetim Görevlileri

Her yıl otuz aile eskiden Syphogrant,* şimdi ise Philarch** diye adlandırılan bir görevli seçer ve hane halkıyla birlikte her on Syphog-

---

* Syphogrant: Nereden türetildiği belirsiz. İngiliz yorumlar Yun. "domuz ahırı" veya "domuz ahırının en yaşlısı" diye yorumluyorlar; herhalde bulanık bir şaka olmalı. Belkide baskı yanlışıyla (syphogranti) Syphogrant olmuştur. İngilizce'de "ahır" sty'dir. Lupton, hukuk okullarına özgü "steward" sözcüğünün de söz konusu olabileceğini düşünmektedir.

** Grup lideri.

rantı temsilen de eski adı Tranibor,* yeni adı ise Protohilarch** olan bir görevli vardır. Toplam sayıları 200 olan Syphograntlar ant içtikten sonra, kentin dört bölgesinin halkı tarafından belirlenen dörtlü bir listeden gizli oyla Prensi*** seçerler. Prens zorbalığa baş vurmadığı takdirde ömrü boyunca bu görevde kalabilir. Traniborlar için ise her yıl seçim yapılır, ama büyük kısmı görevine devam eder; diğer bütün yöneticilerin görev süresi ise bir yılla sınırlıdır. Traniborlar her üç günde bir, gerekirse daha da sık olarak Prensle görüşür, genel devlet meselelerini tartışır, bazen de vatandaşlar arasında –nadir de olsa– çıkan anlaşmazlıkları hızla çözüme kavuştururlar. Toplantılara her defasında farklı kişiler olmak üzere daima iki Syphogrant davet edilir. Kamuyu ilgilendiren herhangi bir meselenin bir sonuca bağlanması için mutlaka ve mutlaka toplantıda üç gün müzakere edilmesi gerekir. Bu konuların, bu tür yasal toplantılar dışında konuşulması, ölümcül bir suçtur. Denildiğine göre bu düzenlemeler Prensle Traniborların bir araya gelerek idareyi değiştirmelerini, halk üzerinde baskı kurmalarını önlemek için yapılmıştır; bu nedenle önemli sorunlar önce Syphograntlara havale edilir, onlar da kendi temsil ettikleri hane halkıyla

---

* Bench-eaters. İng. Hukuk okullarının kıdemli hukukçularını, avukatları anımsatıyor. More, İng. öğrencilerin şaka ve takılmalarını Yunanca'ya çevirip oyun yapıyor herhalde!

** Üst, en üst, baş.

*** Besbelli bir tür *lord-major*, kırsal aristokrat ya da prens değil. Cicero'nun kastettiği anlamda bir *princeps*.

görüşürler, diğer Syphograntlarla aralarında tartışırlar ve en nihayet görüşlerini Senatoya bildirirler; bazı durumlarda sorun ada kurultayının önüne getirilir. Onlar, önüne getirilen sorunu daha ilk günde tartışmamak gibi bir prensip benimsemiştir; kurultayın önüne henüz gelen konular bir sonraki toplantıya bırakılır. Böylece kişinin erken karar verip ilk aklına gelen düşünceyi söylemesi, sonra da, inanmadığı halde, gururuna yenik düşerek diğer oturumlarda ilk düşüncesinde ısrar etmek suretiyle kendi şanını korumak pahasına toplumun ortak çıkarına zarar vermesi engellenir. Yani bu yolla devlet adamlarının ani kararlar vermesi önlenir ve daha temkinli davranmaları sağlanır.

Zanaatlar ve Yaşama Tarzları

Tarımın herkes tarafından iyice öğrenilmesi gerekir, kadın ya da erkek fark etmez, herkes tarım hakkında bilgili olmalıdır. Bunun için çocuklar gerek okulda gerekse çiftliklerde uygulamalı eğitim alırlar. Buralarda sadece çalışanları izlemekle kalmazlar, aynı zamanda çalışmalara katılırlar da. Herkesin bilmek durumunda olduğu tarımın dışında, halka dokumacılık, duvarcılık, demircilik ya da marangozluk gibi zanaatlar hakkında özel eğitimler verilir. Çoğunluk bu zanaatlardan biriyle meşgul olur. Adada herkes tek tür elbise giyer, bu giysiler sadece kadınla erkek ve evli ile bekâr için farklıdır. Modası hiç değişmeyen bu giysiler her mevsim giyilebilir

cinstendirler. Her aile kendi giysisini diker; fakat gerek kadınlar gerekse erkekler yukarıda sözü geçen bütün meslekleri öğrenirler. Kadınlar bedence daha zayıf oldukları için yün ve keten işiyle uğraşır, daha ağır işleri ise erkeklere bırakırlar. Meslekler çoğunlukla babadan oğula geçer, çünkü eğilimler kuşaktan kuşağa devam eder. Olur da çocuk başka bir meslekle uğraşmayı seçerse, bu mesleği uygulayan ailelerden birinin yanına verilir ve bundan sonra onun gözetimi sadece babası tarafından değil aynı zamanda yönetimdekiler tarafından sağlanır ve bu yolla da iyi bir şekilde yetişmesi amaçlanır. Halihazırda mesleği olan bir kişi, başka mesleklere de ilgi duyarsa toplumun ihtiyacına göre bu mesleklerden en çok sevdiğini uygulamaya yönelir.

Bütün Syphograntların başlıca ve neredeyse tek sorumluluğu çalışmadan para kazanmayı engellemek ve herkesin vazifesini gerektiği gibi gayretle yapmasını sağlamaktır. Yine de Ütopya dışındaki ülkelerin çoğunda olduğu gibi* hiç kimse sabahtan akşama kadar esir gibi çalıştırılamaz. Günü ve geceyi yirmi dört saate bölen Ütopyalılar toplam altı saatlerini çalışmaya ayırırlar. Bunun üç saati öğleye kadar, diğer üç saati de öğle yemeğinden sonradır. Akşam yemeğinden sonra saat sekizde yatarlar ve sekiz saat uyurlar. Çalışma, yemek ve uykunun dışında kalan

---

* 1495/96 ve 1514 tarihli parlamento kararları İngiliz zanaatkârlarına günde 12-13 saatlik bir çalışma zorunluğu öngörüyordu.

zamanlarını, toplum yararına olacak meşgalelerle uğraşmak kaydıyla diledikleri gibi geçirmekte özgürdürler; bunun çoğunu okuyarak geçirirler. Bu zaman aylaklıkla sarf edilmemelidir. Her sabah gün doğmadan çalışmaya başlayan halk kursları vardır ve bu kurslara kendisini edebiyata adamış kişilerin dışındakiler katılmak zorunda değildir. Her sınıftan birçok erkek ve kadın kendi eğilimlerine uygun okuma parçalarını dinlemek için bu kurslara katılırlar. Kendi meslekleriyle uğraşmak isteyenlere engel olunmaz. Neticede, herkesin kendi mesleğine odaklanması ülkenin yararına olur. Akşam yemeğinden sonraki bir saat, yazın bahçelerle uğraşmak, kışın da salonda oturup müzik dinlemek veya hoşça sohbet etmek gibi çeşitli faaliyetlerle geçer. Zardan ya da diğer saçma ve zararlı oyunların hiçbirinden anlamazlar. Satranca benzeyen iki oyunları vardır: Bunlardan biri, çeşitli rakamlarla oynanan bir yarışmadır. Diğeri ise, iyilik ve kötülük savaşı diye adlandırabileceğimiz bir oyundur. Bu oyunda, kötülüklerin iyiliklere sinsice nasıl saldırıp onun kuyusunu kazdığı, bazen de iyiliğin kötülüğe karşı nasıl direnip onu alt ettiği sergilenir.

Bu noktada günde sadece altı saat çalışan bir halkın temel ihtiyaçlarını karşılamasının mümkün olmadığı şeklinde yanlış bir kanaate sahip olunabilir. Bu kanaat doğru değildir, çünkü bu altı saatlik süre, halkın temel gereksinimlerinin tümünü fazlasıyla karşılayabilmektedir. Diğer ülke halklarının büyük bir

çoğunluğunun çalışmadan yaşadığı göz önüne alındığında bu daha iyi anlaşılır. Diğer toplumlarda, nüfusun yarısını oluşturan kadınlar genellikle pek çalışmaz; sadece az sayıda kadın çalışır, ama bunların da kocaları bir iş yapmaz. Sonra kendilerine din adamı denilen o aylak papazları düşünün. Bunlara bütün o zenginleri, özellikle de asil ya da centilmen diye geçinenleri, onların boş gezenlerden oluşan ve gösterişten başka bir şey yapmayan ailelerini ilave edin. Üstelik sapasağlam olduğu halde avuç açmaktan başka bir şey yapmayan dilencileri de unutmayın. Bunların hepsini bir araya getirdiğimizde, bizim bildiğimiz toplumlarda gerçekte çalışan insan sayısının ne kadar az olduğunu görürüz. Bu azınlıkta olan çalışanların içinde gerçekten topluma yararlı işler yapanların sayısının ne kadar az olduğunu da unutmamak gerek. Her şeyin parayla ölçüldüğü bu dönemde sadece lüks ve sefahat içinde yaşayanlar için bir yığın gereksiz ve yüzeysel işler de yapılmaktadır, çünkü. Bu yüzden sadece yaşamak için gerekeni üretmek için çalışıldığı düşünülürse fiyatlar o kadar düşer ki, emekçi bu ürünlerden kazandığıyla geçinemez; eğer yararsız işlerde çalışanlar ve iki işçinin tükettiğini tek başına tüketenler yararlı işler yapmaya zorlanırlarsa, insana gerekli olan her şeyi üretmek ve zamanını zevk alacağı şekilde geçirmek için ne kadar kısa bir zaman dilimi gerekeceği de ortadadır. Bu duruma Ütopya'da açıkça rastlayabiliriz. Ütopya'da büyük bir kentte ve onun çevresindeki arazi-

de çalışabilir olan, fakat bundan bağışık tutulan kadın ve erkek sayısı beş yüzü geçmez; bunların içinde yasa gereği çalışmak zorunda olmayan Syphograntlar vardır, ama onlar da kendilerini ayrıcalıklı görmeyerek çalışır ve bu tutumlarıyla halka örnek olarak, onları üretime teşvik ederler. Gene örnek vermem gerekirse; rahiplerin Syphograntlara tavsiyeleri sayesinde gizli oyla seçilen ve işten bağışık tutularak bilim dallarına yönelen kimseler olur; fakat bunlar umulan başarıyı gösteremezlerse yeniden çalışmaya dönmek zorunda kalırlar. Bazen de bir zanaatçı işinden artakalan zamanlarında okumaya öylesine yönelir ki, işçilikten alınıp bilginler sınıfına geçer. Elçilerini, rahiplerini, Traniborlarını ve eskiden Barzenes, şimdi ise Ademus denilen Prenslerini bu okumuş kişiler arasından seçerler.

Halkın büyük bir çoğunluğu hiç boşta kalmayarak yararlı işlerde çalışır. Onların kısa çalışma sürelerinde çok şey üretebilmelerini sağlayan şey de budur. Diğer halklardan çok daha az çalışarak yararlı şeylerden yeteri kadar üretebilirler. Bizim gibi memleketlerde, evlerin inşaatı ve onarılması için epey zaman harcanır, çünkü oğullar babalarından kalan eve özen göstermezler ve böylelikle de evin daha sonraki varisleri bakım yapılmış olsa çok ucuz bir maliyetle kurtarılabilecek yapıyı yeniden inşa etmek zorunda kalır. Veyahut, sıkça görüldüğü gibi, biri çok para harcayarak bir ev yapar, sonra mimari estetiğe düşkün olan bir diğeri bunu beğenmeyip bakımı-

nı ihmal ederek evin bir harabeye dönmesine göz yumar ve gene yüksek maliyetle başka bir yerde yeni bir ev yapar. Fakat Ütopya'da her şey öyle düzenlidir ki, birinin ev inşa etmek için yeni bir yerleşim alanı açması çok nadir görülen bir şeydir; onlar evlerini çok kısa sürede onarmakla kalmaz, aynı zamanda yıpranmalarına fırsat vermeden bakıma alırlar. Böylece harcanan küçük bir işgücüyle binalar uzun süre dayanırlar. Bu nedenle duvarcılara ve marangozlara pek az iş düşer. Yine de bu meslek sahipleri, her an inşaat yapmaya hazır olacak biçimde, malzemelerini hazır tutmaktan geri durmazlar.

Sonra, giysi dikmek için o kadar az çalışırlar ki! Çalışırken deriden ve posttan giysiler kullanırlar ve bunlar en az yedi yıl dayanır. Toplum içine çıkacakları zaman üzerlerine bir pelerin atarak hepsi aynı renkte olan bu kaba kıyafetlerini örterler. Dünyanın diğer ülkeleri ne kadar yüne ihtiyaç duyuyorlarsa, Ütopyalılar da o kadar yüne ihtiyaç duyarlar; fakat aradaki fark, Ütopyalıların yünü çok daha ucuza mal etmesidir. Daha az emek gerektirdiği için çoğunlukla keten kumaş kullanırlar ve onlar için kumaşın narinliğinden çok, ketense beyaz olması, yünse temiz olması önemlidir. Oysa başka ülkelerde bir kişinin farklı renklerde en az dört ya da beş yün elbisesi ve bir yığın ipek gömleği vardır, hatta daha titiz olanlara on giysi bile az gelir. Ütopyalılar ise bir kat giysiyle iki yıl idare edebilirler. İnsanın gereğinden daha fazla giysisi olması onu daha sıcak tutacak ya da daha şık

gösterecek değil ya. Görüldüğü gibi onlar yararlı işlerde çalışarak ve küçük şeylerle yetinerek hiçbir şeyin kıtlığını çekmemektedirler.

Ütopya'da, genellikle çok sayıda kimse de anayolların bakımına sevk edilir, fakat bu işe gerek olmadığı zamanlar çalışma saatleri kısaltılır. Yöneticiler halkı gereksiz işlere sürmezler. Yasaların amacı, öncelikle toplumun ihtiyaçlarının karşılanması, sonra da fertlerin düşünce dünyalarını geliştirmeleri için vakitlerinin olmasıdır, mutluluğun sırrının da bu olduğu düşünülür.

Ütopyalıların Toplumsal İlişkilerine Dair

Şimdi sıra, bu toplumun karşılıklı ilişkilerinden, ticaretlerinden ve aralarında her şeyi nasıl paylaştıklarından söz etmeye geldi. Söylediğim gibi Ütopya'nın kentleri hanelerden oluşur ve aile fertleri birbirlerine kan bağı olan kişilerdir. Kızları büyüyüp evlendiklerinde kocalarının evinde yaşamaya başlarlar; fakat bütün erkekler evlerinde yaşamayı sürdürür ve ailenin en yaşlı ferdine itaat ederler. Bu aile büyüğünün bunaması durumunda ise ondan sonra gelen en yaşlı kişi onun yerini alır. Fakat hiçbir kent fazla büyümesin ya da herhangi bir talihsizlik sonucu nüfusu çok azalmasın diye her kentte altı bin aile olması kuralı vardır. Hiçbir ailede ondan az ve on altıdan fazla birey bulunamaz; ama elbette çocuklar için böyle bir sayı sınırlaması yoktur. Bu kural, ailelerin fazla sayıdaki yetişkin çocuklarının daha az sayıdaki ailelere

verilmeleri suretiyle kolayca uygulanır. Aynı kural gereği çok hızlı gelişmeyen kentlere hızlı nüfus artışı olan kentlerden fertler sevk edilir; eğer bütün adanın nüfusunda fazla bir artış olursa, belli sayıda vatandaş komşu kıtaya gönderilir ve o ülke halkının ekmedikleri arazi parçalarında koloniler kurulur; eğer yerli halk onlarla birlikte yaşamayı arzu ederse onlara katılarak çabucak yaşam şartlarına uyum sağlarlar ve bu, her iki toplumun da yararına olur, ortaklaşa ektikleri toprak artık her iki grup için de yeterli ürün vermeye başlar. Eğer oranın yerli halkı yeni gelenlerin yasalarına uymayı reddederse, Ütopyalılar bunları kurdukları kentin dışına atarlar ve karşı koymaları durumunda güç kullanırlar. Topraklarını işlemeyip boş bırakan ve başkasının işlemesine de engel olan bir halka karşı savaş açmak onlar için meşrudur; tabiat kuralına göre herkes yaşamı için yeterli kadar toprağa sahip olmalıdır. Herhangi bir talihsizlik sonucu kentlerinden birinin nüfusunun azalması ve adadaki başka kentlerin nüfusunu azaltmadan bunu telafi edememeleri durumunda (söylendiğine göre böyle bir şey geçmişte veba salgını yüzünden iki defa olmuş), kolonilerinden insan getirme yoluna başvurulur; adadaki kentlerin küçülmelerindense kolonilerinin küçülmesini tercih ederler.

Tekrar onların yaşam tarzına dönecek olursak, dediğim gibi en yaşlı fert ailenin başıdır. Karılar kocalarına, çocuklar ana babalarına, genel anlamda gençler yaşlılara hizmet ederler. Her kent dört eşit bölgeye ayrıl-

mıştır ve her birinin ortasında bir pazar yeri bulunur. Çeşitli ailelerin ürettikleri mallar burada bulunan özel olarak yapılmış evlerin depolarına taşınır, her aile büyüğü peşin para ödemeden ya da karşılığında herhangi bir şey vermeden buradan ailesi için gerekenleri alıp götürür. Her üründen bol miktarda bulunduğuna ve hiç kimsenin gerekenden fazlasını istemesi söz konusu olmadığına göre bunda ne gibi bir sakınca olabilir ki? Herkes istediğini her zaman tedarik edebileceğini bildiğinden herhangi bir önlem almaya da gerek yoktur. Bütün canlıları açgözlü ve haris yapan yoksulluk korkusudur; ama insanı korkudan başka diğerlerinden üstün olmak ve aşırıya kaçmak arzuları da açgözlü yapar. Fakat Ütopyalıların kuralları buna izin vermez. Bu pazarların yanında, çeşitli otların, meyvelerin ve ekmeğin, ayrıca balık, kümes hayvanı ve sığır etlerinin* satıldığı başka dükkânlar da vardır. Bazı akarsuların yanında kesimevleri bulunur; kesilen hayvanların temizlenip yararsız kısımlarının suyla akıp gitmesi için bu kesimevleri akarsu kıyılarına kurulmuşlardır ve buralarda sadece köleler çalıştırılır, vatandaşlar bu işleri yapmazlar, çünkü hayvan boğazlama işinin insandaki en önemli duygulardan biri olan acıma duygusunu yavaş yavaş yok ettiğine inanılır; ayrıca havayı kirletip salgın hastalıklara yol açmasını önlemek için kentlere her türlü kirli şeyin sokulmasına engel olurlar. Her caddede bir-

* 1518 basımında dört ayaklı hayvanların ve kuşların yenebilir her şeyi diye geçiyor.

birlerinden eşit uzaklıkta bulunan ve isimleriyle ayırt edilen büyük binalar vardır. Syphograntlar burada otururlar ve caddelerin her iki yakasında on beşerden toplam otuz aile kendilerine bağlıdır. Halk bu büyük binalarda toplanıp yemek yer. Bunların her birinin bakıcısı her gün belirli bir saatte pazar yerine gider ve sorumlu oldukları kişi sayısına yetecek kadar erzak alır. Fakat hastalara herkesten daha fazla önem verirler. Bunlar umumi hastanelerde kalarak bakım görürler. Surların dışında bulunan hastaneler her kentte dört tanedir ve arazileri o kadar büyüktür ki, adeta küçük bir kenti andırırlar. Hastanelerin bu kadar büyük olmasının nedeni, Ütopyalıların, hasta sayısı ne kadar çok olursa olsun her insanın rahatça tedavi görebilmesini ve hastaların birbirlerinden enfeksiyon kapmalarını önlemek istemelerindendir. Bunlarda hastanın rahatı ve tedavisi için gerekli her şey bulunur ve becerikli doktorlar tarafından öyle iyi bakılırlar ki, hastalar evlerinde yatmak yerine orada kalmayı tercih ederler.

Hastanelerdeki görevliler doktorların yazdıkları ilaç ve malzemeyi aldıktan sonra, geriye kalan en iyi şeyler kişi sayısına göre halkevlerine dağıtılır; öncelikle Prense, baş rahiplere, Traniborlara, elçilere ve eğer varsa yabancılara verilir. Yabancılar nadiren gelirler, ama geldiklerinde kullanmaları için onlara dayalı döşeli evler tahsis edilmiştir. Syphogranta bağlı herkesin bir boru sesiyle çağrıldığı öğlen ve akşam yemekleri saati gel-

diğinde, hastanelerde ya da evlerinde yatan hastalar dışında herkes birlikte yemek yer. Yemekhanelere yemek geldikten sonra isteyen pazar yerinden kendine gerekli olan şeyleri alabilir; fakat önemli bir neden olmadan kimse böyle bir şey yapmaya kalkışmaz; isteyen elbette evinde yemek yiyebilir, ama insanın, halkevlerinde öyle güzel ve lezzetli yemekler elinin altındayken kendi evinde, üstelik de kötü yemek hazırlaması gerçekten de gülünç olur.

Bu yemekhanelerde ağır ve pis işleri yapmak kölelere düşer; fakat yemeklerin hazırlanması, pişirilmesi ve masaların düzenlenmesi sadece kadınların işidir ve bunu her aile sırayla yapar. Yemeğe katılanların sayılarına göre üç ya da daha fazla masa kullanılır; erkekler duvar tarafına, kadınlar da diğer tarafa otururlar, böylece, içlerinden biri zorunlu bir ihtiyaç halinde (çocuklu kadınlarda sıkça görüldüğü gibi), masadan kalkar ve diğerlerini rahatsız etmeden, içinde her zaman temiz suyun ve beşiklerin bulunduğu odaya çocuğunu emzirmek, soyup giydirmek veya yatırmak için gidebilir. Ölüm ya da hastalık durumları dışında her kadın kendi çocuğuna bakar; böyle bir durumda ise Syphograntlar çocuğa hemen bir bakıcı bulurlar ve bu hiç de zor olmaz, çünkü halkta yardım duygusu çok gelişmiştir, böylece çocuk ileride bu bakıcısını öz annesi gibi görmeye başlar. Beş yaşından küçük çocuklar bakıcılarıyla birlikte otururlar, evlenecek yaşa gelmemiş olan diğerleri ise masada oturanlara hizmet ederler;

bunu yapamayacak yaşta olanlar sessizce masanın yanında ayakta durur ve kendilerine masadakiler ne verilirse onu yerler; onlar için ayrı yemek saatleri yoktur. Ortadaki ilk masa da en üst konumdaki masadır; bu masa yemek salonunun üst bölümünde çapraz durduğu için oradan herkesi görmek mümkündür.* Orada Syphogrant ve eşi oturur. Yanlarında, topluluğun en yaşlılarından iki kişi vardır. O Syphograntlığın bölgesinde bir tapınak varsa, o tapınağın rahibi ve karısı da Syphograntın bulunduğu masada oturur. Diğer yerlerde ise gençler, yanlarında da daha yaşlılar oturur; böylece, yaşlıların bulundukları masada oturan gençlerin seviyesiz söz sarf etmeleri ya da uygunsuz hareketler yapmaları önlenmiş olur. Yemek masaya baştan başlayarak dağıtılmaz, önce yaşlılara verilir, sonra sırayla diğerlerine. Eğer sıra gençlere geldiğinde yeterli yemek kalmadığının farkına varılırsa, yaşlılar hemen kendilerininkini yanlarında oturan gençlerle paylaşırlar. Böylece, hem yaşlılar, hem de gençler özel bir saygıyla şereflendirilmiş olurlar. Her öğlen ve her akşam yemek ahlaki bir okuma parçasıyla başlar; fakat bu konuşma, oturanlara sıkıcı gelmemesi için oldukça kısa tutulur. Yaşlı-

* Bu bölümdeki betimlemeler dönemin Londrası'ndaki hukuk okullarında ve günümüzde dernek, kulüp cemiyetlerine karşılık gelen kurumlardaki (örneğin: Lincolns Inn) hayatı canlı bir şekilde anlatıyor. Th. More'un zamanında âdet haline gelmiş yemek saatleri, müzikli masa başı sohbetleri, zar oyunları gibi ortak oyun ve faaliyetlerin yansımalarını burada kolaylıkla buluyoruz. More'un kendi ev içi düzenine ait alışkanlıklar da söz konusu olabilir.

lar bundan yararlanarak yararlı ve hoş bir konu açarlar; fakat yemek boyunca konuşmaktan sakınırlar, sadece gençlerin bundan istifade etmelerini amaçlarlar ve bu suretle de onları da konuya dahil edip her birinin duygu ve mizacını değerlendirme imkânı bulurlar. Öğlen yemeklerini çabuk yerler, ama akşam yemeklerinde masada daha uzun bir süre kalırlar; çünkü öğlen yemeğinden sonra çalışmaya gidecek, akşam yemeğinden sonra ise yatacaklardır.

Dinlenme halindeyken, midenin yenilen yemeği daha iyi hazmedeceğine inanılır. Akşam yemeklerinde müzik hiç eksik olmaz ve yemekten sonra muhakkak meyve servis edilir; masada otururlarken tütsüler yakılır ve etrafa güzel kokulu sular serpilir; kısacası onlara keyif verecek her şeyi ayarlamışlardır. Zira, kimseye zarar vermemesi koşuluyla insana haz veren her şeye izin vardır. Kentlerde yaşam böyle sürüp gider; fakat kentlerden çok uzak olan köylerde herkes evinde yemek yer ve hiçbir aile kentlerden gelen yiyeceklerden yoksun kalmaz.

Ütopyalıların Seyahatlerine Dair

Eğer bir yurttaş başka bir kentte oturan arkadaşlarını ziyaret etmek isterse ya da sadece seyahat ederek ülkenin diğer yörelerini görmek isterse, yaşadığı kentte kendisini bağlayan önemli bir işi olmadıkça Syphograntlardan ve Traniborlardan bunun için kolayca izin alabilir. Böyle kişiler yolculukları

boyunca yanlarında Prensin tahsis ettiği ve üzerinde yolculuk, geri dönme süresi gibi ayrıntıların belirtildiği bir pasaport taşırlar. Kendilerine bir araba ile bu arabayı kullanmada ve öküzlere bakmada yardım edecek bir köle sunulur; fakat kafilenin içinde kadın bulunmuyorsa, arabayı gereksiz bir yük olarak görürler ve seyahat sonunda geri gönderirler. Yolculukları boyunca yanlarında erzak taşımazlar, çünkü nasılsa her gittikleri yerde kendilerini evlerinde hissedeceklerdir. Konakladıkları yerde bir günden fazla kalmaları durumunda, gittikleri yerde de her biri kendi mesleğini icra eder ve o kentin zanaatkârları da onlardan faydalanır; ama eğer biri yaşadığı kenti izin belgesi olmadan terk ederse ve pasaportsuz olarak dolaşırsa çok sert muameleyle karşılaşır, kaçak gibi cezalandırılır ve utanç içinde evine geri gönderilir; aynı hatayı bir daha tekrarlaması durumunda ise köleliğe mahkûm edilir.

Herhangi bir yurttaş sadece kendi yaşadığı kentin civarında gezinmek isterse, babasının izni ve karısının rızasıyla* bunu yapabilir; fakat gittiği yerlerde iyi ağırlanmak istiyorsa, oranın halkıyla birlikte çalışmak ve o kentin kurallarına uymak zorundadır; böyle davrandığı zaman, ait olduğu kente faydalı bir yurttaş gibi, çevresinde her istediği yere serbestçe gidebilir.

Bütün bunlardan da anlaşılacağı gibi, aralarında boş gezen ya da işten kaytarmaya kal-

* Latince metnin gerçeğe en yakın yorumu bu olmalı. (*venia patris et consentiente coniuge*)

kışan kimse yoktur. Orada ne meyhane, ne fuhuş yuvası ne de ayyaş insanlar bulunur; birbirlerinin ahlakını bozan insanlara, kirli dolapların çevrildiği köşelere rastlanmaz; herkes göz önündedir, böylece insanlar hem kendi sıradan işlerini yaparlar hem de boşta kalan vakitlerini en güzel şekilde geçirirler.

Hayat bu şekilde düzenlenince de halk bolluk içersinde yaşar, her şey eşit bir biçimde paylaştırılır ve hiç kimse dilencilik yapmaz ya da yapmak zorunda kalmaz. Amaurot senatosunda, yılda bir kere kentlerin gönderdikleri üçer temsilciyle düzenlenen büyük toplantılarda hangi kentin bol, hangisinin kıt ürüne sahip olduğu tespit edilerek, fazla ürünün daha az olan kentlere sevk edilmesi sağlanır. Bu iş herhangi bir resmi düzenlemeye bağlı olmaksızın, serbest biçimde ve diğer kentten herhangi bir karşılık beklenmeden yapılır. Bolluk ve yokluk dengesine göre gerek duyulan miktardaki ürün bir kentten diğerine aktarılır. Bu bakımdan, bütün Ada sanki tek bir aile gibidir. Bu şekilde ülkenin her tarafının bakımı sağlandıktan ve iki yıl yetecek kadar ürün, ülkedeki stoklara yerleştirildikten sonra (bu, olası bir kıtlığa karşı tedbir olarak düşünülmüştür), tahıl, bal, yün, keten, kereste, balmumu, donyağı, deri ve sığır gibi ürünlerin fazlaları, genellikle bol miktarda olmak üzere diğer ülkelere gönderilir. Bunların yedide biri gönderilen ülkenin fakir halkına dağıtılmak kaydıyla hibe biçiminde verilirken, geri kalan kısmı içinse uygun bir ücret talep edilir. Böyle bir ilişki çer-

çevesinde başka ülkelere sunulan ürünlerin karşılığında sadece ülkenin gereksinim duyduğu demir* gibi maddeleri değil, aynı zamanda çok miktarda altın ve gümüş de alırlar. Bu ticareti uzun yıllardan beri sürdürdükleri için ellerinde oldukça zengin bir hazine bulunduğunu hayal etmek o kadar da zor değil. Bu yüzden, bugün sattıklarının karşılığında peşin para ya da senet almalarının onlar için pek bir önemi yoktur. Hazinelerinin büyük kısmı muhafaza altındadır.

Ticari anlaşmalarını birey sıfatıyla yapmazlar, bunun yerine anlaşmada kentin resmi mührü yer alır. Ödeme günü geldiğinde parayı borç olarak veren kent yetkilileri parayı borçlulardan toplayarak bunların halk meclisi adına saklanmasını sağlarlar. Ütopyalılar, bu biriken paraları birtakım ihtiyaçlarını karşılamak üzere resmi makamlardan talep edene, hazine bunu kâr getirecek biçimde değerlendirene kadar istediği gibi kullanır. Eğer, hemen yanı başlarında para ihtiyacı içerisinde olan komşu halkların olduğunu görürlerse sahip oldukları paranın bir kısmını onlara ödünç verebilirler. Hazinelerinde biriken parayı kullanmaya gereksinim duydukları yegane durum genelde savaş halidir; bu parayla her şeyden önce ani baskınlar ya da olağanüstü haller için yabancı asker tutarlar ve savaşta kendi askerlerinden ziyade bu yabancıları tehlikeye atmayı tercih ederler. Bunlara yüksek ücret verirler, çünkü böyle-

* Demirin o zaman İngiltere'nin ithal malları arasında yer alıyor olması ilginç.

likle düşmana karşı daha etkin olacaklarını, kendilerine ihanet etmeye kalkışmayacaklarını, en azından firar etmeyeceklerini ve aralarında kıskançlıkların doğmasını önleyeceklerini bilirler.

Bütün bu nedenlerle Ütopyalılar çok zengin bir hazineye sahiptirler; fakat bunu bir hazine gibi korumazlar, bunun için o kadar olağandışı ve inanılması zor bir usulleri vardır ki, anlatmaya neredeyse dilim varmıyor. Böyle söylemem için geçerli sebeplerim var, çünkü bunu gözlerimle görmeyip bir başkasından işitmiş olsaydım ben de kolayca inanamazdım. Siz de bilirsiniz ki, alışkanlıklarımızın dışında kalan her şey bize inanılmaz gelir; fakat onların teşkilatlanma ve altın ve gümüşü değerlendirme biçimleri bizimkinden o kadar farklıdır ki, birazdan anlatacağım şeylere gerçekten de insanın inanası gelmez.

Her şeyden önce Ütopyalılar, çok nadiren ortaya çıkan birkaç özel durum dışında aralarında para kullanmazlar. Paraya, sahip olduğu değerden daha fazlasını yüklemezler. Onlar için demir altın ve gümüşten daha değerlidir, çünkü insan ateş ve su olmadan yaşayamayacağı gibi demir olmadan da yaşayamaz. Doğada az bulunan, fakat herhangi bir kullanım değerine sahip olmayan şeylere aşırı değer vermek, onlar için, insanoğlunun çılgınlığından başka bir şey değildir. Onlara göre, tabiat ana, tüm cömertliğiyle, bize lazım olan su ve toprak gibi şeyleri, kolayca erişebileceğimiz bir şekilde önümüze koymuş, bize lazım olmayan, faydasız şeyleri de bizden uzak kılmıştır.

Eğer bu paralar krallığın kulelerinden birinde muhafaza edilmiş olsalardı, Prens ve Senatonun bunları halktan saklayarak kendi kişisel çıkarları için kullandıkları gibi bir kuşku doğabilirdi ve bu da kıskançlığa neden olabilirdi. Ya da bu madenlerden kap kacak, tabak çanak yapılsaydı, bu defa da halk bu tür eşyalara gereğinden fazla değer vermeye başlardı. Bunun sonucunda da, örneğin, savaş esnasında askerlere ödeme yapmak için paraya ihtiyaç olsa halk elindeki parayı vermek istemezdi.

Bütün bu olumsuzluklara engel olmak için, uyguladıkları diğer politikalarla da uyuşan ve altına çok önem veren bizlerin alışkanlıklarına tamamen zıt düşen birtakım uygulamalar benimsemişler. Örneğin, yeme içme için toprak ve camdan yapılma güzel görünüşlü ve kırılabilir türden kaplar kullanırlar; öte yandan, sadece umumi binalarda değil, kendi evlerinde bulunan oturakları ve tuvaletleri de altın ve gümüşten yapmışlardır. Kölelerinin zincir ve prangaları, toplum dışına itilen, aşağılanan kişilerin boyunlarındaki kolye, zincir veya taç, altın veya gümüş gibi bizim o kadar değer verdiğimiz madenlerden yapılmıştır. Tüm bu yollarla, altın ve gümüşü değersiz göstermek için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Diğer ülkelerde bir insanın altınını veya gümüşünü elinden almak, onun canını almak gibi bir şeydir. Ütopyalılar ise, bu madenleri verirken bir kuruş bile kaybetmediklerini düşünürler.

Ayrıca deniz kıyılarında inci, kayalık böl-

gelerde elmas ve kıymetli taşlar bulurlar; bunları kendileri özel olarak aramazlar, ama rastlantı eseri bulduklarında temizleyip parlatarak çocuklarına verirler. Onlar da bu nesneleri süs olarak gururla üzerlerinde taşırlar; ancak yaşları ilerlediğinde bunların sadece küçük yaştakilere göre şeyler olduğunu düşünerek, ailelerinin onları uyarmalarına gerek kalmaksızın bu eşyaları bir köşeye atarlar. Tıpkı bizim çocukların büyüdüklerinde bebeklerini veya başka oyuncaklarını terk etmeleri gibi, onlar da artık bu nesneleri kullanma yaşından çıkmaya başlarlar.*

Her törenin, pratiğin anlamı bir toplumdan ötekine değişir. Bu duruma, ben orada iken Amaurot'a gelen Anemolialı elçilerin durumlarını gözlemlerken yakın bir biçimde tanık oldum. Anemolialı elçiler, önemli işlerini görüşmek üzere Ütopya'ya geldiklerinde, çeşitli kentlerden temsilciler de onları karşılamak için bir araya gelmişlerdi. Ütopyalıların geleneklerinden haberdar olan komşu ülkelerin elçileri, onların narin giysiler kullanmadıklarını, ipeği küçümsediklerini, altının kendileri için bir utanç işareti olduğunu, gayet mütevazı giysilere rağbet ettiklerini biliyorlardı; ama daha uzak ülkeden olan ve kendileriyle daha az ticaret yapan Anemolialılar ise Ütopyalıların kaba saba, tek tip giysiler giymelerini yoksulluklarına vermişler, kendileri gösterişli kıyafetlerle fakir Ütopyalıların gözlerini kamaştırmaya kalkışmışlardı. Bu üç el-

* Latince "nuces abicere", yaklaşık, artık çocukluk aşamasından çıkarlar.

çi, üzerlerinde çoğu ipekten yapılmış çeşitli kıyafetler olan yüz kadar refakatçiyle birlikte kente girdiler; ülkelerinin soylu kişileri olan bu elçilerin üzerlerinde altın işlemeli giysiler, gene altından kalın zincirler, küpeler ve yüzükler vardı; şapkaları, üzerleri inci ve başka kıymetli taşlar dizili şeritlerle kaplıydı; yani Ütopyalılar için kölelerin ve aşağılık kişilerin işareti ya da çocuklarının oyuncakları olan ne varsa bu elçilerin üstünde bulunuyordu. Kente girişlerini görmek için kalabalıklar halinde oraya gelmiş olan sade giysili Ütopyalıların karşısında nasıl böbürlendiklerini ve ardından bunun nasıl umduklarının tam tersi etki yaptığını anlatamam. Ortaya o kadar gülünç bir sahne çıktı ki, hayatlarında kendi ülkelerinden başka bir ülke görmemiş olan Ütopyalılar, en kılıksız uşakları elçi diye selamlayıp saygı gösterirken, üzerleri altın ve değerli taşlarla kaplı olan elçileri diğerlerinin uşakları sandılar ve elçilere herhangi bir saygı selamı vermekten çekindiler. Bir de yeterince büyüdükleri için altından veya inciden oyuncaklarını terk etmiş olan çocukların halini görmeliydiniz. Annelerini çekiştirerek, "Şu incileri, değerli taşları takan budalaya bak," diyorlardı, "herhalde kendilerini hâlâ çocuk sanıyorlar." Anne ise, masum bir ifadeyle, "Susun bakalım," diyordu, "bana kalırsa o elçilerden birinin soytarısı".* Kimileri de zincirlerinin biçimini eleştirerek, hiç kullanışlı olmadıklarını, kölelerin bunları kolayca

* Lukian, *Nigrinus* c. 13: Atinalılar gösteriş delisi bir yabancı ile alay ederlerdi.

kırarak efendilerinden kaçıp kurtulacaklarını düşünüyordu.

Nihayetinde, elçiler onların arasında bir gün geçirip evlerinde ne kadar çok altın bulunduğunu ve diğer ülkelerin aksine bu madeni nasıl aşağıladıklarını, kölelerinin üzerlerinde kendilerinkilerden daha fazla altın ve gümüş olduğunu görünce boş yere gururlandıklarını anladılar ve o çok değer verdikleri altınları, gümüşleri, incileri çıkarıp attılar. Ütopyalıları yakından tanıdıktan sonra, onların kendilerinden çok farklı değerlere ve geleneklere sahip olduklarını anladılar. Ütopyalılar, yıldızlara veya güneşe bakmak dururken insanın bir mücevherin ya da bir taşın sahte ihtişamına nasıl bu kadar kapılabildiğine şaşırırlar. Hepsi de koyun postundan yapılan elbiselerin ince kumaştan olanlarına, diğerlerinden çok daha fazla değer verilmesine bir türlü akılları ermez. Sonuçta hepsi de koyunun yününden yapılmamış mıdır?

Hiçbir yararı olmayan altının, onu imal eden insandan daha değerli görülmesine hayret ederler. Kafası bir ağaç kütüğünden* farksız olan, üstelik kötü kalpli ve çılgın birine sadece bu madene çok miktarda sahip olduğu için bir yığın akıllı ve iyi kalpli insanın hizmet etmesini anlayamazlar.

Bizim bildiğimiz toplumlarda, bazen şans eseri, bazen de birtakım yasa oyunlarıyla (bazen bizzat şans büyük değişiklikler yapabilir) bir kişinin bütün malvarlığını kendi ailesinin

* Plumbeus (aslında: kurşun kafa) Kelime oyunu, çevirmek imkânsız.

en aşağı konumundaki ferdine kaptırması durumunda, bu kişi hemen bu adamın bir hizmetkârı haline gelir. Yani bizim toplumumuzda insan sahip olduğu zenginliğin bir kölesi durumundadır, ona göbekten bağlıdır. Ütopyalılar bu durumu son derece akıldışı bulurlar, ama onları asıl şaşırtan şey, kendisine hiçbir borçları olmadığı ve hiçbir zorunlulukları da bulunmadığı halde, sadece zengin olduğu için birini neredeyse Tanrı gibi görmeleridir. Üstelik ne kadar açgözlü olduğunu ve yaşamları boyunca ondan peş para dahi koparamayacaklarını bildikleri halde.

Bu ve buna benzer düşünceleri, kısmen onların başka ülkelerden tamamen farklı gelenek ve yasaları olan bir ülkede yetişmelerinden, kısmen de aldıkları eğitim ve öğrenimden kaynaklanmaktadır. Aslında kentlerde, çalışmayıp kendilerini tamamen öğrenime veren kişilerin sayısı oldukça azdır. Bunların olağanüstü yetenekleri ve okumaya eğilimleri daha çocukluklarında keşfedilir. Yine de çocuklar ve ülkenin erkek ve kadınlarının büyük kısmı çalışmaktan arta kalan zamanlarını okumaya verirler ve bunu tüm yaşamları boyunca yaparlar. Öğrenimlerini, herkesin kolaylıkla kendini ifade edebildiği ve zengin bir kelime dağarcığına sahip, kulağa hoş gelen kendi dillerinde yaparlar. Bu dil ülkenin her tarafında kullanılır, ama her bölgede aynı yalınlıkta değildir.

Bugün dünyanın bizim bildiğimiz yerlerinde çok ünlü olan filozofların hiçbirinin adını biz oraya gitmeden önce işitmemişlerdi; onla-

rın dedikodusu bile ulaşmamıştı oraya. Yine de gerek müzik teorisinde, gerek diyalektikte ve gerekse de sayma, ölçme biliminde,* eskilerle hemen her bakımdan eşit duruma gelmiş olmalarına rağmen, modernlerin diyalektik buluşlarının çok gerisinde kalmışlardır elbette! Mantığın "restriksiyon" (sınırlama, daraltma), "amplifikasyon" (genişletme, yükseltme) ve "suppozisyon" gibi o güzelim kurallarından bir tekini bile bulabilmiş değillerdir; oysa "Küçük Mantığın" ders kitaplarında bu zekice buluşları biz burada her yerde okul çocuklarımıza öğretmek durumundayız.** Onlara o soyut, evrensel genel insandan bahsettiğimizde, bunun ne olabileceğini kavrayamayıp, olağanüstü bir yaratık, ya da bir dev olabileceğini düşündüler. Ayrıca "ikinci amaçlar"*** araştır-

---

* Bunlar ortaçağın trivium denen "yedi sanatı" arasındaki ilk üç sanat.

** Geç ortaçağ döneminde bugünkü ortaokul, lise ve yüksek okul düzlemlerine az çok denk gelen eğitimin bir parçası olan "mantıksal temel eğitimin" dilbilgisi teorilerine atıf yapıyor. Söz konusu olan yer, Petrus Hispanus'un çok bilinen mantık kitabının 7. bölümü. Bu dilbilgisi teorilerinin bütünü "Küçük Mantık" (parva logicalia) adı altında belkemiğini oluşturan yazılarında yer almamaktaydı, dolayısıyla da bu teorilere "modern" bir katkı olarak görülmekteydi.

***Buradaki "ikinci amaç" tanımı, geç skolastik dönemin mantık ve bilgi teorilerinin bir ifadesidir. Bu tanım, bir tasarımın (düşüncenin) ya da kavramın, bilimin nesnesi olarak taşıdığı öznel karakteri, yani sübjektif niteliği belirtir. Kavramın ya da düşüncenin nesnel, bilimsel anlamı ise "birinci amaç"ta ifadesini bulur. İngiliz "Nominalist Okulu"ndan Ockham, gerçek bir imgesel karşılığı olmayan kavrama örnek olarak, tek tek, somut insanın karşısındaki genel "insan" kavramını gösterir. More burada 15. yüzyılda yeniden alevlenen ve sonu gelmez gibi görünen bir tartışmayı, nominalistler ile gerçekçiler arasındaki kavgayı (via moderna ve via antiqua) ironik bir şekilde eleştiriyor aslında. Moderne

mayı da hiç akıllarına getirmemişler. Bütün bu boş kavramlarla ilgili bilgisizliklerine karşın astronomiyi iyi bilirler ve gezegenlerin, gök cisimlerinin devinimlerinden oldukça haberdarlar. İcat ettikleri birçok aletle güneşin, ayın ve yıldızların hareket ve konumlarını şaşmaz bir doğrulukla hesaplıyorlar. Fakat yıldızlardan ya da bunların bir arada durmasından ya da ayrılmalarından ilahi sonuçlar çıkarmak gibi dalaverelerle uğraşmak pek akıllarına gelmiyor. Uzun gözlemler sonucu kazandıkları özel becerilerle başarılı hava tahminleri yaparak, yağmuru, rüzgârı ve diğer atmosfer değişikliklerini önceden tahmin edebiliyorlar; fakat denizin tuzlu olması, met cezir, gökyüzünün ve yerin oluşumu konularında aralarında farklı fikirler var. Bizim antik çağdaki filozoflarımızın yaptığı gibi bazı konular hakkında tartışıp ayrı düşebilir ve birbirlerinden farklı hipotezleri benimseyebilirler.

Ahlak felsefesi üzerine tartışmaları bizimkine benziyor. Hem beden hem de ruh için iyinin ne olduğunu araştırıyorlar ve herhangi bir şeyin dış varlığını, görünüşünü kesinlikle iyi olarak tanımlayabilir miyiz, yoksa iyi dediğimiz şey sadece ruhun kendisine bahşedil-

---

karşı, antik (eski) ya da nominalist-gerçekçi kavgasında, bilgi edinen, öğrenen aklın dışında, akıldaki bu soyut tasarımlara, kavramlara karşılık gelen "gerçek" bir imge (nesne) var mı yok mu? kavgası almış başını gidiyordu. More burada ayrıca geç skolastik dönemin tek yanlı mantıkçılığına da, kendisinin bir hümanist olarak severek taraf olduğu doğabilimleri ve dil disiplinlerinin karşısına koyduğu bu mantıkçılığa da karşı çıkıyor.

miş bir şey midir gibi konularda tartışırlar. Erdemin ve zevkin ne olduğunu tartışırlar, fakat asıl üzerinde durdukları, insanın mutluluğu ve bunun neden oluştuğu, mutluluğun bir şeye mi, yoksa birden çok şeye mi bağlı olduğu konusudur. Kişinin mutluluğunun tamamen olmasa da büyük çapta zevk almasına bağlı olduğunu düşünmeye eğilimlidirler. Beni en çok şaşırtan ise, aslında ciddi ve katı bir öğreti olan, hemen hep karanlık ve keşişçe bir yanı olan dinden* böylesine tensel hazzı destekleyici açıklamalar türetebilmeleri. Onlara göre dinin bazı ilkeleri olmadan zihnin gerçek mutluluğu bulmak için harcadığı tüm çabalar tahmini ve kusurlu olurlar.

Dinlerinin ilkelerine göre insan ruhu ölümsüzdür ve iyiliğimizi isteyen Tanrı bizi mutlu olmamız için yaratmıştır ve bu dünyadan göç ettiğimizde iyi ve erdemli işlerimiz için ödüllendirilecek, günahlarımız içinse cezalandırılacağız. Bu ilkeler insanların arasında gelenekler yoluyla sürdürülegelmiştir. Onlara göre öncelikle aklın kendisi bu ilkelere inanmayı ve kabul etmeyi gerektirir ve açıkça itiraf ederler ki eğer bu inançlar reddedilecek olursa, insanoğlu neyin doğru neyin yanlış olduğunu araştırmadan zevk peşinde koşup durur. Bu fikri de küçük zevklerin büyük zevklere yol açmadığını ve daha sonrasında

* Latincesine bakılacak olursa: "Sizlerin dini"nden diye çevrilmesi daha doğru. Ancak Latince 128. sayfa, f.te tanımlanmaya çalışılan bu dinin karakteri ile çelişen bir yan var burada. (Ama bütünde pek de ender olmayan uyumsuzluklardan biri de olabilir bu.)

acı getirecek hiçbir zevkin peşinden gidilmemesi gerektiğini söyleyen uyarıyı kullanarak desteklerler. Eğer öteki dünyada ödül olarak bir karşılığı yoksa, insanı bile bile yaşamın zevklerinden vazgeçiren ve aynı zamanda acı ve dert veren bazı ahlaki ilkelerin peşinden gitmeyi çok saçma bulurlar. Ütopyalılar mutluluğa zevkin her çeşidini alarak değil, sadece iyilik ve dürüstlükle ulaşabileceklerine inanırlar. İçlerinden bir kısmı mutluluğun erdemin kendisi olduğunu düşünür, kimileri ise insanın başlıca hedefi olan mutluluğa erdem vasıtasıyla erişildiği kanısındadır. Erdemin doğayla uyum içinde yaşamak anlamına geldiğini, Tanrı'nın da bizi bunun için yarattığını düşünürler. Kişi bir şeyi kabul veya reddederken aklının yolunu izlediği takdirde doğasına uygun davranmış olur; aklın birinci kuralının, sahip olduğumuz ve olacağımız her şeyi borçlu olduğumuz Tanrı'yı sevmemiz ve onun önünde saygıyla eğilmemiz olduğunu, ikinci kuralının da üzüntüden uzak ve olabildiğince neşeli bir yaşam sürmek ve insanlığın mutlu olması için çaba göstermek olduğunu iddia ederler.

Bütün zevklere düşman olmuş ve onları hor gören en katı ahlakçılar bile, bizi çetin işlere, eziyetlere, acılara katlanmaya çağırırken, acı çekmekte olanları rahata kavuşturmak için elden ne gelirse yapmamızı salık verir. Kısacası, onlara göre, insan başkalarının huzur ve rahatı için gayret göstermelidir –diğer insanların kederlerini hafifletmekten, onları dert ve tasalarından arındırmaktan, onla-

rı hayatın zevkleriyle tanıştırmaktan daha özel ve bizim doğamıza daha özgü bir erdem yoktur ve bunlar zevk alınarak yapılan işlerdir. Peki insan doğal olarak aynı iyi şeyleri niçin kendisine de yöneltmesin?

Çünkü ya hoş, rahat, zevkli bir hayatın ahlaki yönden kabul edilmesi imkânsızdır; o zaman hiç kimseye bu konuda yardımcı olmamamız gerektiği gibi, onları bundan mümkün olduğunca korumamız gerekir. Ya da yok eğer zevk dolu bir hayat iyi bir şeyse, o zaman başkalarına yardım etmek sadece yapabileceğimiz bir şey değil, aynı zamanda yapmak zorunda olduğumuz şey anlamına gelir. Bu durumda insan çevresini mutlu etmeye neden kendinden başlamasın ki? Çünkü doğa seni başkalarına karşı iyi olma konusunda uyarıyorsa, aynı doğa niçin seni kendine karşı acımasız ve sert olmaya yönlendirsin ki? İşte bu nedenle Ütopyalılar, asıl erdemlilik,* doğaya uygun bir şekilde yaşamaktır ve doğa da bizi, elimizden geldiğince kendi zevklerimizin peşinden koşmaya yönlendirir, diye düşünürler. Bununla birlikte, doğanın bizi, hayatın zevklerini tadabilmemiz için, toplum içine girmeye yönlendirdiği kanısındadırlar. Hiç kimse doğa tarafından ayrıcalıklı bir konuma yükseltilmemiştir; doğanın karşısında bütün insanlar eşittir. Buradan, kimsenin kendi çıkarını diğerlerinden üstün görmemesi gerektiği sonucuna varırlar ve sa-

---

* Hemen hemen sözcüğü sözcüğüne Cicero'dan alınmış. *Fin. I*, 9,30. Cicero'nun Helenistik-Roma, ama özellikle de stoacı etiği metnin her köşesine işlemiş gibi.

dece özel şahıslar arasındaki anlaşmalara değil, dürüst bir Prens tarafından baskı ya da hileye başvurmadan çıkarılmış olan ve hepimize yaşamdan zevk almamız için gereken olanakları dağıtan yasalara da uyulması gerektiğini söylerler ve kişinin yasalar elverdiğince kendi çıkarlarının peşinden koşmasının aklın gereği olduğunu düşünürler. Halkın iyiliğinin bireyin çıkarlarının önünde olmasını dinsel bir saygıyla kabul ederler; fakat kişinin kendi zevki için başka birinin zevkine engel olmasını doğru bulmazlar. Hatta, kişinin kendi çıkarlarını başkalarının iyiliği için kullanmasını nazik ve iyi bir davranış olarak görürler; bu da zevklerin başkalarıyla paylaşılarak arttığı anlamına gelir, böylece kişi kendisi de bir şeye gereksinim duyduğunda başkalarından yardım bekleyebilir. Başka kişiye yapılan bir iyilik ve karşılığında iyilik yapılan kişinin gösterdiği şükran duygusu, insana fiziksel hazdan daha çok ruhsal haz verir. Hepsi de bu küçük zevklerden feragat etmemiz durumunda Tanrı'nın bizi çok daha büyük ve sonsuz hazlarla ödüllendireceğine inanırlar.

Demek oluyor ki, Ütopyalılara göre bütün eylemlerimizin ve erdem dediğimiz şeyin ereği büyük mutluluklara erişmek ve hayattan zevk almaktır. Doğanın bizi yönlendirdiği ve bizim zevk aldığımız her zihinsel ve bedensel durum, haz dediğimiz şeyin ta kendisidir. Bu nedenle zevki doğanın bize gösterdiği tatlarla sınırlamamız gerekir. Ütopyalılara göre, doğa bizi sadece aklımızla ve duygularımızla uyum

içindeki, başkalarına bir zararı dokunmayan, bir kez tattığımızda ardından acı çekmeyeceğimiz zevklere yönlendirir. Halbuki, insanlar saçma bir mantıkla bizim dünyamızda tabiat dışı birçok şeye, sanki eşyanın mahiyetini veya kelimelerin içeriğini değiştirebileceklermiş gibi zevk ismini verirler. Aslında, bu tür zevklere kapılan kişiler gerçek mutluluklarını çoğaltmaktan ziyade azaltırlar. Uydurma bir zevkin peşinden koşarak kendi kendilerini kandırırlar. Gerçekte içlerinde kesinlikle hazla ilgisi olmayan, hatta aksine acı dolu pek çok şeyler vardır; fakat biz yasak nesnelere karşı olan inatçı iştahımızı zevk olarak kabul etmekle kalmaz, bunları yaşamımızın en büyük amacı olarak görürüz.

Daha önce sözünü ettiğim bu ince zevklerin peşinde olanların arasında, zarif elbiselere* sahip oldukları için kendilerini başkalarından daha üstün görenler vardır ki bunlar çifte yanılgı içerisindedirler. Hem o giysilere sahip oldukları için hem de kendilerini ancak bunların içindeyken bulabildiklerinden; eğer insan giysiye ihtiyaç duyuyorsa, bunun zarif olanı kaba olanından neden üstün olsun ki? Oysa bu kimseler kendilerini diğerlerinden daha ayrıcalıklı görürler ve yanılgıları sadece kendilerini daha üstün ve değerli görmeleri değil, bu zengin giysiler sayesinde saygı gördüklerini, kaba giysilerle bu saygıyı bulamayacaklarını düşünmeleridir; hatta beklediklerı saygıyı görmediklerinde kendilerini hakare-

* Burada anlatılanları Erasmus'un *Encomium Moriae*'sindeki benzer paradokslar ile karşılaştırabiliriz.

te uğramış hissederler. Aslında hiçbir anlamı olmayan, yararsız saygı gösterilerini bir saygınlık ölçütü olarak görmek alışkanlığı saçma değil midir? Başkalarının önünde eğilmesi ya da şapkasını çıkarmış birinin çıplak başı hangi doğal ve sahici hazzı verebilir ki insana? Bu hareketin kendi dizlerinize bir yararı olacağını düşünebilir misiniz? Ya da birinin saygı adına çıplak başını öne eğmesiyle sizin kafanızdaki kargaşa geçirilebilir mi? Bazı insanların böylesine çarpık bir zevk kavrayışına sahip olup, soylu olduklarını düşündüklerini görmek ne kadar acıdır. Gurur duydukları bu kibir onlara geçmişte mal mülk içinde yüzmüş akrabalarından gelmiştir. Ataları bütün servetlerini harcayıp tüketseler ya da onlara hiçbir şey bırakmasalar da, kendilerini hiç de onlardan daha az asil görmezler. Ütopyalılar mücevherlere ve kıymetli taşlara çok önem veren ve bunları mutluluk ölçüsü, neredeyse ilahi bir şey gibi gören bu kişileri de, ülkelerinde revaçta olduğu için bunları satın alan kişileri de soyluluk budalası insanlar olarak değerlendirirler. Bu insanlar için, değerli taşların aynı türleri bütün ülkelerde aynı değerde değildir. Bir mücevheri satın almaları için illa da onun altından olduğuna inanmaları gerekir. Bir madeni eşyanın altın olduğuna inanmaları için onu satan kişiden yeminler, belgeler isterler. Halbuki gözümüz bir fark göremedikten sonra bir taş altın olmuş olmamış ne fark eder? Hiçbir işte kullanılmayan sadece göze hitap eden bir mücevher yığınından alınan zevkin gerçek zevk ol-

duğu düşünülebilir mi?* Bundan alınan haz, ancak sahte bir zevkin gölgesi olabilir. Bu değerli sandıkları şeyleri kaybetme korkusuyla onları bir köşeye saklayanların durumu da diğerlerinden pek farklı değildir; ya da başka bir deyişle, bunları daha sonra çıkartmak için toprağa gömenler o mücevherleri hem kendileri hem de bütün insanlık için kullanılmaz duruma düşürdüklerinin farkında değildirler. Bu madenleri itinayla toprağa gömen sahibi artık kendini mutlu hisseder, çünkü hazinesinin emniyette olduğunu düşünür. Bu madenler saklandıkları yerden çalındı diyelim, sahibi bundan belki de on yıl habersiz yaşayabilir, çünkü bu madenler zaten kullanılmadıklarından çalınmışlar ya da çalınmamışlar hiçbir şey fark etmez.

Ütopyalıların yabancı oldukları ve anlam veremedikleri alışkanlıklardan bazıları da yabani hayvan avlamak ve kumar oynamaktır. Bu tür alışkanlıkları sadece işitmiş, fakat onları asla uygulamaya geçirmemişlerdir. Onlara göre, insan zar atmaktan ne tür bir zevk alabilir ki? Hadi bundan zevk alındı diyelim aynı hareketi defalarca tekrarlamak insanda bıkkınlık yaratmaz mı? Ayrıca insanlar av peşinde köpeklerin, gürültülü ve rahatsız edici bir biçimde havlayıp ulumalarında ne gibi bir güzellik bulabilir? Ütopyalılar, bir köpeğin tavşanı kovalamasını seyretmenin köpeğin bir başka köpeği kovalamasını seyretmekten daha fazla hoşnutluk veren nesi olabildiğini

* Herhalde VIII. Henry'nin mücevherat düşkünlüğüne atıf.

anlayamıyorlardı. Eğer hoşlanılan şey iki hayvanın birbirini kovalaması ise, her iki durumdan da eşit zevk alınması gerekir. Fakat, eğer hoşlanılan şey tavşanın köpekler tarafından öldürülüp parçalanmasını seyretmekse, o halde durum farklıdır; o aciz, korumasız ve korkudan dehşete kapılmış tavşanın güçlü, vahşi ve acımasız köpekler tarafından parçalanışını görmek insanın acıma duygusunu harekete geçirmelidir. Bu nedenle Ütopyalılarda bütün bu av işleri kasaplara bırakılmıştır ve daha önce de söz ettiğim gibi bu kasapların hepsi köledir; avcılık onlar için öyle iğrenç bir iştir ki onu ancak kasap olarak çalışan köleler yapar. Bugün hâkim olan görüş, insanlar için gerekli ve faydalı olan bu hayvanları öldürmenin daha iyi ve daha yararlı olduğu görüşüdür. Oysa küçük ve zavallı bir hayvanı öldürmek ya da yaralamak avcı için sahte bir haz gösterisidir. Üstelik bu haz gösterisinden ancak çok küçük bir çıkar sağlayabilir. Kan dökme arzusu, vahşetle bozulmuş bir zihniyetin işaretidir ve insan bu alçakça zevki tekrarlayarak gitgide daha da yozlaşır.

İnsanlığın büyük bölümü bu ve bunun gibi sayısız eylemi zevk addeder; Ütopyalılar ise tam aksine, bunların içinde gerçekten hoşlanacak hiçbir şey olmadığı görüşündedirler; çünkü bu tür şeyler duygularda (gerçek zevk hissini andıran) bazı kıpırdanmalara neden olabilseler de bunlar o şeylerin kendilerinden dolayı değil, tat alma duyusu bozulmuş bir insana acı bir şeyin tatlı gelmesi ya da gebe

kadınların karasakızı veya donyağını baldan tatlı bulmaları gibi insanın normal hali dışındaki durumlarda birtakım alışkanlıkları benimsemelerinden kaynaklanırlar. İnsanın duyularının herhangi bir hastalık ya da hastalıklı bir alışkanlıktan dolayı bozulması son derece doğaldır; ama insanın alışkanlıklarını değiştiren bu durum zevkin doğasını değiştirmez.

Ütopyalılar hakiki diye nitelendirdikleri zevkleri çeşitli türlere ayırırlar. Bunlardan bir kısmı bedensel, diğerleri ruhsal, zihinsel olanlarıdır. Zihinsel zevkler, güzel geçirilmiş bir yaşamın hoş yansımalarını ve mutlu bir geleceğe ait umutları içeren bilinçte yatar. Bedensel zevkleri ikiye ayırırlar: Bir tanesi bedenimiz üzerinde çarçabuk ve açık bir etkiye sahip olarak bize hissedilir bir haz verir. Yitirdiğimiz gücümüzü yeniden bulmamızı sağlayan su içmek, yemek yemek gibi eylemleri buna örnek verebiliriz. Bedenimiz içindeki fazlalıkların atılmasıyla ve aniden başgösteren bir acıdan kurtularak rahatlanıldığında ortaya çıkan zevkleri de bu birinci türe ekleyebiliriz. Örneğin, doğanın tür olarak devamımızı sağlamak için bize bahşettiği şehvetimizi giderdiğimizde edindiğimiz haz, kaşınan yeri kaşıdığımızda, dışkıları bedenimizden attığımızda edinilen hazlar bu tür zevkler arasına girerler. Tüm bunlardan başka bir de hislerimizi okşayan, tutkularımızı artıran ve derin etkileriyle beynimizi harekete geçiren gizli ve anlaşılmaz bir zevk daha vardır ki, bu da müziğin verdiği zevktir.

Bedensel zevkin ikinci türü, insanın bedeninin sakin, huzurlu ve dengeli durumda olmasından yani sağlıklı olmaktan ileri gelen bir zevktir. Acı ve kötülükten tamamen arınmış olan bu sağlıklı beden insana dışarıya ait bütün zevk objelerinden bağımsız, içsel bir zevk aşılar. Bu zevk her ne kadar bizde öyle gözle görülür çarpıcı etkilerde bulunmasa da, bu aslında zevklerin en büyüğüdür ve Ütopyalılar bunu yaşamın diğer bütün zevklerinin temeli sayarlar. Bu zevk, tek başına, yaşamayı kolaylaştırır ve yaşamı arzulanır hale getirir. Eğer insan böyle bir zevkten mahrumsa, başka hiçbir şeyden zevk alamaz. Bu zevk olmadan, insanın acısı dinmiş dinmemiş ne fark eder ki? Bu konular Ütopyalılar arasında sınırlı bir şekilde de olsa sıkça tartışılmıştır. Kimilerine göre insanın sürekli olarak rahat ve sağlıklı olması onun bundan zevk alması anlamına gelmez. Kimilerine göre ise zevk diye bir şey yoktur; bunun yerine bedenin kimi hassas noktalarını harekete geçiren şeyler vardır. Bu tartışmaların ardından, hepsi de sağlığın bir zevk olmadığına dair görüşü terk etmişler ve sağlığın bütün bedensel zevklerden daha önemli olduğu düşüncesinde uzlaşmışlardır. Zevkin zıttı olan hastalığın içinde acı olduğuna göre, sağlığın düşmanı da hastalığın kendisidir; o zaman zevk ile sağlıklılık arasında sıkı bir bağlantı vardır. Hastalığın acı anlamına gelmediğini, acının sadece onun bir uzantısı olduğunu söylemek işin özünü değiştirmez. Nasıl sıcaklık, kaçınılmaz olarak beraberinde ısıyı da getiriyorsa,

bütünüyle sağlıklı olma durumu da insana ister istemez zevk verir. Zaten insanın yemek yemekten zevk almasının altında yatan şey, aç kalınca sağlıksız düşen bir bünyenin yemek yedikten sonra yeniden eski sağlığına kavuşması değil midir? Ütopyalılar, insanın sağlıklı olduğunu bilmesinin imkânsız olduğu fikrini reddederler. Onlara göre kendisinin farkında olan herkes, sağlıklı olup olmadığının farkına varır ve sağlıklı olduğunu hissedince bundan büyük bir haz, yani zevk duymayan birileri varsa, bunlar herhalde kalın kafalı, aptal kişilerdir.

Ütopyalılar bütün bunlardan sonra onlara bütün zevklerden ve hazlardan daha önemli görünen ve onların kanaatine göre, özünde, dürüst, namuslu bir hayat yaşama bilincinden ve erdeminden kaynaklanan ruhsal hazlara en yüksek değeri verirler. Sağlığı,* bedenin sahip olduğu en önemli zevk olarak görürler, çünkü yemenin ve içmenin yanı sıra, aynı şekilde bedensel hazlara giren her şeyin güzel tadını, amaç olarak kovalanmaya değer bulurlar ama, bunu sadece sağlık kaygısıyla yaparlar. Çünkü onlara göre bütün bunlar öyle durup dururken, kendiliğinden insanlara zevk ve sevinç vermeyip sağlığın o hiç fark edilmeyen bozulmalarına karşı bir direnç oluşturdukları için haz verici ve olumlu karşılanmalıdır. Tıpkı, bu nedenle, aklı başında olan kimsenin, ilaçlara gösterdiği isteklilikten çok hastalıklardan nefret etmesi ve avuntu verici, (ağrı kesici) ilaçlar bulmak yerine ağrı-

* Bkz. Platon, *Gorgias.*

ların (kökünü) kazımayı yeğlemesi gibi, bu türden hazları olumlu bulmak yerine, onlara ihtiyaç duymamak en iyisidir (diye düşünürler.) Herhangi bir kimse bu tür haz ve zevklere kendini kaptırmış olmaktan yine de mutlu olduğunu düşünecek olursa, zorunlu olarak, sürekli açlık, susuzluk çektiği, kaşınıp durduğu; yiyerek, içerek, kendini ovuşturduğu bir hayata da itiraz etmeyip bundan alabildiğine mutlu olmalıdır. Ama böyle bir hayatın iğrenç ve utanç verici olduğunu kim görmeyebilir ki? Bu tür beden zevkleri, gerçekten en aşağılık zevklerdir ve tam zıttı acılarla birbirine karışmadıkça bunları algılayamayız. Açlık acısının bize yemek yemek zevki vermesi gerekir ve burada acı, zevkten daha ağır basar ve daha şiddetli olduğu için de daha uzun sürer. Zevkten daha önce başlar ve zevk sona erene kadar etkisini sürdürür.

Bu yüzden, Ütopyalılar bu zevklerin hiçbirine olduğundan daha fazla değer verilmemesi gerektiği fikrindedirler; evet, bunlardan hoşlanırlar ve içimize zevk almamızı sağlayan arzu gibi bir duygu yerleştiren doğanın büyük yaratıcısının şefkatinin bilincindedirler. Eğer açlık, susuzluk gibi günlük gereksinimler arada bir yakalandığımız hastalıklarda kullandığımız acı ilaçlarla geçirilseydi, bu ne kadar sefil bir yaşam olurdu değil mi? Halbuki, doğanın bize sunduğu nimetlerle bedenimizin gücünü ve neşesini devam ettirebiliriz. Ütopyalılar, ayrıca gözlerine, kulaklarına ve burunlarına hitap eden çeşitli zevklerden de haz alırlar. Bunlar doğanın sadece insana

bahşettiği tatlardır; başka hiçbir yaratık evrenin şeklini ve güzelliğini seyredemez ve insan gibi kokudan zevk alamaz, yiyeceklerin tadını ayırt edemez ya da bir sesin uyumunun veya uyumsuzluğunun farkına varamaz. Bununla birlikte, zevk aldıkları her şeyde küçük bir hazzın büyük bir hazzı engellememesine önem gösterirler; bu zevk asla, arkasından yalancı zevklerin gelebileceğini düşündükleri bir acıya neden olmamalıdır. Örneğin, bir insanın, sırf zevk alacağım diye, yüzünün güzelliğini bozmasını ya da doğal gücünden düşmesini, bedenini miskinlik ve tembellikle ya da aç kalarak bozmasını bir çılgınlık addederler; onlara göre bedenin sağlığını zafiyete uğratmak ve yaşamın diğer hazlarına sırt çevirmek çılgınlıktan başka bir şey değildir; bedenimiz kendi ihtiyaçlarını giderdiğinde insanlığa yararlı olabilir veya başkalarının daha mutlu olmalarını sağlar ve ancak bu şekilde Tanrı'nın büyük ödülüne erişebilirler. Bu yüzden, kendine karşı acımasız ve doğanın yaratıcısına karşı nankör olan bir bilinci, yaralı bir bilinç olarak görürler. Eğer bize sunduğu nimetler için Tanrı'ya bağlanmazsak, O da bütün nimetlerini geri çeker. Ütopyalılara göre, insanın, sırf daha erdemli olmak gibi bir kuruntuyla veya ileride karşılaşılabilecek zorluklara karşı hazırlıklı olmak gibi bir düşünceyle kendisini dünya nimetlerinden yoksun bırakması, aslında onun, Tanrı'nın bize sunduğu nimetleri elinin tersiyle itmesi gibi bir şeydir. Erdem ve zevk üzerine düşünceleri işte böyledir; gökten bir vahiy inip, daha ilahi

fikirler ulaştırmadıkça, hiçbir mantık kendilerini bunlardan daha doğru düşünceler konusunda ikna edemez. Bu düşüncelerinin doğru ya da yanlış olduklarını incelemek için zamanım yok, ayrıca böyle bir şeye gerek de görmüyorum, onların bütün bu ilkelerini savunmayı değil, sadece size bu toplumun yapısı hakkında bilgi vermeyi yeterli görüyorum. Onların fikirleri hakkında her ne söylenirse söylensin, sonuçta bu dünya üzerinde onlardan daha iyi bir halk ve onlarınkinden daha mutluluk verici idare şekli olmadığına eminim.

Ütopyalılar ortalama vücut ölçülerine sahip olmalarına rağmen, çevik ve canlı insanlardır. Sahip oldukları toprak dünyanın en verimli toprağı veya sahip oldukları hava dünyanın en elverişli havası değildir. Yaptıkları şey sadece havanın kötü etkilerine karşı önlem almak ve topraktan verimli şekilde yararlanabilecek teknikler geliştirmektir. Tüm bunları sağlayarak, dünyanın hiçbir yerinde olmayacak kadar bol buğday ve sığır üretebilir ve gene hiçbir ülkede görülmeyecek kadar sağlıklı ve hastalıklardan uzak insanlar olarak yaşarlar. Oraya gitseydiniz, ne tür uygulamalarla bu düzeye ulaştıklarını görürdünüz. Örneğin, verimsiz bir toprağı sadece gübreleyerek iyileştirmekle kalmıyor, oradaki ağaçları köklerinden söküp kıraç bir yere götürerek oraya dikmek suretiyle yeni bir orman oluşturuyorlar. Bununla birlikte, odun taşımacılığını kolaylaştırmak için bütün halk bir araya gelerek, kente uzak or-

manlardaki ağaçları sökerler ve onları kentin yakınlarındaki deniz veya nehir kıyısına yerleştirirler.

Bu toplumun fertleri çalışkan, kolay kavrayan, oldukça neşeli ve hoş insanlardır ve gerekli olmadıkça fazla çalışmazlar; fakat bunun haricinde rahatlarına düşkündürler. Bilginin usanmaz takipçisidirler. Kendilerine Greklerin bilgi ve disiplinlerinden söz ettiğimiz zaman, sadece bunlarla eğitildiğimizi söylediğimiz zaman (bildiğimiz kadarıyla Romalıların içinde çok değer verdikleri tarihçilerinden ve şairlerinden başka önemli kimse yoktur), bu dili öğrenmek için nasıl iştahla atıldıklarını bir görmeliydiniz. Bunu öğrenebileceklerine pek inanmasak da, ısrarları üzerine, işe kendilerine bunlardan bir parça okumakla başladık. Fakat kısa bir çalışma süresinin ardından, umduğumuzun çok üstünde ilerleme gösterdiklerine şahit olduk. Harfleri kullanmayı çabucak kavrayıp bu dili telaffuz etmeyi mükemmel bir şekilde öğrendiler ve bunu düzgün olarak kullanmaya hazır hale geldiler. Çoğunluğunun olağanüstü yetenekleri olmadığı ve yaşlarının da hayli ileri olduğu düşünüldüğünde, bu adeta bir mucizeyi andırıyordu. Çoğunluğu meclis başkanları tarafından seçilmiş olan eğitimli kişilerdi, ama yine de kendi arzularıyla çalıştılar. Üç yıl içerisinde bu dile hâkim hale gelerek, büyük Grek yazarlarının eserlerini düzgün bir şekilde okumaya başladılar.

Yunanca'yı kolayca öğrenmelerini, bu di-

lin kimi bakımlardan kendi dillerine yakın olmasına bağlıyorum. Her ne kadar, dilleri Farsça'ya benzese de kentlerinin ve bakanlıklarının adının çoğunlukla Yunanca olması bende onların eskiden bir Yunan kolonisi oldukları izlenimini yarattı. Ütopya'ya dördüncü kez giderken, erken dönmeyeceğim düşüncesiyle yanıma ticari mal yerine bol bol kitap almıştım. Adadan ayrılırken de bütün kitaplarımı kendilerine bıraktım. Aralarında Platon'un ve Aristo'nun çalışmaları, Theophrastus'un *Bitkilere Dair* adlı eseri de vardı, fakat ne yazık ki bazı bölümleri eksikti. Gemideyken bu kitabı tedbirsizce ortalıkta bırakmıştım, bir maymun da kitabı kurcalayıp yırtmış, sonra da kitabın bazı bölümleri kaybolmuştu. Gramer kitaplarından sadece Lascares vardı, çünkü Theodourus'u yanıma almamıştım.* Sözlük olarak da Hesychios ve Dioskorides'inkiler vardı. Plutark'a bayıldılar, Lukian'ın esprilerinden ve hoş yazı tarzından da çok etkilendiler. Şairlerden Aristophanes, Homeros, Euripides ve Sofokles'in Aldus**

---

* Burada ve aşağıda adı geçen yazarlar, 1516 yılında Yunanca'da yapılan baskıların çevirmenleridirler. O günlerde metinlerin "Yeni Yunanca'ya" çevrilmesi, baskı tekniğinde de önemli yenilikler anlamına geliyordu. Yeni Yunanca'cı Konstantin Laskaris ve Theodoros Gaza ilk basılı Yunanca dilbilgisini yayımlamışlardı; Hesychios'un Sözlüğü, 1514'te Venedik'te basıldı. Pedanius Dioskorides, More'un Latince metninde belirtildiği gibi, bir sözlük yazarı değil, İS. 1. yüzyılın tanınmış bir hekimi ve botanikçisiydi. More burada yeni edebiyatı iyi tanımakla övünüyor gibi.

** Aldus Manutius (ö.1515) Venedikli ünlü matbaacı ve bilgin. Bu basımevinde yaklaşık 1489 yılından itibaren ünlü Yunanca ve Latince metinler basılmaya başlanmıştı.

baskısı vardı; tarihçilerdense, Thukydides, Herodot ve Herodian'ı bıraktım. Yol arkadaşlarımdan biri olan Xcius Apinatus'un yanında getirdiği Hippokrat'ın* kimi eserleriyle Galen'in *Microtechne*'sine dört elle sarıldılar. Sanırım, dünyada fiziğe onlar kadar az ihtiyacı olan, fakat öte yandan da bu bilime onlardan daha fazla önem veren bir toplum yoktur. Fiziği, felsefenin en güzel ve en yararlı bölümlerinden biri olarak görüyorlar, bununla doğanın gizemleri üzerine araştırma yapıyorlar, bu bilimi yalnız değerli bulmuyor, ayrıca bu araştırmalardan Doğanın Yaratıcısı'nın memnun olacağını düşünüyor ve insanoğlunun içindeki ilginç mekanizmanın yaratıcısı olan Tanrı'nın bu büyük evren mekanizmasını da sadece onu takdir etme yeteneği olanların önüne sereceğini düşünüyorlar; bu nedenle O'nun bu büyük eserini tam olarak ve mükemmel biçimde gözlemleyip onu takdir edebilecek insanları, bu harika manzara karşısında bir hayvan gibi kayıtsız ve duygusuz kalan insanlara yeğ tutarlar.

Ütopyalıların gözleri öğrenme aşkıyla parladığında, kendilerini mükemmelleştirmek için gerekli olan bütün hünerleri keşfetmekte her biri bir dâhi kesilir. İki şeyi bize borçludurlar: Birincisi kâğıt üretimi, diğeri ise baskı sanatı; tabii bu buluşları tamamen bize borçlu sayılmazlar, hatta bunların büyük kısmı kendilerine aittir diyebiliriz. Onlara Aldine baskılı bazı kitaplar gösterdik, kâğıt

* Bu kitap aslında ortaçağda Latince'ye çevrilip tıbbi ders kitabı olarak çok kullanılmıştı.

üretmenin metodunu ve baskı tekniğini anlattık, fakat bunları uygulamalı olarak göstermeyip, sadece kaba hatlarıyla ve yüzeysel olarak izah ettik. Onlar da, başlangıçta zorluk çekseler de birkaç denemeden sonra verdiğimiz ipuçlarından yola çıkarak bunları bizim gibi kullanabilecek bir düzeye eriştiler. Daha önce yazmak için parşömen, saz ya da ağaç kabuğu kullanıyorlardı, ama şimdi kâğıt üretmeye ve baskı yapmaya başladılar; eğer Grek yazarların eserlerinin bütün hepsine sahip olabilselerdi, bunlardan çok sayıda kopyayı kısa sürede basabilirlerdi. Sanırım, halen ellerinde sadece sözünü ettiklerim dışında başka eser yok ve gene tahminime göre bunlardan binlerce baskı yaptılar. Oraya ilk geldiğimizde Ütopyalılar bizi çok sıcak karşılamışlardı. Belli bir düzeye erişmiş, ya da çok seyahat ederek çeşitli toplumların geleneklerini tanımış biri, Ütopyalılar tarafından çok sıcak karşılanacağından emin olabilir; çünkü hepsi dünyada neler olup bittiğini öğrenmeye can atmaktadır.

Tüccarların buraya ayak basması çok nadir görülen bir durumdur; çünkü demirden başka bir şey satın almayan, altın ve gümüşün hiç değerinin olmadığı böyle tuhaf bir ülkeyle hangi tüccar iş yapmak ister ki? Üstelik Ütopyalılar ihracatı yabancıların ellerine bırakmaktansa kendileri yönetmeyi tercih ederler ve böylelikle, hem komşu ülkeleri daha iyi tanıyabilir, hem de gemicilik yeteneklerini geliştirmiş olurlar.

Köleleri ve Evlilik Gelenekleri

Ütopyalılar sadece savaşta ele geçirdikleri esirleri köle yaparlar. Köle çocukları ya da başka memleketlerde köle olanlar Ütopya'ya geldiklerinde özgür sayılırlar. Ütopya halkına mensup olup da köle sıfatında olan insanlar ise ya bir suç işledikleri için bu duruma mahkûm olanlardır ya da daha sık olarak rastlandığı gibi, başka ülkelerde ölüm cezasına çarptırılmış olup kimi zaman küçük bir ücret karşılığı, çoğunlukla da hiç para ödemeden ülkeye getirilenlerdir. Bunlar sürekli çalıştırılırlar ve her zaman zincirlidirler. Kendi ülkelerinden kölelere diğerlerinden daha sert davranırlar; onlar diğerlerinden daha sefildirler, çünkü Ütopyalılara göre bu insanlar iyi bir eğitim almış olmalarına karşın, bundan yararlanmamışlar ve bu yüzden daha kötü muameleyi hak etmişlerdir. Bir diğer tür köle de, Ütopya'da çalışmak için komşu ülkelerden kendi istekleriyle gelen yoksul kimselerdir; bunlar daha iyi muamele görürler ve onlara kendi vatandaşlarına davrandıkları gibi davranırlar. Yaptıkları tek şey bu kölelere ortalamanın üstünde iş yüklemektir ki bu köleler de zaten geldikleri ülkelerdeki ağır koşullar yüzünden çok çalışmaya alışmışlardır. İçlerinden biri nadiren de olsa ülkesine geri dönmeye niyetlenirse, onu kalmaya zorlamaz, hatta cebine bir miktar da para koyarak geri gönderirler.

Hastalarına nasıl özenle baktıklarını daha önce söylemiştim. Sağlıklarına yeniden ka-

vuşmaları için onlardan hiçbir ilaç esirgenmez. Tedavisi mümkün olmayan bir hastalığa yakalananların acılarını dindirmek ve kalan yaşamlarını en rahat şekilde geçirmelerini sağlamak için her şeyi yaparlar. Böyle hastaları sık sık ziyaret eder, onların hoşça vakit geçirmeleri için büyük çaba gösterirler; ayrıca hastalığın iyileşmez olmaktan da öteye, hastaya da sürekli işkence edip acı çektirdiğini görünce, papazlar ve resmi görevliler onunla konuşur, hayatının hiçbir görevini yerine getirecek durumda olmadığını, başkalarına ve kendisine yük olduğunu ve zaten ölmüş sayılacağını düşünmesini isterler; bu nedenle hastalığı ve bulaşıcılığı daha fazla taşımaması ve beslememesi gerektiğini, hayat artık kendisi için bir işkence olduğu için, ölmekte tereddüt etmemesini ve yaşamak için ısrar etmemesini hatırlatırlar; böylelikle gönül ve iç rahatlığıyla, (öte dünyadan) umudunu kesmeden bir zindandan ya da işkenceden kurtulurcasına kendi elleriyle kendi hayatına son vermesini ya da başkalarının bunu onun yerine yapmasına izin vermesini söylerler. Ölümle, zevklerinden ayrılmayıp sadece hayatın acılarını kısaltacağı için akıllıca davranmış olacaktır. Bu yüzden, Tanrı'nın isteklerini yorumlayan rahiplerinin yaptıkları tavsiyelere uyarlar. Bu telkinler yapıldıktan sonra, ya kendi istekleriyle açlıktan ölmeye yatarlar ya da acısız bir ölüm yolu olarak afyon almayı tercih ederler. Fakat hiç kimse yaşamına bu tarzda son vermeye zorlanmaz ve eğer yapılan bütün telkinlere rağ-

men hasta ikna olmadıysa, onun bakımına gösterilen itinada hiçbir azalma olmaz; çünkü böyle bir ölüm de en az diğerleri kadar şerefli bir ölümdür. Hiç kimse rahiplerin ve Senatonun onayı olmadan kendi hayatına son vermek istemez, aksi takdirde yetkililer kendisine sıradan bir cenaze töreni bile yapmaz, cesedini bir çukura atarlar.

Kadınlar on sekizinden, erkekler de yirmi iki yaşından önce evlenemezler ve eğer herhangi biri evlilik öncesinde yasak ilişkiye girmişse şiddetle cezalandırılır. Prens tarafından özel bir af çıkarılmadığı sürece de evlilik yapması mümkün olmaz. Bu suçu işleyen kişinin ailesinin önde gelenleri görevlerini yerine getirmemiş kişiler olarak değerlendirildikleri için toplumun gözünde değer kaybına uğrarlar. Bu suçun böyle şiddetle cezalandırılmasının nedeni, bu başıboş iştahlarını dizginleyemeyen insanın, tek eşle yaşamaya alışamayarak kendi yaşamının rahatını bozacağı ve buna eşlik eden diğer olumsuzluklara katlanmak zorunda kalacağı düşüncesidir. Evlenecekleri kadını seçmekte, kendilerinin her zaman riayet ettikleri, bize son derece saçma ve gülünç gelebilecek, fakat aslında son derece akıllıca olduğunu yadsıyamayacağımız bir yola başvuruyorlar. Evlilikten önce gelin adayı olgun yaşta bir nedime tarafından ister bakire, ister dul olsun, salonda çıplak olarak damada gösterilir; sonra da, gene olgun yaşta bir erkeğin önayak olmasıyla damat gelinin önüne çıplak olarak çıkar. Doğrusu, biz hepimiz buna gülmüş ve son derece

kaba saba bir gelenek olduğunu düşünmüştük. Fakat öte yandan kendileri de diğer toplumların insanlarının aptallıklarına şaşırıyor olmalıydılar. Bizler, ucuz bir at bile almaya kalkıştığımızda onun her tarafını görmek ister, eyerini ve diğer koşum takımlarını üzerinden alarak bunların altında gizli bir şey var mı, diye bakarız. Halbuki bir erkek, ömrünün geri kalan kısmını mutlu ya da mutsuz geçireceği kendisine bağlı olan müstakbel karısını seçerken, onun yalnız yüzünün bir parçasını görür, vücudunun geri kalan kısmını kaplayan örtünün altında bir hastalık ya da başka bir çirkinlik olup olmadığını bilemez. Her erkek sadece olumlu taraflarına bakarak bir kadını seçecek kadar bilge değildir, hatta birçok bilge erkek, kadının güzelliğinin onun zekâsını tamamlayan bir faktör olduğunu düşünür, halbuki o giysilerin altında erkeği karısından soğutacak bir kusur yatıyor olabilir, ama bir kez evlendikten sonra artık ayrılmak için çok geçtir. Evlendikten sonra bir kusur ortaya çıkarsa, erkek buna katlanmak zorundadır. İşte bu nedenle, sonradan zararı görülebilecek sahtekârlıklara karşı tedbir almanın daha akıllıca olduğunu düşünüyorlar.

Bu konuda böyle bir kural koymuş olmalarının başka bir nedeni de, dünyanın bu coğrafyasında tekeşliliği uygulayan yegâne toplum olmalarıdır; zina ve rahatsız edici cinsel sapkınlık durumları dışında boşanma da yoktur; ancak bu durumlarda Senato evliliğe son verir ve mağdur tarafın yeniden evlenme-

sine olanak sağlar; fakat suçlu olan kişinin adı kötüye çıkar ve bir daha evlenmesine izin verilmez. Hiçbir koca, eşinin başına bir talihsizlik geldi diye onun rızası olmadan boşanamaz; insanın eşini, şefkate en çok ihtiyacı olduğu bir durumda, özellikle de, kendisi bir çeşit hastalık olan yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan kusurlar yüzünden terk etmesinin en büyük alçaklık ve hainlik olduğunu düşünürler. Ama aralarında anlaşamayarak sık sık kavga eden çiftler kendi rızaları ve Senatonun onayıyla boşanabilir, daha mutlu olacaklarını umdukları başka kişilerle evlenebilirler. Senatörler ve onların eşleri durumu eni konu inceledikten, boşanma nedeni üzerinde tatmin olduktan sonra kararlarını verirler, çünkü eşlerin kafalarında oluşan yeni evlilik düşüncesi sürdürmekte oldukları evliliği kolayca sarsabilecek bir nedendir. Evlilik yatağını kirletenler şiddetle cezalandırılırlar. Boşanma gerçekleşmişse, mağdur taraflar tekrar birbirleriyle ya da başkalarıyla evlenebilirler, fakat zina yapanlar köleliğe mahkûm edilirler. Mağdur kişi eğer eşine olan sevgisinden kurtulamamışsa, evlilik gene eskisi gibi devam edebilir, fakat suçlu olan eş, köleler gibi çalışmak zorundadır; bazen de suçlunun pişmanlığıyla masum ve mağdur eşin sevgisi Prensi etkileyerek onun kararından geri dönmesine yol açabilir; fakat aynı suç tekrarlandığında bunun cezası ölümdür.

Yasalar diğer suçların cezalarını saptamaz; bu görev Senatoya bırakılmıştır. Senato suçun ağırlığına veya hafifliğine göre bir ceza

verir. Eğer suç başkalarına ders olsun diye konulmuş cezaları uygulayan mercilere aksettirmeye değmeyecek kadar hafifse, kocaların karılarını ıslah etme ya da ebeveynlerin çocuklarını döverek cezalandırma hakları vardır. En büyük suçlara verilen ceza, ölümden daha az korkunç olmayan köleliktir. Bu tür bir cezanın uygulanması devlet için işgücü sağladığından topluma yararlıdır. Ayrıca kölelerin bu zavallı hallerini görmek, halkta onların ölümlerini görmekten daha fazla caydırıcı bir etki yapar. Eğer bir köle boyunduruğa tahammül edemez ve kendisine buyurulan işi yapmayı kabul etmezse, ya bir yere kapatılarak ya da zincire vurularak kontrol altında tutulamayan vahşi hayvan muamelesi görür ve sonunda öldürülür. Ama cezalarına sabırla katlananlar, işledikleri suçun cezasından daha fazla eziyet çekenler için her zaman bir umut ışığı vardır. Bunlar ya Prensin arzusuyla ya da halk oylamasıyla yeniden özgürlüklerine kavuşabilirler ya da işleri hafifletilebilir.

Evli bir kadını ayartmaya kalkışan, zina yapanla aynı cezaya çarptırılır; çünkü Ütopyalılar bir suça teşebbüs etmekle o suçu işlemek arasında bir ayrım görmezler, suçun gerçekleşmemiş olması ona teşebbüs eden kişinin daha az bir cezayı hak ettiği anlamına gelmez.

Soytarılardan çok hoşlanırlar ve halkın onların delilikleriyle eğlenmesinin yanlış olmadığını düşünürler. Ayrıca bunun soytarılar için çok yararlı olduğu kanısındadırlar. Eğer bir insan çok ciddi ve sert karakterli ise,

soytarının komik hareketleri ve sözleri kendisini eğlendiremez ve yapabildiği tek şey şaklabanlık olan bu insanlara şefkatle yaklaşması da kendisinden beklenemez.

İnsanın bir diğer insanı vücudundaki bir kusur yüzünden kınaması ayıplanacak bir davranıştır; bu durumda utanması gereken biri varsa, o da bu davranışta bulunan kişinin kendisidir. İnsanın doğal güzelliğini özenle korumamasını geri ve aşağılık bir zihnin işareti olarak görürler; keza makyaj yapmayı da ayıplarlar. Kadın güzelliğinin erkeğin gözünde dürüst ve itaatkâr bir yaşam kadar çekici olmadığını bilirler, ama bütün dünyada görüldüğü gibi kimi zaman sadece güzelliğin peşine takıldıkları da olur.

İnsanları ceza ile korkutarak suç işlemelerini engellemeye çalışmakla kalmazlar, aynı zamanda toplum için faydalı olmuş kişilere saygınlık bahşederek halkı erdemli olmaya teşvik ederler. Bu amaçla, ülkeye hizmet etmiş önemli kişilerin heykellerini pazar yerlerine dikerler ve halkın onları daima hatırlayarak kendilerine örnek almasını sağlamaya çalışırlar. Önemli mevkilere gelme tutkusuyla yaşayan birinin bu saygınlığı kazanması mümkün değildir.

Ütopyalılar hep birlikte rahat bir yaşam sürerler, hiçbir yönetici halka kaba ve küstahça davranmaz; yöneticilere "baba" diye hitap edilir ve bu sıfatı gerçekten de hak ederler ve halk hiç karşılık beklemeden onlara büyük saygı gösterir, çünkü kendilerini halktan üstün görmezler. Prens bile kıyafeti ya da

başındaki tacı dışında onlardan farklı değildir; başpapazları ise ancak önünde mum taşıyan bir kişinin varlığı sayesinde ayırt edilir.

Fazlasına gereksinim duymadıkları için çok az sayıda ya'saları vardır. Uzun yorumları sayısız ciltler işgal eden yasaları olan ülkeleri çok kınarlar; insanları okuyup anlamadıkları bir yığın yasaya riayet etmeye zorlamanın manasız bir şey olduğunu düşünürler.

Ülkelerinde hiç avukat bulunmaz, çünkü avukatları, yasalarla oynayarak olayların özünü gizlemeye çalışan kişiler olarak görürler; bu yüzden her vatandaşın kendi davasını kendisinin takip etmesinin ve başka yerlerde olduğu gibi söyleyeceklerini avukata değil, doğrudan doğruya yargıca söylemesinin çok daha iyi olduğu görüşündedirler. Bu yolla davanın gecikmesini önleyebildikleri gibi, doğruya ulaşacaklarına da emin olabilirler; böylece, taraflar dava açtığında, yargıç, avukatların işi karmaşıklaştırması ve çarpıtması gibi bir durum olmaksızın meseleyi inceler, safları düzenbazların dolaplarından korurlar. Bu şekilde, çok sayıda yasayla yönetilen uluslarda sık sık döndürülen dolaplardan kaçınmış olurlar. Yasalar karmaşık olmadıkları ve böylelikle de kısa bir sürede öğrenilebildikleri için, her Ütopyalı kanunların içeriğinden haberdardır. Çıkarılacak yasalar halk arasında tartışılır ve bütün yasalar bu tartışmaların sonucunda yürürlüğe girer. Her yurttaş, bu anlaşılır ve net yasalar sayesinde kendi görevini ve sorumluluklarını bilir. Zaten yasalardaki cümleler halkın an-

layabileceği bir dilde yazılmamışsa bu demektir ki, bu yasalar halkın bütününün yararına değil, bir kısım insanın çıkarı için yapılmıştır. Çalışmakla ve günlük işleriyle meşgul Ütopya halkı, zamanını bir de bu tür karmaşık yasaları anlamaya harcamaz ve zaten bunu yapma yeteneğine sahip olacak biçimde de yetiştirilmemişlerdir.

Uzun süre önce Ütopyalıların yardımıyla baskı rejimlerinden kurtulup özgür yaşayan komşu ülkelerin halkları, Ütopya'daki bu üstün sistemden etkilenerek, onlardan kendi ülkelerine yöneticiler göndermelerini istemişlerdir. Bu yöneticilerin bazıları her yıl, bazıları da her beş yılda bir değişmektedir. Bu yöneticiler, görev süreleri sona erdiğinde, kendilerine büyük saygı ve şükran gösterilerek Ütopya'ya geri gönderilirler ve yerlerine yenileri gider. Komşu ülkeler böyle yapmakla kendi mutluluk ve güvenleri için çok iyi bir yola başvuruyor olsalar gerek, çünkü bir ulusun iyi ya da kötü durumda olması onun yöneticileriyle doğrudan ilgilidir. Bu görevi hiçbir çıkar gözetmeden yapacak kişileri seçmekle de çok isabetli davranmışlardır; zira bunlar sonuçta servetin bir işe yaramadığı ülkelerine geri döneceklerdir. Zaten Ütopyalı yöneticiler gittikleri yerlere yabancı kaldıklarından, bu yerlerdeki insanların arasındaki husumet ve kavgaların dışında kalırlar. Zira, kamu yargıçları para hırsıyla ya da taraf tutarak yönlendirildiklerinde, toplumun gerçek gücünü temsil eden adalete zarar verirler.

Ütopyalılar kendilerinden yönetici gönder-

melerini istemek için gelen uluslar için "komşu" tabirini kullanırlar, başka tarzda yardımda bulundukları uluslara ise "dost ülke" derler. Sürekli antlaşma yapıp, ardından bunu bozan ülkelerle ise hiçbir tür ilişkiye girmek istemezler. Antlaşmaların yararsız olduklarını düşünürler ve eğer insanlığın ortak bağları onları bir arada tutmaya yeterli değilse, karşılıklı verilen sözlerin de bir yararı olmayacağı fikrindedirler ve anlaşmalara çoğu zaman uymayan diğer bütün ülkelerde yaşananlar onların bu düşüncelerini onaylar niteliktedir. Zamanında Avrupa'da da yasalara ne kadar sadakatle riayet edildiğini, özellikle de Hıristiyan yasalarının ne kadar kutsal ve ihlal edilemez olduklarını biliyoruz. Bu kısmen prensin adil ve iyiliksever olmasından, kısmen de verdikleri söze son derece sadık olan ve prensler tarafından son derece saygı duyulan Papaların prenslere sözlerini tutmayı salık vermelerinden ileri gelir. Buna rağmen sözünü tutmayan prenslere karşı bir zamanlar Avrupa'da papalar kendi dini otoritelerini kullanarak onları verdikleri sözlere riayet etmeye zorlarlarmış. Ve elbette, çok özel bir anlamda "dindar"* denen bir prensin verdiği söze uymamasının haklı olarak son derece yakışıksız olduğu düşünülür.

Ekvatorun ötesinde kalan, ama bizim kı-

* Buradaki sözlerin ironisi, besbelli ki Papa II. Julius zamanında papalığın dünyevi politikasının sıçramalı bir dönüşüm yapmasıyla ilintili. "*Prens*"te de genişçe açıkladığımız gibi, Papa önce Fransızları Venediklilere karşı desteklemiş (1508 Cambrai İttifakı) ardından Venedik'in desteği ile Fransızlarla mücadele etme yoluna gitmiştir. (1510/11, Kutsal İttifak).

tanızdan yaşama tarzları ve gelenek görenekleri kadar uzak olmayan o bölgede, anlaşma ve sözleşmelere güvenilmez. Onlara göre, antlaşmalardaki sözcüklerin anlamları kasıtlı olarak değişik yönlere çekilebilir ve bu suretle de antlaşmalar kolaylıkla bozulabilir. Halbuki, ülkeler arasındaki antlaşmalarda normal görünen bu tür cambazlıklara insanlar arasındaki antlaşmalarda rastlandığında, kral bu tür hileler yapan insanları hemen darağacına göndermektedir. Bu anlamda, kralların şanlı egemenliği altındaki bu adalet değersiz ve bayağı bir şeydir. Ya da en azından iki türlü adalet vardır: Bunlardan biri, yerlerde sürünen ve sadece yoksul kesimlere uygulanan ve sıkı kurallara tabi, sınırları belli bir adalet anlayışıyken, diğeri ise sıradan insan kitlelerinden çok, saygın kesimler için geçerli, prenslere özgü ve sınır tanımayan adalettir ve bu tür adalette yasalara uygunluk ve uygunsuzluk keyfidir, sadece çıkarlara bağlıdır.

Oradaki prenslerin bu söylediğim gibi, sözleşmelere uyma konusundaki tutarsızlıkları, bence, Ütopyalıların anlaşmalar, sözleşmeler yapmaya yanaşmamalarının nedenidir. Kendi aralarındaki anlaşmalara riayet etseler de bu tür anlaşmalar yapmaya yanaşmazlar. Bizim toplumumuzda yaşasalardı, belki bu konudaki düşüncelerini değiştirirlerdi.

Bizim toplumlarımızda, bir ülkeyle diğeri arasında onları birbirlerine bağlayan doğal bir bağ yoksa ya da bunlar sadece bir dağla veya bir nehirle birbirlerinden ayrılıyorlarsa ve

bunlar başlangıçtan beri birbirlerine düşmansalar, anlaşmalarla alınan önlemlerin olmadığı bir ortamda bu iki ülke halkı birbirlerine saldırmaya hakları olduğunu düşünürler. Ne var ki bir antlaşma yapsalar da aralarındaki düşmanlık sona ermez. Antlaşmanın nasıl yorumlanması gerektiği konusunda zıt düşerek, birbirlerine yine düşmanlık besleyebilirler. Öte yandan Ütopyalılara göre, birinin size kötülüğü dokunmadıkça onu düşman görmemeniz gerekir, yani Ütopyalılar için aslolan yasalar değil insan doğasıdır. İyilik ve güzel huy, insanları her türlü anlaşmadan daha sıkı bir şekilde birbirlerine bağlar; insanların birbirlerine kalpten verdikleri sözler, kelimelerin yaptırımlarından çok daha güçlüdür.

Askeri Düzenleri

Savaşı, insandan çok hayvanlara özgü, gene insanın doğasına zarar veren çok aşağılık bir şey olarak görürler. Diğer bütün halkların aksine, savaşta kazanılan zaferin en aşağılık zafer olduğunu düşünürler. Kendilerini ve dost ülkeleri savunmak, ya da baskı altında ezilen toplumların içinde bulundukları rejimden kurtulmalarına yardım etmek gibi amaçlar dışında savaşa girmezler. Sadece bu amaçlar için de gerek erkekler gerekse kadınlar günlük askeri talimlerini yerine getirerek kendilerini olası bir savaşa hazır tutmayı amaçlarlar. Dost ülkelere sadece savunma amaçlı değil, saldırma amaçlı savaşlarla da yardımcı olurlar; ancak bunu hukuku ihlal

etmeden, durumu etraflıca inceleyip anladıktan sonra ve ancak bütün tazminat tekliflerinin geri çevrilmesinin ardından savaş kaçınılmaz olunca yaparlar. Buna başvurmaları için komşu ülkenin yağmalanması gerekmez; bir ülkenin tacirleri diğer bir ülkede adaletsiz yasalara göre soyulursa bu da savaş için yeterli sebeptir. Bundan bir süre önce Körkentlilere karşı Bulutkentlilerle birlikte girdikleri savaşın sebebi de işte buydu. Bulutkentli tüccarlar Körkentlilerin ülkesinde büyük bir haksızlığa uğramışlardı ve kimin haklı kimin haksız olduğundan daha önemli olan şey, bu savaşın son derece şiddetli ve kanlı geçmesiydi. Ütopyalılar savaşta büyük bir çaba sarf ederek ve güçlerini sonuna kadar kullanarak ayakta kalmayı başarmışlar, fakat öte yandan birçok zengin ülke, savaş yüzünden büyük zarara uğramışlardı. Savaştan önce kendilerini Bulutkentlilerden çok daha üstün gören Körkentliler, Ütopyalıların da katkısıyla savaştan yenik ayrılmışlar fakat buna karşılık Ütopyalılar ganimetten hiçbir şey talep etmemişlerdi.

İşlerinde haksızlığa uğrayan dostlarına böyle canla başla yardım ederlerken, kendileri haksızlığa uğradıklarında şiddete başvurmaz, sadece o halkla ticari ilişkilerini keserler. Bunun nedeni komşularına kendi vatandaşlarından daha fazla değer vermeleri değildir. Bunun sebebi; serbest ticaretin ve bireysel girişimciliğin olduğu ülkelerde derin yaralar açan bu tür ticari haksızlıkların Ütopyalıları fazla etkilememesidir, çünkü Ütopyalılar

ihraç ettikleri mal karşılığında bir şey beklemezler ve nasıl olsa onlarda her şeyden zaten bol miktarda vardır. Yaşamlarını ve geçimlerini böyle az etkileyen bir sebeple insanları yaralayarak veya öldürerek intikam almaya kalkışmanın fazla sert bir davranış olacağını düşünürler; fakat kendi yurttaşlarından biri yaralanır ya da öldürülürse, bu ister devlet yetkilileri, isterse özel kişiler tarafından yapılmış olsun, bunu işitir işitmez o ülkeye elçi göndererek suçluların kendilerine teslim edilmesini isterler; bu talepleri kabul edilmediği takdirde savaş ilan ederler; taleplerinin kabul edilmesi durumunda ise, suçluları ölüme ya da köleliğe mahkûm ederler.

Düşmanlarına karşı kanlı bir zafer kazandıklarında bundan utanç duyarlar, en değerli şeyler için bile olsa böyle yüksek bir bedel ödemenin çılgınlık olduğunu düşünürler. Kan dökmektense yaratıcılıkla ve barışçıl davranışlarla kazanılan zafere çok daha fazla değer verirler. Bu yolla kazanılan zaferi kutlar, olayın şerefine anıtlar dikerler; insanın düşmanını bu yollarla fethetmesinin doğalarına daha uygun bir hareket olduğu fikrini paylaşırlar. Ayılar, aslanlar, yabandomuzları, kurtlar, köpekler ve diğer bütün hayvanlar beden güçlerini birbirlerine karşı kullanırlar, bu bakımdan birçoğu insandan daha üstündür. Buna rağmen, fiziksel bakımdan bu güçlü hayvanlar, hepsinden üstün olan insan aklı tarafından kontrol altına alınabilirler.

Savaşta Ütopyalıların tek amacı onları savaş açmaya zorlayan haklı isteklerinin ger-

çekleşmesidir. Bu istekleri yerine getirilmediği zaman bunun öcünü çok şiddetli biçimde alırlar ve bundan sonra da hiç kimse onlara haksızlık yapmaya cesaret edemez. Bu amaçla planlarını yaparlar ve kendilerini şöhret ya da zafer açlığına kaptırmadan sadece kendi güvenlikleri için savaşırlar.

Savaş ilan edilir edilmez, üzerinde kendi mühürleri bulunan çok sayıda ilan hazırlayarak bunları düşman ülkede en göze çarpan yerlere büyük bir gizlilikle asarlar. Bu ilanlarda Prensi öldürecek olanlara büyük ödüller vaat edildiği, savaş çıkmasında önemli rol oynayan Prense yakın kişileri öldürenlerin de hiç yabana atılmayacak ödüller alacakları yazılıdır. Belirtilen kişi ya da kişileri öldürmek yerine kendilerine sağ olarak teslim edeceklerin ödülleri ise ikiye katlanacaktır. Hedeflenen kişiler kendi vatandaşlarına karşı tavır alırlarsa onlara sadece tazminat değil, ödüller de verilir, çünkü onlar sadece vatandaşlarının gözünde güvenlerini kaybetmezler, aynı zamanda birbirlerinden kuşkulanmaya da başlar, korku ve tehlike karşısında şaşkına dönerler. Birçoğu aralarında kavgaya tutuşur, hatta Prens en güvendiği kimseler tarafından ihanete uğradığını düşünür. Ütopyalıların onlara teklif ettikleri ödül o kadar yüksektir ki, bunun için insanın işleyemeyeceği suç yoktur. Ütopyalılar böyle bir işe girişerek bu kimselerin büyük bir risk aldıklarını göz önünde bulundururlar ve tespit ettikleri ödül bununla orantılı olur; onlara sadece bol altın değil, gidip güvenle keyfini çıkarabilecekleri

dost ülkelerde gelir getiren araziler de tahsis ederler ve bütün vaatlerini sonuna kadar yerine getirirler. Düşmanlarını, başkalarına aşağılık ve acımasız görünen bu yöntemlerle alt etmek onlar için daha tercih edilir bir şeydir; uzun sürecek bir savaşa girmektense böyle bir çözümü çok daha bilgece bulurlar. Kendilerine göre bu çözüm insanlık için şefkatli ve sevgi dolu bir usuldür. Asıl suçlu olan birkaç kişinin öldürülmesiyle her iki taraftan birçok kişinin öleceği büyük bir kıyım önlenmiş olur. Üstelik böyle yaparak düşmanlarına hiç değilse kendi vatandaşlarına olduğu kadar iyi ve merhametli davranmış olurlar, çünkü Prenslerinin tutkuları yüzünden girebilecekleri bir savaşa Ütopyalıların bu yöntemi sayesinde girmemiş olurlar.

Eğer bu usul işe yaramazsa, düşmanlarının arasına nifak tohumları ekerler ve Prensin kardeşini ya da asillerden birini tahta çıkmaya teşvik edip, Prenslerin hiç sönmeyen taht hırslarını alevlendirirler.* Eğer onları içeriden kızıştırarak bölmeyi başaramazlarsa, düşmanlarını onlara karşı kışkırtırlar. Bu konuda paradan kaçınmazlar, fakat kendi askerlerini savaşa yollamakta çok cimri davranırlar, vatandaşlarından bir tekini bile düşman ülkenin herhangi bir Prensiyle bile değişmezler.

Hazinelerinde sakladıkları altın ve gümüş stoklarını sadece bu amaçla kullanır ve bu gibi konularda asla bir kısıntıya gitmezler. Zi-

---

* VIII. Henry 1515'te İskoçya'da bu türden "nifaklar" yaratıp durmuştu.

ra, gündelik hayatta kullanmadıkları altın veya gümüş stoklarının bu gibi amaçlarla erimesi onların hayatını temelden sarsmaz. Yalnızca kendi ülkelerinde değil, yabancı ülkelerde de birikimleri vardır; birçok ülke kendilerine borçlu durumdadır, bu yüzden, savaş durumunda kullanmak için onlardan, özellikle de Ütopya'dan yüz mil mesafede bulunan Zapoletlerden asker temin ederler.* Bunlar, doğup büyüdükleri ormanlık ve kayalık ülkelerini çok seven ilkel ve vahşi bir halktır. Sıcağa, soğuğa ve ağır işlere çok dayanıklı olan bu halk yaşamın zevklerinden hiçbir şey anlamaz. Tarımla uğraşmaz, evlerine ve giysilerine özen göstermezler. Tek yaptıkları hayvan yetiştirmektir; çoğu avcılıkla ve hırsızlık yaparak geçinir; bu yüzden, adeta yalnız savaşmak için doğmuşlardır. Bunun için fırsat kollar, savaş çıktığında hemen atılırlar. Birçoğu kendilerini çağıran her ulus hesabına, az bir ücret karşılığında savaşır; hayatta tek bildikleri şey savaş sanatıdır; kendilerini kiralayan uluslara büyük cesaret ve sadakatle hizmet ederler. Kısacası, yaptıkları anlaşmalar asla süreklilik göstermez, düşman ülke kendilerine daha iyi bir teklifte bulunursa ertesi gün onun tarafına geçer, buna karşılık olarak diğer ülke ücretlerini artırırsa, ertesi gün tekrar onların safına katılabilirler. Ordularının bölünerek her iki tarafta da çarpıştıkları kimi savaşlar da vardır. Bu durumlarda,

* İsviçrelilerin Avrupa'nın hemen bütün ordularında paralı asker olarak oynadıkları o dönemdeki tarihsel rol bilinmektedir.

Prensin fazladan önerdiği küçük bir para karşılığında eski ilişkilerini ve dostluklarını unutarak birbirlerini öldürürler, günde fazladan alacakları bir peni için bile taraf değiştirebilirler. Para hırsı onları işte bu kadar etkiler; halbuki çok değer verdikleri paranın kendilerine pek az yararı olur; kanları pahasına kazandıkları bu parayı kısa sürede lüks ve sefahat için çarçur ederler.

Ütopyalılar onlara herkesten çok daha fazla para verdikleri için, karşılarında hangi ulus olursa olsun Ütopyalıların yanında çarpışırlar. Çünkü Ütopyalılar kendi işlerini yürütmek için nasıl en iyi insanları kullanmayı ilke edinmişlerse, savaşta tüketmek için de en kötü adamları kullanır, gerekliyse, onlara tehlikeli işler için büyük vaatlerde bulunur, ödüller önerirler, fakat birçoğu bu büyük tehlikelerden sağ kurtulamadığı için ödülleri almak için geri dönemez; dönenlere verilen vaatler ise gerçekleşir. Böylece, gerektiğinde yeniden onları kullanabilirler. Ütopyalılar için bu insanların çoğunun ölmesi hiç önemli değildir, hatta böyle iğrenç ve aşağılık bir toplumu ortadan kaldırmakla insanlığa hizmette bulundukları fikrindedirler.

Savaşlarında, eğer bu kötü adamlar artık tükendiyse, onların ardından dost ülkelerin birliklerini ve paralı askerlerin öteki arkadaşlarını cepheye sürerler. En son başvurdukları çare kendi yurttaşlarını cepheye yollamaktır. Bunu yaparken yurttaşları arasından cesareti sınanmış birini komutan atarlar. Onunla birlikte iki kişi daha gönderilir; eğer

komutan savaşta öldürülür veya esir düşerse, bunlardan biri onun yerini alır;* aynı talihsizlik onun da başına gelirse, üçüncü kişi komutan olur; böylece orduları komutansız kalma tehlikesine düşmez. Kendi ülkelerinin birliklerini oluştururken, her kentten sadece gönüllüleri alırlar; hiç kimseyi onun isteğine karşı çıkıp savaşmaya zorlamazlar, çünkü savaşmaya isteksiz korkak biri, orduya alındığında sadece pasif davranmakla kalmaz, aynı zamanda yüreksizliğiyle diğer askerleri de kötü yönde etkiler. Fakat kendi ülkeleri işgale uğradığında, yürekli olmasa bile gücü yerinde kişileri kullanırlar; bunları iyi askerler arasına karıştırarak savaş gemilerine bindirir ya da tek tek dağıtıp kent surlarına yerleştirirler, o zaman bu kişiler kaçmak için fırsat bulamazlar; utandıklarından, savaşın etkisinden ya da kaçmaları mümkün olmadığından cesur davranmak zorunda kalırlar. Burada zaruretten fazilet doğar. Hiç kimseyi yabancı ülkelere karşı isteği dışında bir savaşa sürüklemezler, ama eşleriyle birlikte savaşa gitmek isteyen kadınları da engellemek şöyle dursun, uyarı ve övgülerle desteklerler. Savaşa giden kadınları kocaları ile aynı sırada cepheye sürerler. Ayrıca çocukları ve akrabaları da onunla birlikte olur; böylece aralarındaki bağlar doğal olarak hepsinin birbirine yardım etmesini sağlar; eğer kadın kocasını ya da çocuk ana babasını kaybederse ve onun ya da onların yerine gerekirse kanının son damlasına kadar

* Herhalde More, Thukydides'in anlattığı Spartalılara özgü savaş kurumlarının hayalini kurmaktadır.

savaşmaması büyük bir onursuzluk addedilir.* Kendi vatandaşlarını tehlikeden uzak tutmak için her tedbiri alırlar, mümkünse her türlü tehlikeye kiraladıkları birlikleri sürerler, eğer bu tehlikeye kendilerinin atılmaları kaçınılmaz olursa, bunu daha önceki tedbirliliklerine eşdeğerde bir cesaretle göğüslerler. Başlangıçta fazla ateşli olmazlar, ama daha sonra gittikçe daha sertleşerek düşman üzerindeki baskıyı artırırlar. O kadar ki, düşmana toprak kaptırmaktansa ölmeyi yeğlerler; kendileri öldükten sonra çocuklarına iyi bakılacağından emin olmaları onları bütün endişelerden uzaklaştırır, cesaretlerini artırır ve onlara büyük azim verir. Askerlik konusundaki yetenekleri iyi birer savaşçı olmalarını sağlar; ülkelerinin yasalarına uygun olarak görmüş oldukları eğitim zihinlerini daha da dinçleştirir. Yaşamı umursamazca feda edilebilecek, vazgeçilebilecek bir şey olarak görmezler, fakat öte yandan, onu alçakça ve yakışıksız bir tarzda sürdürmek de istemezler. Savaşın en kızıştığı zamanda, kendilerini bu hizmete adayan gençlerin en yeteneklilerinden biri düşman komutanını ortadan kaldırmaya girişir; onu her yerde arar, doğrudan doğruya veya tuzağa düşürerek yakalamaya çalışır; yorulduğunda yerini bir başkası alır ve bu görev aralıksız devam eder. Bulduğunda, ya komutana silahla yakından saldırır ya da onu uzaktan yaralar. Arkadaşları da onunla birlikte geldik-

---

* Besbelli, Tacitus ve Caesar'ın anlattıkları eski Germen efsanelerini göz önünde bulunduruyor yazar. Bu Antik tarih yazarlarının etkisi, az ilerideki, mevzilerin sağlamlaştırılması anlayışına da yansımış.

lerinden çarpışmada kendini sağlama almış olur ve sonunda komutan ya öldürülür ya da esir alınır. Böylece bir zafer kazandıklarında mümkün olduğunca az insan öldürmüş olurlar. Öldürmek yerine daha ziyade esir almayı seçerler; ancak bunların arasından kaçmaya kalkışanları öldürürler. Askerlerin düşmanı kovalamasına asla izin verilmez, öyle ki, eğer günü kurtarmadan önce son taburu savaşa sürmeleri gerekiyorsa, kaçan düşmanların peşine düşüp ordunun düzenini bozmaktansa, bütün düşmanın kaçmasını tercih ederler. Geçmişte sık sık yaşadıkları şu olay hâlâ hatırlanır: Bir gün giriştikleri bir savaşta, ordularının ana kuvvetleri dağılmıştır ve zafer kazandığına artık inanmış olan düşman, düzensizce onların askerlerinin peşlerine düşmüştür. Bunun üzerine bir köşeye yerleşerek uygun fırsatı bekleyen birkaç asker saflarını bozmuş olan düşmanın üzerine yürüyerek savaşın seyrini tersine çevirip Ütopyalıların zafer kazanmalarını sağlamıştır.

Pusuya düşmemekte mi, yoksa pusu kurmakta mı daha becerikli olduklarını söylemek kolay değildir. Bazen geri çekildiklerini sanırsınız, halbuki akıllarında böyle bir şey yoktur; ya da gerçekten geri çekilmeye niyetlenseler bile bunu anlamak imkânsız gibi bir şeydir. Eğer konumlarının uygun olmadığına ya da sayıca yetersiz kaldıklarına karar verirlerse, gece sessizce geri çekilirler veya başka bir taktikle düşmanı yanıltmaya çalışırlar. Gündüz geri çekilirlerse bunu öyle bir düzenle gerçekleştirirler ki, bu durumda onların üzerine yü-

rümek, onların saldırırkenki konumlarından daha az tehlikeli değildir. Kamplarını derin ve geniş bir çukurla çevrelerler, buradan çıkan toprakla mevziler yaparlar; bu işte sadece köleler değil, nöbette olmayan askerler de çalışır ve böyle çok kişinin katılımıyla büyük ve güçlü bir tahkimat kolay ve inanılmayacak kadar kısa bir sürede hazır hale gelir. Savunma için çok dayanıklı olan zırhları, yürümelerini güçleştirmeyecek kadar hafiftir; hatta bununla yüzebilirler bile. Yüzmek, onların gördükleri askeri eğitimin bir parçasıdır. Gerek süvariler gerekse piyadeler ok atmakta çok ustadır.* Kılıç yerine, düşmana savrulup onu yere yıkan keskin ve ağır baltalar kullanırlar. Savaş aletleri icat etmekte ve bunları kullanana kadar düşmandan saklamakta çok ustadırlar; aksi takdirde düşman kendini bu silaha hazırlar ve böylece buluş yararsız hale gelirdi. Bu aletleri yaparken öncelikli amaçları, hafif ve kullanışlı olmalarını sağlamaktır.

Bir ateşkes yaparlarsa, buna son derece bağlı kalırlar ve hiçbir provokasyonun bu ateşkesi bozmasına izin vermezler. Düşman topraklarını asla talan etmez, ekinlerini yakmazlar ve atların ya da piyadelerin bunları çiğneyip zarar vermemeleri için gereken özeni gösterirler; çünkü belki de bu ekinden ileride kendileri yararlanacaklardır. Casus olmadıkça silahsız birine asla zarar vermezler. Bir kent onlara teslim olduğunda onu kendi ko-

---

* Eski İngiliz okçuları, halen 16. yüzyılda bile, her gerçek İngiliz'in gurur duyduğu, İngiliz ordularının en önemli silah gücünü oluşturmaktaydılar.

rumaları altına alırlar. Saldırıyla ele geçirdikleri bir yeri asla yağmalamazlar, ama teslim olmamakta direnen sorumluları kılıçtan geçirir, askerleri de köle yaparlar. Sivil halka dokunmazlar; eğer teslim olurlarsa, ölüme mahküm ettikleri komutanların mal varlıklarından hatırı sayılır bir bölümünü halka dağıtarak onları ödüllendirirler, geri kalan ise askerlere dağıtılır, fakat bu ganimetten kendileri için hiçbir şey almazlar.

Savaş sona erdiğinde yapmış oldukları harcamayı dost ülkelerden değil, savaştıklarından tazmin ederler. Bu gerek ileride yeniden gerektiğinde kullanmak için nakit olarak ya da arazi olarak talep edilir. Bugün Ütopya, muhtelif ülkelerden bu yolla edindiği arazilerden yılda yedi yüz bin dukayı aşan bir gelir elde etmektedir. Geliri tahsil etmek için halktan birinin bu ülkeye gitmesi ve orada prensler gibi yaşaması buyurulur; bu da bu kişinin orada bol para harcaması anlamına gelir, ama gene de hiç azımsanmayacak bir miktarı Ütopya'ya getirir ya da o ülkeye borç olarak verir. Bu sıkça yapılan bir şeydir, ama nadiren de olsa kimi zaman bu para geri istenir. Daha önce söylediğim gibi, kendileri için önemli fedakârlıklarda bulunmuş olan kişilere de bu arazilerden pay verirler. Kendileriyle savaşa giren bir prens ülkelerini işgal etmek için hazırlığa kalkıştığında onu ülkelerinin dışında karşılarlar, çünkü hiçbir savaşın kendi adalarında cereyan etmesinden hoşlanmazlar; böyle bir şey gerçekleşse bile, ülkelerini kendi adamlarıyla savunur, başka bir ülkeden yardım istemezler.

Ütopyalıların Dinleri

Sadece adanın farklı bölgelerinde değil, kentlerinin her birinde de çeşitli dinler benimsenmiştir; kimi güneşe tapınır, kimi aya, kimi de gezegenlere. Ayrıca geçmişte yaşamış birine erdemleri, şan ve şerefi nedeniyle sıradan olmaktan öte, adeta en büyük tanrı nazarıyla bakanlar da vardır. Fakat vatandaşların irfan sahibi olan büyük çoğunluğunun tapındıkları Tanrı bunlardan hiçbiri değildir; onlar ebedi, gözle görülmez, sonsuz ve insan aklını aşan bir Tanrı'ya tapınırlar; bu, hacmiyle değil, ama güç ve erdemiyle bütün evreni kaplayan ve bizim kavrayışımızın tamamen dışında olan bir varlıktır. O'na Her şeyin Babası adını verirler ve başlangıcın, çoğalmanın, gelişimin ve değişimin sadece O'nun sayesinde gerçekleştiğine inanırlar ve O'ndan başka hiçbir şeye ilahi payeler vermezler. Diğer inanışlar bu sözünü ettiğimden kimi noktalarda ayrı düşseler de, buluştukları ortak nokta, dünyaya hükmeden üstün varlığın tek olmasına inanmalarıdır. Bu varlığa kendi ülkelerinin dilinde, Mithras derler. Bu konuda ayrı düştükleri nokta, O'nun kimliği ile ilgilidir: Kimilerine göre tapındıkları Tanrı o Üstün Varlık'tır, kimilerine göre de bu tapındıkları idoldür; fakat, bu Üstün Varlığın kimliği her ne olursa olsun, her şeyin nedeninin bu büyük varlık* olduğu inancında birleşirler.

Bununla beraber Ütopya halkı bu muhte-

---

* Lat. Orijinalinde: "natura", Antik çağın doğa kavramına bilinçli bir yollama da var.

lif hurafelerden yavaş yavaş uzaklaşıyor ve –bana göre– öteki dinlere göre çok daha akla yatkın görünen bir dinde buluşmaya başlıyorlar. Hiç kuşku yok ki, eğer başlarına gelen ve ilahların gazabı olarak yorumladıkları kimi talihsiz kazalar olmasaydı bu hurafeler çoktan tarihe karışarak bu gerçekleşmiş olurdu.

Bizden Hıristiyan öğretisini, İsa'nın yaşamını, mucizelerini ve O'nun uğruna kanlarını seve seve akıtarak dinlerinin çeşitli ülkelere yayılmasını sağlayan birçok şehidin olağanüstü sadakat öykülerini dinledikten sonra inanamayacağınız kadar çok şaşırdılar. Tanrı'nın yüreklerine gizlice üflediği kutsal nefes sayesinde mi, Hıristiyanlığın ülkelerinde hâkim olan ortak paylaşım geleneğine çok uygun gelmiş olması nedeniyle mi bilmiyorum, ama İsa'yı ve O'nun kurallarıyla yaşayanları benimsediler ve bu gelenek oradaki kimi Hıristiyan topluluklarında halen muhafaza edilmektedir. Bu nedenler her ne olursa olsun, içlerinden birçoğu dinimizi kabul etti ve vaftiz oldu.

O sırada aramızdan iki kişi ölmüştü ve geriye kalan dört kişiden hiçbirimiz rahip değildik; bu yüzden onlara sadece vaftizi gösterebilmiştik; rahiplere özgü diğer dini işlemleri ise ne yazık ki görememişlerdi; fakat bunların ne olduklarını biliyor ve uygulamalarını öğrenmeyi hararetle arzuluyorlardı. İçlerinden birinin Papa'dan yetki almadan rahip olarak gerekli her şeyi uygulayıp uygulayamayacağını aralarında tartışıyorlardı ve sanırım, bu görev için birini seçtiler, ama ben oradan ayrıldığımda bu henüz gerçekleşmemişti.

İçlerinde dinimizi kabul etmeyenler ne buna engel olmaya çalıştılar ne de seçenlere herhangi bir saldırıda bulundular; sadece, orada bulunduğum sırada bir kişi cezalandırıldı. Kendisi henüz vaftiz olmuştu ve bütün öğütlemelerimize karşın, Hıristiyanlık dinini her yerde insanlara uluorta telkin etmeye başlamıştı ve bunu öyle ateşli bir şekilde yapıyordu ki, sadece dinimizi övmekle kalmıyor, bütün diğer inançları zındık ilan ediyor, buna inanmayanların kutsal yasalara karşı geldikleri için cehennem ateşinde yanacaklarını söylüyordu. Epey bir süre böyle davranmayı sürdürdükten sonra tutuklandı ve yargılanarak sürgüne mahkûm edildi. Bu cezanın gerekçesi bu insanın Hıristiyanlığı benimsemesi değil, halkın arasına fesat sokmaya kalkışmasıydı. Hiç kimsenin inancı yüzünden cezalandırılamayacağı, onların en eski yasalarından biriydi.

Çünkü Kral Utopus, kendisi adaya gelmeden önce de, yerli halkın arasında bölünmelere yol açan dini çatışmaların olduğunu öğrenmiş, ayrı dinlere mensup grupların kendisine karşı birleşecekleri yere, her birinin kendi hesabına çarpıştığına tanık olmuş ve orayı ele geçirmenin bu yüzden çok kolay olacağını anlamıştı. Onları bastırdıktan sonra bir yasa çıkartarak, herkesin istediği dine bağlı kalabileceğine, isterse başkalarını da dostane ve uygun metotlarla kendi inancına çekmeye çalışabileceğine, fakat kimsenin başkasını zorla buna ikna etmeye kalkışamayacağına, aksi takdirde sürgün ya da kölelikle cezalandırılacağına karar vermişti.

Kral Utopus bu yasayı sadece günlük çekişmelerden ve uzlaşmazlıklardan zarar gören toplumsal barışı korumak amacıyla değil, dinin gelişimi de bunu gerektirdiği için yapmıştı. Hiçbir şey hakkında kesin yargılı olmamak gerektiğini ve belki de Tanrı'nın kendisine farklı şekillerde tapınılması için bütün bu dinleri göndermiş olabileceğini düşünmüştü; bu yüzden, kişinin kendi dininin doğru olduğuna inanarak diğerlerini buna bağlanmaya zorlamasının saçma olduğuna karar vermişti. Ve eğer tek bir din hakikatin çoğunu içeriyor ve diğer hepsi sahteyse, insanlık aklını kullandığı ve ölçülü davrandığı takdirde hakikatin doğal gücü sayesinde en sonunda başarıya ulaşacak ve parlayacaktır, diye düşündü Utopus. Oysa silahlara başvurup kargaşa yaratarak dini dayatma yoluna gitme durumunda, tıpkı ekinin çalı ve dikenlerle sarmalanarak boğulması gibi en iyi ve en kutsal dinin paha biçilmez hazinesi de, en aşağılık insanlar en acımasızlar oldukları için, değersiz batıl inancın çılgınlığı içinde boğulup giderdi. İşte bu yüzden herkesi inandığı dine sadık kalmakta özgür bırakmış, sadece ruhumuzun bedenimizle birlikte öldüğü ya da dünyanın ilahi takdirle değil, rastlantıyla çekilip çevrildiği gibi insan doğasının itibarını zedeleyebilecek inançlara karşı oldukça ciddi ve sert bir yasa çıkartmıştır. Bu nedenle, yaşamdan sonra iyiliklerin ödüllendirileceği, kötülüklerinse cezalandırılacağı bir dünyanın varlığına eskiden beri hepsi inanmaktadır ve bunu inkâr eden birini insan yerine koymaz-

lar, insanın asil ruhunun herhangi bir hayvanınkinden daha üstün olmadığını düşündüğü için bu inançsızın insanlığa ve düzenli bir ulusun fertlerine aykırı düştüğünü kabul ederler; çünkü şüphe yok ki ölümden sonra hiçlik olduğunu düşünen ve yasalardan başka hiçbir şeyden korkmayacak biri, aynı zamanda dalavereyle ya da zor kullanarak yasaları ihlal etmek konusunda tereddüt etmeyecektir. Bu tür inançlara bağlananların mevkilerini asla yükseltmez, şeref payeleri vermez ve hiçbir devlet makamını onlara teslim etmezler, aksine aşağılık ve rezil zihniyetli kimseler olarak görürler, ama gene de onları cezalandırmazlar, çünkü insanın inancını kendi iradesiyle seçmediğine inanırlar. Gözünü korkutarak düşüncelerini gizlemesine neden olmazlar, ama düşüncelerini yalan dolanla hilekârca gizleyenlere de iyi gözle bakmazlar. Ütopyalılar sahtekârlığı nefretle karşılarlar. Aslında, bu kişilerin inançlarını savunmak amacıyla özellikle sıradan insanlarla konuşmaları yasaktır, özel ortamda rahip ya da önemli kişilerle konuşmalarına izin verir, hatta bunu desteklerler, çünkü ancak bu önemli kimselerin onların akıllarını başlarına toplamalarını sağlayacaklarına güvenirler.

İçlerinde başka saplantıları olan birçok kimse de vardır, ama bunlar kötü ve mantıkdışı görüşler olmadığından tamamen dışlanmazlar. Bu kimseler ötekilerin tam tersi bir hataya düşüp hayvan ruhunun insan ruhunun asaletinden çok uzak olduğunu, bu yüzden de bir hayvanın insan gibi büyük mutlu-

luklar yaşayamadığını düşünmekle birlikte hayvan ruhuna da ebedîlik atfederler. Herkes, iyi insanın diğer dünyada sonsuza kadar mutlu olacağına inanır; bu yüzden hastalara sevecen davranırlar ve yaşamdan kopmak istemediği halde ölenler dışında bu dünyadan ayrılanlar için üzülmezler. Böyle bir durumu, yani ölmekte olan birisinin yaşamda kalmaya direnmesini, çok kötü bir işaret olarak görürler: Suçunun bilincinde olan ve tamamen umutsuzluğa kapılmış olan ruh, gittikçe yaklaşmakta olduğu bilinmezlikte kendisini bekleyenlerden endişe ederek bedeni bırakmak istememektedir. Tanrı'nın çağrısına güle oynaya gitmeyip, isteksizce, adeta sürünerek gidenleri de O'nun hiç hoş karşılamadığına inanırlar. Böyle ölmekte olan birini gördüklerinde korkudan sarsılırlar ve onu sessizlik ve kederle uğurlarlar, uçup gitmekte olan ruhuna karşı merhametli olması için Tanrı'ya yakarırlar ve bedenini toprağa verirler; fakat neşeyle ve yüreği umut dolu olarak ölen biri için kederlenmezler, bedenini taşırken ilahiler okurlar ve bedenini son derece vakarla Tanrı'ya emanet ederler. Bu sırada üzgün olmaktan ziyade ağırbaşlıdırlar; daha sonra cesedi yakarlar ve anısına mezar taşının üzerine bir yazı yazarlar. Cenazeden döndüklerinde merhumun doğru yaşamı ve yaptığı iyi işler üzerine konuşurlar; en çok söz ettikleri de ölümü nasıl vakarla karşıladığı olur. İyi bir insanın anısına gösterilen saygının diğer insanlar için yol gösterici ve kendisine sunulacak en uygun saygı tarzı olduğu fikrindedirler.

İnsan yetilerinin mükemmel olmamaları nedeniyle ruhları göremediğimizi, fakat onların her zaman aramızda olduğunu ve kendileri hakkında konuştuklarımızı duyduklarına inanırlar. İstedikleri her yere gitmekte özgür olan ruhların, dünya üzerinde sevgi ve dostluk duygularıyla birlikte yaşamış oldukları yakınlarını bir daha görmek istemeyecek kadar nankör olabileceklerini düşünmek anlamsız olsa gerek; bunun yanı sıra iyi bir insan öldükten sonra, onun bu tür bağlılıklarının ve bütün diğer iyi mizaçlarının eksileceği yerde daha da arttığını ve bu nedenle onların hâlâ canlıların arasında olduklarını ve insanların bütün konuştuklarını ve yaptıklarını idrak ettiklerini düşünürler. Bundan dolayı, onların koruyuculuklarına inanarak işlerine daha güvenle sarılırlar ve atalarının yanı başlarında olduklarını düşünerek kötü işler yapmaya kalkışmazlar.

Başka halklarda son derece yaygın olan ve değer verilen falcılığa ve diğer saçma kehanetlere değer vermez, bunlarla dalga geçerler; ama doğadan kaynaklanmayan mucizelere büyük saygı duyarlar ve zaman zaman şahit oldukları bu mucizeleri İlahi Varlığın tecellisinin bir işareti olarak görürler ve kimi önemli durumlarda Tanrı'ya yakararak, kendilerine mucizevi bir yardımda bulunmasını dilerler.

Tanrı'yı, yaptığı işlerle ve doğayı inceleyerek anmanın ve verdiği nimetler için ona şükretmenin, Tanrı'yı yüceltmenin onun bir yolu olduğuna ve bunun, Tanrı'nın hoşuna gideceğine inanırlar. Öte yandan, sayıları hiç az ol-

mayan, tam da manevi, dini nedenlerle bütün zihinsel çalışmayı ihmal eden, şeylerin bağlamlıklarının bilgisi ile hiç uğraşmayan, ama tembellik, rehavet tanımayan kimseler de vardır. Bunlar sadece pratik faaliyetlerle ve insanlara karşı görevlerini yerine getirerek yaptıkları iyi işlerle kendilerini kabul ettirebileceklerini, ölümden sonraki manevi kurtuluşa, ruhun esenliğine ulaşabileceğimizi düşünen, dindarlardır. Bunlardan kimileri hastaları ziyaret eder, kimileri yolları onarır, arkları temizler, köprüleri elden geçirir, çakıl ya da taş çıkarır, kimileri de ağaç kesip odun hazırlar ve ekin ya da başka gereksinimleri at arabalarıyla kente taşır. Gerek kamuya gerekse özel kişilere hizmet eden bu şahıslar kölelerden daha fazla çalışırlar; birçok kimsenin çekindiği kaba, zor ve pis işleri kendi arzularıyla seve seve yaparlar ve böylelikle diğerlerinin işlerini kolaylaştırırlar, kendi kendilerine acı vererek yaşamlarını güç işlere adarlar, yaptıklarının hesabını kimseye çıkartmazlar, başkalarının yaşama tarzını bu nedenle hor görmez, kendi hayat tarzlarıyla övünmezler. Bu insanlar kendilerini köle yerine koydukça, o kadar çok genel itibar görürler. Bu kişiler iki akımda toplanırlar:* Bazıları hiç evlenmeyerek yaşamları boyunca bakir kalır ve etin hiçbir çeşidini yemez; dünyadaki yaşamın

* Yazarın burada karşımıza çıkardığı, Tanrı'nın hoşuna giden "kirli, pis iş" anlayışını, daha önceki bölümlerde, şerefsizlere, onursuzlara ve kölelere ilişkin açıklamaları ile bağdaştırmak nasıl zorsa, her iki keşiş tarikatının inanç sistemini, Ütopyalıların "epikürcü" anlayışlarıyla bağdaştırmak da o kadar zor görünüyor.

bütün zevklerinden vazgeçerler, bunları zararlı görürler ve mümkün olan en güç ve ağır yollarla öteki dünyaya umut bağlarlar ve bu çabalarında son derece içten ve dürüsttürler. Diğerleri ise, fazla güç bir yaşamı göğüslemek istemez ve tek eşli olarak evlenmeyi tercih ederler ve bunun zevkinden kendilerini mahrum etmeye yanaşmazlar; çocuk sahibi olmanın insanlığa ve ülkelerine karşı vazifeleri olduğunu düşünürler; işlerini engelleyecek mahiyette olmadıktan sonra hiçbir zevkten kaçınmazlar, bu yüzden et yerler ve bu sayede daha kolay çalışacaklarına inanırlar. Ütopyalılar bu mezhebi daha bilgece bulurlar, fakat birincisinin kutsallığına da saygı duyarlar. Sadece mantıksal nedenlerle bekâr kalmayı evlenmeye veya kolay bir yaşamı zahmetlisine tercih edenleri küçümserler, fakat bunları dini nedenlerle yapanlara saygı duyarlar. Bu zorlu yaşam türünü seçen kişilere kendi dillerinde Brutheskas derler; bu bizim dilimizde "tarikat keşişi, rahibi"* anlamına gelir.

Rahipleri saygın kişilerdir ve sayıları da oldukça azdır; her kentte on üç rahip bulunur ve tapınak başına bir rahip düşer; fakat savaşa gidildiğinde bunlardan yedisi kendi (kentlerinin) birlikleriyle beraber gider, diğer yedisi ise yoklukları süresince onların yerine onların işlerine bakar; savaştan geri döndüklerinde gene herkes kendi tapınağıyla meşgul olmaya başlar; yokluklarında diğerlerinin ye-

* Lat. "religiosi" ortaçağın teknik anlayışında Tanrı korkusu duyanlar, rahipler.

rine bakanlardan biri başrahibin yardımcılığını yapar ve bu görevi ölümüne kadar sürer; daha sonra yerini başkası alır. Bunlar, hizipleri önlemek için, diğer yöneticiler gibi gizli oyla seçilirler ve seçildikten sonra rahipler kurulu tarafından kutsanırlar. Bütün kutsal şeyleri korumak, Tanrı'ya ibadet etmek ve toplum törelerini denetlemek onların görevidir. Bunlardan biri tarafından sorgulanmak üzere çağırılan ya da onlarla gizlice konuşan kişi ayıplanır ve kendisine her zaman kuşkuyla bakılır. Rahiplerin bütün görevleri halkı doğruluğa teşvik etmek ve onları uyarmaktır; kötü kişileri ıslah ve cezalandırma yetkisi sadece Prense ve diğer yöneticilere aittir. Rahibin yaptığı en sert şey, ibadete kötü gözle bakanları toplumdan dışlamaktır. Ütopyalılar için bundan daha dehşete düşürücü bir şey olamaz, bu ceza ona maruz kalan insanları aşağılar, içlerini gizli korkularla doldurur; bu ceza dine duyulan saygıdan gerekli görülür; bedenleri de bu ıstıraptan pay almaktan kurtulamaz; bu yüzden pişmanlıklarını en kısa zamanda rahiplere açıkyüreklilikle itiraf etmezlerse Senato tarafından tutuklanırlar ve dine karşı yaptıkları saygısızlıktan dolayı cezalandırılırlar. Gençleri eğitmek rahiplerin görevidir, onları bilimden ziyade manevi anlamda yetiştirirler; çocukların körpe ve esnek beyinlerini, hem kendilerine hem de topluma yararlı olacak görüşlerle donatmak için her usule başvururlar. Bu çocukların, o yaşta edindikleri bu fikirlerin derin etkisi bütün yaşamları boyunca sürer ve bu şekilde yetişmiş

insanlar ülkenin barış içinde yaşamasına katkıda bulunurlar; ki ülkeler en çok hastalıklı beyinlerden çekmişlerdir. Rahiplerin eşleri ülkenin en olağanüstü kadınlarıdır; kimi zaman, pek sık olmasa da kadınların da rahip oldukları görülür. Bunlar yaşlı dulların arasından seçilirler.

Rahipler sivil yöneticilerden daha fazla onurlandırılırlar; eğer içlerinden biri suç işlerse, bunun yüzünden sorumlu tutulmaz. Onların cezalandırılmaları Tanrı'ya ve kendi vicdanlarına bırakılır; ne kadar kötü olursa olsun onlara el uzatılmaması gerektiğini, onlara ceza vermenin ancak Tanrı'nın işi olduğunu düşünürler; hem zaten az sayıda rahipleri vardır ve her biri özenle seçilmiş böyle erdemli kişilerin günah işlemeleri hiç de alışılagelmiş bir şey değildir. İnsan doğasının değişken olması nedeniyle böyle bir şeyin gerçekleşebileceği varsayılsa bile, sayıca az ve devletin yönetiminde söz sahibi olmayıp sadece saygı duyulan kişiler oldukları için toplumun bundan zarar görmesi söz konusu değildir. Rahiplerin sayıca az olmasının nedeni, kendilerine atfedilen saygıyı muhafaza edebilmektir;* zira çok sayıda olmaları durumunda bu saygının azalacağı kuşkusuzdur. Sıradan olmanın çok ötesinde, adeta ilahi erdemlere sahip kişiler bulmanın zaten çok güç olduğu fikrindedirler. Rahiplerinin komşu ülkelerde gördükleri saygı ülkelerinde gördüklerinden hiç de aşağı değil-

---

* Bu bölümün polemikçi-ironik anlamı, (geç ortaçağ dönemi kilisesindeki din adamı sayısının bolluğuna yönelik bir eleştiri olarak) önceki baskılarda ayrıca bir kenar notuyla vurgulanıyor.

dir; şimdi anlatacaklarım bunun nedeninin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Ütopyalılar savaşa girdiklerinde, üzerinde kutsal elbiseleri olduğu halde onlarla birlikte giden rahip, hareket sırasında cepheden fazla uzak olmayan bir yerde diz çöküp ellerini gökyüzüne doğru kaldırarak önce barış için, sonra kendi ülkesinin galip gelmesi, ama özellikle de taraflardan hiçbirinden fazla insanın ölmemesi için dua eder* ve zafer kendi taraflarına döndüğünde öfkelerini frenlemek için askerlerin arasına karışır ve eğer düşman askerlerinden biri onu görür veya çağırırsa hemen yanına giderek elbisesine dokunmasını sağlar ve bu şekilde asker hem canını hem de malını kurtarmış olur; bu nedenle çevrelerindeki bütün ülkeler onlara son derece saygı duyar, çünkü onlar sadece düşmanı kendi halkının öfkesinden değil, bazen kendi askerlerini düşmanın gazabından kurtarmaya da muktedirdirler; kimi zaman askerleri savaş sırasında bozguna uğrayıp kaçmaya başladıklarında rahipler düşmanın büyük bir kıyım ve talan girişimini önlemek için araya girmişler ve daha fazla kan dökülmesine engel olmuşlardı; bu girişimleri sayesinde son derece uygun koşullarla barış sağlanmıştı; yeryüzünde hiçbir ulus onların kutsallıklarını ve dokunulmazlıklarını hiçe sayacak kadar vahşi, kıyıcı ve barbar olamaz.

Her ayın ilk ve son gününü ve her yılın ilk

---

* 16. yüzyılın başında kilise adamlarının, papaların bizzat devlet adamı kimliğiyle savaşlarda oynadıkları rolü düşünürsek, buradaki düşüncelerin bir dönem eleştirisi işlevi taşıdıklarını söyleyebiliriz.

ve son gününü kutsal sayar ve bu günleri bayram kabul ederler. Ayları ayın seyrine, yılları da güneşin seyrine göre belirlerler. Bu bayramların ilk günlerine Cynemem, son günlerine ise Trapemem derler, ki bu sözcükler bizim dilimizde şenliğin başlaması ve sona ermesi anlamına gelir.

Olağanüstü güzellikte tapınakları vardır; bunlar asil görünüşlü ve az sayıda olduklarından çok büyük yapılardır; içleri biraz loştur, ama bu mimari bir hatadan kaynaklanmayıp belli bir amaca yöneliktir: Rahipler fazla ışığın kişinin dikkatini dağıtacağını, halbuki az ışıkta insanın dikkatini toplayarak kendini ibadete daha iyi verebileceğini düşünürler. Çok çeşitli dinleri olmasına karşın, hepsi de Tek Varlığa tapınma noktasında birleşirler ve bu yüzden tapınaklarda bu ortak inanca aykırı düşen hiçbir şey görülmez; her mezhebin kendine özgü törenleri evlerde özel olarak gerçekleştirilir ve toplu ibadetleri sırasında bu farklı mezheplere aykırı düşecek hiçbir şey bulunmaz. Herkes Tanrı'yı kendi dininin geleneklerine uygun olarak tasavvur ettiği için, tapınaklarda Tanrı figürü bulunmaz; ayrıca, Tanrı için hepsinin kullandığı ortak isim Mithras'tır; dualarında herhangi bir mezhebe ters düşecek sözcükler bulunmaz.

Her bayramın son günü aç karnına tapınaklarda bir araya gelirler ve o ay ya da yıl iyi geçtiği için Tanrı'ya şükranlarını sunarlar; yeni bir dönemin başlangıcı olan ertesi günün sabahında gene tapınaklarda buluşarak bu dönemin mutluluk getirmesi için dua

ederler. Bayramın son gününde tapınağa gitmeden önce kadınlar kocalarının, çocuklar ana babalarının önünde diz çökerek yapmış oldukları hataları itiraf ederler ve onlardan özür dilerler. Böylece aile içindeki bütün küçük hoşnutsuzluklardan arınmış olarak Tanrı'ya olan görevlerini huzurla yerine getirirler; çünkü kafalarında karışık düşüncelerle veya herhangi birine kin ve öfke duyarak tapınağa girmenin Tanrı'ya büyük saygısızlık olduğunu ve yüreklerini bunlardan temizlemeden Tanrı'ya ibadet etmeye kalkışan birinin şiddetli bir cezaya maruz kalabileceğini düşünürler. Tapınaklarda erkekler sağ, kadınlarsa sol tarafta toplanırlar; kadınlar ve erkekler mensubu oldukları ailenin büyüklerinin önünde dururlar; bu şekilde aileyi yöneten kişiler onların toplum içindeki davranışlarını izleme imkânı bulmuş olurlar; ayrıca gençlerle yaşlılar bir arada otururlar, çünkü gençler hep bir arada otururlarsa, o yaşlarda insanı erdemli olmaya yöneltecek en büyük etken olan Tanrı korkusunu içlerinde duymayarak zamanlarını boş şeylerle harcayabilirler.

Hiçbir canlı yaratığı Tanrı'ya kurban etmez, Tanrı'nın kendi can verdiği yaratıkların öldürülmesinden ya da kanlarının akıtılmasından hoşnut kalmayacağı için bunun uygun olmadığını düşünürler. Ayin sırasında tütsüler, çeşitli güzel kokular ve çok sayıda mum yakarlar; elbette bunu Tanrı'ya dualarından daha fazla bir şey sunmak için yapmazlar, sadece bunun Tanrı'ya ibadetin zararsız ve doğal yolu olduğuna, güzel kokularla, mumların ışığıyla

ve diğer törenlerle oluşan ortamın insan ruhunu daha da yüceltececeğine ve onun daha canlı ve daha keyifli ibadet edeceğine inanırlar.

Herkes tapınağa üzerinde beyaz giysilerle gider, rahiplerse renkli ve işlemeli güzel kıyafetlerle görünürler. Bunlar pahalı malzemeden yapılmamıştır, kıymetli taşlar yerine çeşitli kuş tüyleriyle işlenmişlerdir ve bezemelerinde icra edilen sanat onları birçok pahalı malzemeden daha değerli kılar. Bu tüylerin yerleştiriliş şekillerinin, eski zamanlardan beri süregelen gizemli bir geleneğin devamı olarak kimi meçhul sırları yansıttığını söylerler; hiyeroglifi andıran bu desenler Tanrı'dan gelen nimetleri ve gerek O'na, gerekse kendi yakınlarına olan görevlerini hatırlamalarına yarar. Rahip üzerinde bu giysilerle ortaya çıkar çıkmaz, adeta Tanrı orada belirmiş gibi herkes büyük bir saygı ve sessizlik içersinde yerlere eğilir. Cemaat bir süre o şekilde kaldıktan sonra rahibin bir işaretiyle doğrulur ve müzik eşliğinde ilahiler söylemeye başlar. Müzik aletleri bizimkilerden oldukça farklıdır: Bunların birçoğu bizimkilerden daha hoş sesler çıkarır, kimileri ise bizimkileri andırır. Ama çok farklı olan bir şey vardır: Vokal ya da enstrümantal bütün müzikler, duyguları ifade eder ve ilahinin sözleri ister neşeli, ister huzur verici olsun, isterse keder ve vicdan azabını yansıtsın, müzik bütün bu temaları dinleyenlerin kalplerinin ta derinlerine kadar işler. Bundan sonra rahipler ve cemaat Tanrı'ya görkemli dualar okurlar; hep bir ağızdan söylemeye çok elverişli olan bu dualarla Tan-

rı'nın dünyanın yöneticisi ve ellerine geçen her şeyin kaynağı olduğu, özellikle de kendileri dünyanın en mutlu ülkesinde doğdukları ve diğerlerine göre en doğru olduğunu umdukları dinle kendisine ibadet ettikleri için O'na şükranlarını sunarlar ve eğer yanılıyorlarsa ve Tanrı tarafından daha fazla kabul görecek bir yönetim şekli ya da din varsa bunu öğrenmelerini sağlaması için O'na yakarır, kendilerine hangi yolu gösterirse göstersin O'na inanmaya devam edeceklerine ant içerler. Yok eğer yönetim şekilleri en iyisi ve dinleri en doğru dinse O'ndan yollarında kendilerine destek olması ve tabii akıl ermez iradesi sonucu o farklı dinlerin ortaya çıkmasına izin vermemişse dünyadaki diğer ulusların da hidayete ermesi için dua ederler. Daha sonra, er ya da geç, vakti geldiğinde kendilerini kolayca yanına almasını, buna engeller koymamasını isterler; fakat bu ölüm O'nun üstün iradesi karşısında küçük düşürücü bir tarzda olmamalıdır; O'nun kendilerini çabucak yanına almasını arzularlar ve bunun için rahat bir yaşam sürerek uzun zaman beklemektense, ölümlerin en korkuncuyla son nefeslerini vererek O'na bir an önce kavuşmayı yeğlediklerini bildirirler. Bu dua sona erdiğinde yeniden yere diz çökerler, sonrasında eve yemeğe giderler ve günün geri kalan kısmını oyunlarla ya da askeri talimlerle geçirirler.

İşte size bir devleti, daha doğrusu, kanımca devlet sözcüğünü bütün dünyada hak eden yegâne ülkeyi tanımlamaya çalıştım. Başka yerlerde halkın yararından söz edenler aslın-

da kendi çıkarlarından bahsetmekteyken, kimsenin özel mülkünün olmadığı bu ülkede herkes hararetle kamu yararının peşindedir; fakat insanların böyle farklı davranmalarına şaşırmamak gerekir; diğer ülkelerde insanlar eğer kendi malvarlıkları olmazsa, devlet zenginleşse bile açlıktan öleceklerini gayet iyi bilirler; bu yüzden kamunun çıkarlarından önce kendilerininkini düşünürler; fakat herkesin dürüst olduğu Ütopya'da devletin hazinesi dolu olduğundan, insanlar ürünün eşit dağıtılacağını bilirler, bu yüzden hiç kimse fakir ya da muhtaç değildir; herkesin zengin, mutlu, geçim kaygılarından uzak olduğu, kadınların kocalarına para konusunda yakınmadıkları bir ülkede insanların bir şeye sahip olmadıkları söylenebilir mi? Kimse çocuklarının aç kalacağı korkusu yaşamıyor, ya da kızının çeyizini nasıl düzeceğini düşünmüyor; herkes kendisinin, karısının, çocuklarının, torunlarının ve gelecek bütün kuşakların bolluk içinde mutlu bir yaşam süreceğinden emin; hatta içlerinde artık çalışamayacak olanlar bile diğerlerine verilenin aynısını alacaklar. Onlardaki adalet diğer hiçbir ülkenin adaletiyle kıyaslanamaz; başka bir yerde onlarınki gibi bir adalet ve eşitlik anlayışı varsa kahrolayım; topluma hiç yararı olmayan işler yaparak büyük lüks ve ihtişam içinde yaşayan asilzade, kuyumcu, bankacı veya benzer statüdeki insanların yanı sıra yokluklarına ulusun bir yıl bile dayanamayacağı ve oldukça ağır işlerle uğraşan, karşılığında da hayvanlardan daha iyi sayılmayacak koşullarda sefil bir yaşam sü-

ren arabacı, nalbant, çiftçi gibi kimselerin bulunduğu bir ülkede adaletin var olduğu söylenebilir mi? Hem hayvanlar bu kadar yoğun çalışmazlar, önlerine konanı iştahla yerler ve geleceğe ait kaygıları yoktur, halbuki onlar emeklerinin karşılığını alamamak kaygısının yanında, yaşlanınca parasız kalacak olmanın ıstırabını da yaşarlar; kazançları ancak günlük yaşamlarına yettiğinden yaşlılık günleri için para biriktiremezler.

Boş ve yararsız işlerle uğraşan o asilzade, kuyumcu ya da benzer meslekleri icra eden kişilere cömert davranan, fakat emeklerine gereksinim duyduğu kömürcü, nalbant ya da çiftçiye ilgi göstermeyen hükümet adaletsiz ve nankör değil midir? Toplumun bütün bu hizmetlerden yararlandıktan sonra, bu insanlar yaşlanıp hasta olduklarında ve yokluğa düştüklerinde, onların yapmış oldukları faydalı işleri tamamen unutması ve yaptıkları karşılığında bu insanlara verilen tek şeyin sefalet içinde ölüm olması hak mıdır? Zengin kesim ise sadece kişisel düzenbazlıklarıyla değil, aynı zamanda koydukları yasalarla da emekçilerin gelirlerini daha da düşürmeye uğraşır; yaptığı işlerle çok daha fazlasını hak eden bu kesime düşük ücretler vermek ve bu tutumu yasallaştırmak için kanunlar çıkararak adalet kılıfıyla örtmek, sanırım adaletsizliğin en büyüğüdür.

Bu yüzden diğer bütün devletlerde gördüğüm, devleti yönetiyormuş gibi görünen zengin kesimin aslında sadece kendini düşündüğü ve bunun için her türlü yol ve yöntemi kul-

landığıdır; önce kirli yollarla edindikleri serveti tehlikelerden uzak tutarak korumayı amaçlarlar, sonra da fakirlerin emeklerini mümkün olduğunca ucuza satın almaya çalışıp onları ezebildikleri kadar ezerler ve onların sömürü gücünü artıran yolların toplum tarafından resmen tanınmasına karar verince de, onları uyulması zorunlu yasalara dönüştürürler. Bu kötü niyetli kişiler herkese yetecek miktardaki servetlerini doymak bilmez hırslarıyla kendi aralarında paylaşırlarken Ütopyalıların sahip oldukları mutluluktan da uzaklaşmaktadırlar; çünkü Ütopyalılar para hırsıyla birlikte fesadı da yok ettiler. Dünyada paranın ortadan kalkmasıyla, sahtekârlığın, hırsızlığın, soygunculuğun, kavganın, kargaşanın, çekişmenin, fesadın, cinayetin, kalleşliğin, büyücülüğün de herhangi bir ek yasaya ihtiyaç duymaksızın yok olup gideceğini kim görmezden gelebilir ki? İnsanın korkuları, kaygıları, endişeleri ve çektiği güçlükler de paranın yok olmasıyla birlikte ortadan kalkar; hatta parayla doğrudan ilişkili olduğu sanılan yoksulluk bile ortadan kalkar. Bu noktayı biraz daha açayım isterseniz.

Bir yılın verimsiz geçtiğini ve binlerce kişinin açlıktan öldüğünü düşünelim; o yılın sonunda zenginlerin ambarlarında bir araştırma yapıldığında, bu ambarların bütün o muhtaç halkı doyurmaya yetecek kadar bol tahılla dolu oldukları görülür; eğer bunlar halka dağıtılmış olsaydı hiçbiri o korkunç sona uğramazdı; hayatın gereksinimlerini karşılamak için icat edildiği söylenen o para de-

nen illet, aslında bütün ihtiyaçları gidermeyi engelleyen yegâne şeydir.

Hiç kuşkum yok ki zenginler de bunun farkındalar ve aşırı miktarda para yerine sadece gerekli şeylere sahip olmanın ve bütün o paralarla yoksulluğun büyük kısmını ortadan kaldırmanın ne büyük bir mutluluk olduğunu pekâlâ biliyorlar ve sonsuz irfanıyla neyin iyi neyin kötü olduğunu bilen İsa'nın kanunlarının altında toplanmış olan herkesin, Ütopya'daki gibi yasalarla yönetilmelerinin onların da kendi çıkarlarına olduğuna kuşkum yok; tabii insanın başındaki en büyük bela ve sefaletin kaynağı olan kibirden kurtulabilselerdi bunu kabul edebilirlerdi; çünkü bu kibirlilik, mutluluğu daha çok başkalarının sefaletiyle ölçer ve küçümseyebileceği yoksullar olmasa Tanrıçalık mertebesiyle bile tatmin olmaz. Kibirli insan kendi mutluluğunun, başkalarının talihsizlikleri ile bir aradayken daha da arttığını düşünür; insanlar servetlerini sergileyerek kendilerini daha güçlü hissederler. Bu cehennem yılanı, ölümlülerin vicdanlarına sinsice yaklaşır ve bu vicdanı kolayca ele geçirerek yerinden söküp atar; bu yüzden Ütopyalıların bütün dünyanın edinmesini umduğum bu yönetim şekline sahip olduklarına çok memnunum; onlar, insanın mutlu yaşayabileceği ve devamlılık arz edebileceğini düşündüğüm bir siyasi sistem kurmuşlar; halkın kafasından bütün tutku ve hizip tohumlarını söküp attıkları için, birçok ülkenin mahvolmasına neden olan herhangi bir kargaşa tehlikesinden uzaklar; ayrıca ülkelerinde böyle güzel yasalarla barış

içinde yaşadıkları müddetçe onların felaketini kıskançlıkla gözleyen komşu ülke prensleri bu emellerine asla ulaşamayacaklar.

....

Raphael sözlerini bitirdikten sonra bu halkın alışkanlıkları ve gülünç görünen yasaları üzerine bir süre düşündüm. Ütopyalıların, gelenekleri, savaş yöntemleri, din ve kutsal konularla ilgili inançları ve diğer çeşitli ayrıntıların yanında özellikle ortak yaşamları, para kullanmamaları, devletin şanı şerefi sayılan soyluluk, ihtişamlılık gibi değerleri kökünden atıyordu. Raphael yorgun göründüğünden ve ona getireceğim herhangi bir eleştiriyi kaldırıp kaldıramayacağını bilmediğimden bu konuda onunla ileri bir tartışmaya girmedim. Raphael'e göre, başkalarının buluşlarında birtakım sakatlıklar bulan kimseler, aslında karşısındakiler tarafından aptal sayılmaktan korkan kişilerdi. Benim hakkımda da aynı şekilde düşünmesini istemedim. Bu yüzden, Ütopyalılar üzerine övücü sözler söylemekle yetindim; daha sonra koluna girerek onu yemeğe götürdüm ve kendisine bu konu üzerinde başka bir zaman daha ayrıntılı olarak konuşmayı arzuladığımı söyledim; gerçekten de böyle bir fırsat bulursam memnun olacağım. Kendisi çok bilgili ve dünyadan çok haberdar biri olsa da, söylediklerinin hepsine tamamen katılmadığımı itiraf etmeliyim; bununla birlikte Ütopya ülkesinde bulunan pek çok şeyin kendi ülkemizde de bulunmasını çok arzu ettim. Bu da bir gerçek.

NOTLAR

Ütopya, yorumları hâlâ birbiri ile çelişen, birbirini tamamlayan bir politik ekonomi klasiğidir. Karşımızda, o dönemde keşfedilmiş "Yeni Dünya"yı cennet olarak tasvir eden ikinci bir Platoncu "devlet" modeli mi vardır, yoksa Thomas More, dönemin İngilteresi'ne bir reform taslağı mı sunmak istemiştir? *Ütopya*'nın ideal bir devlet tasarımı sunduğu görüşünden İngiliz emperyalizminin ilk taslağı olduğu görüşüne kadar çok sayıda 'okuma' düzlemi iç içe geçer burada. Ama metin, her şeyden önce mizah yeteneği yüksek bir yazarın edebiyat örneğidir de.

Ütopya: Hayal gücünü kaybeden toplum yarınsızdır.

ISBN 975-6323-19-1
9 789756 323199

~~6 000 000 TL~~
3 000 000 TL
3 YTL